

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Diplomová práce

Mgr. Pavla Vitoušková

Praha 2018

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Diplomová práce

Novodobé dějiny protestantismu na Mostecku

Mgr. Pavla Vitoušková

Katedra: Katedra církevních dějin

Vedoucí práce: Peter Morée, Dr.

Studijní program: N6141 Teologie

Studijní obor: Evangelická teologie

Praha 2018

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto písemnou diplomovou práci s názvem *Novodobé dějiny protestantismu na Mostecku* napsala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti ke studijním účelům.

V Praze dne 22. června 2018

.....
Mgr. Pavla Vitoušková

Bibliografická citace:

Novodobé dějiny protestantismu na Mostecku [rukopis]: diplomová práce / Mgr. Pavla Vitoušková; vedoucí práce: Peter Morée.-- Praha, 2018. – 235s.

Anotace:

Autorka si klade za cíl sumarizovat poznatky z dějin reformace na Mostecku. Při své práci používá informace získané v archivech, čerpá z literatury i vyprávění pamětníků. Stopy reformace v krajině, hmotné dědictví předků předkládá v bohaté fotografické příloze. Práci rozvrhla do šesti kapitol. V první kapitole využívá informace získané ve Státním okresním archivu v Mostě a představuje projevy reformace v obcích na Mostecku. Druhá kapitola shrnuje dějiny Mostu s ohledem na reformaci. Ve třetí kapitole se zabývá dvěma elementy, možnými příčinami specifik mosteckého regionu. Ve čtvrté kapitole předkládá výčet mosteckých sakrálních staveb, ve většině případů již neexistujících. V páté kapitole sleduje evangelickou misii v severozápadních Čechách, počátky kazatelských stanic na Mostecku a vznik a vývoj farního sboru ČCE v Mostě. V šesté kapitole uvádí výsledky badatelské práce ve Státním oblastním archivu. Popisuje několik desetiletí trvající potíže mosteckých evangelíků se získáváním nemovitostí.

Klíčová slova:

Most; Krušné hory; Sudety; Českobratrská církev evangelická; farní sbor; kazatelská stanice; seniorát; kostel; sborový dům; reformace; uhlí.

Summary:

The Modern History of Protestantism in the Most Region.

The author aims to summarize knowledges from history of reformation in Most region. She uses informations gathered in archives, literature, even from tales of people of that age. The tracks of reformation in nature, material heritage of our ancestors are part of rich photo attachment. The whole work consists of 6 main chapters. In the first chapter she uses informations gathered in National regional archive of city of Most and presents manifestations of reformations in the villages of Most township. The second chapter summarizes the history of city of Most with a touch of reformation. In the third chapter she interests in 2 elements, possible causes of specifications of the Most region. In the fourth chapter she submits the list of Most region sacral monuments, sadly in the majority no longer existing ones. In the fifth chapter she follows evangelic missions in north- west Bohemia, the beginnings of preachers stations in Most region and the conception and evolution of parish corps ČCE in the city of Most. In the sixth chapter she states the results of research work in National regional archive. She describes long term problems of Most evangelists with acquisition of property.

Key words:

city of Most, Ore Mountains, Sudets, Evangelical Church of Czech Brethren, parish corps, preaching stations, senior law, church, church hall, reformation, coal.

Poděkování

Děkuji za odborné podněty vedoucímu práce Peteru Moréemu, kamarádům a pamětníkům za jejich čas a především své rodině za podporu a trpělivost.

Obsah

Úvod 1

1	Projevy reformace na Mostecku	3
1.1	Horské obce při hranicích	3
1.2	Obce pod horami	9
2	Most od počátků ke třicetileté válce	19
2.1	Tvrz a osada	19
2.2	Město	20
2.3	Husité	21
2.4	Jan Kapistrán	25
2.5	Náboženská svoboda	27
2.6	Třicetiletá válka	32
3	Dva elementy	35
3.1	Nerostné bohatství	35
3.2	Sudety	39
3.3	Počty obyvatelstva	43
4	Mostecké kostely a kláštery	46
4.1	Dědictví předků	46
4.2	Současnost	49
4.3	Kapucínský klášter a kostel Nanebevzetí Panny Marie, sv. Viléma a sv. Anežky Římské ..	50
4.4	Kostel sv. Anny	53
4.5	Děkanský kostel	56
4.6	Kamení v poezii	62
5	Formování mosteckého evangelického sboru	64
5.1	Seniorát	64

5.2	Diaspora	67
5.3	Šubert, Řezníček a další pionýři.....	70
5.4	Kazatelské stanice na Mostecku.....	72
5.5	Filiální sbor	76
5.6	Farní sbor.....	81
5.7	Okupace.....	89
5.8	Po válce	92
5.9	Od Kyjánka po současnost.....	100
6	Nemovitosti.....	104
6.1	Plán zakoupení domu v Mostě	104
6.2	Pozemek v Mostě	106
6.3	Po válce: boj o německý kostel	111
6.4	Společné prostory s ČČS	117
6.5	Hledání dalších možností.....	121
6.6	Kapucínský klášter	124
6.7	Koupě domu v ulici Rosy Luxemburgové.....	127
6.8	Sborový dům v Litvínově	135
6.9	Nový sborový dům v Mostě.....	139
7	Závěr	148
	Seznam literatury	151

Úvod

V roce 2010 jsem se společně se svou rodinou stala členkou evangelického sboru v Mostě. Můj obecný zájem o dějiny mě přivedl k otázce o původu mosteckého sboru a životě předchozích generací, které sbor budovaly a utvářely. Součástí mého dotazování byl také zájem o budovy starého Mostu, protože demolici tohoto královského města vnímám jako zločin vůči budoucím generacím, kterým bylo odepřeno dědictví po předcích i tajemství krásy starého města.

Při hledání odpovědí na své otázky jsem prošla několika archivy. Předně jsem prohlédla sborový archiv a sborovou kroniku farního sboru v Mostě. Dále jsem procházela záznamy ve Státním okresním archivu v Mostě (SOkA), kde jsou uloženy archivy římskokatolických far Mostecka. Zde jsem hledala jakékoli zmínky o projevech reformace. Nejvíc práce mě čekalo v litoměřickém Státním oblastním archivu (SOA), kde je uložena korespondence mosteckého sboru. K nahlédnutí do ní jsem musela získat povolení od seniorátního výboru Ústeckého seniorátu jakožto majitele uložené korespondence. Získané informace bylo třeba utřídit podle času a tématu, z nich jsem potom rekonstruovala dějiny sboru. Informace o reformaci v severozápadních Čechách jsem hledala v odborné literatuře, navštívila jsem několik knihoven. Oslovila jsem také pamětníky sborového života a především bývalé faráře. Rozhovory, ať již osobní nebo skrze dopisování, považuji za nejpříjemnější část své práce. Vydala jsem se do okolí Mostu, abych fotografiemi zaznamenala místa spojená s reformací. Tyto cesty byly současně i objevné, neboť jsem přímo na místě zjistila informace a souvislosti, které jsem v archivech nevyčetla. Nové skutečnosti mi přinesly další poznatky a přivedly mi do cesty vzácné lidi ochotné vyprávět a vysvětlovat.

Práci jsem si rozvrhla do šesti kapitol. V první kapitole představím výsledky práce ve SOkA Most. Zde jsem v archivech římskokatolických farností objevovala projevy reformace v obcích na Mostecku. Kapitola je doplním fotodokumentací z míst, která nesou stopy reformace. Druhá kapitola se bude věnovat přehledu dějin města Mostu s ohledem na reformaci, proto kapitola končí událostmi třicetileté války. První dvě kapitoly budou odrazovým můstkem k dalším kapitolám. Mostecký region je v mnoha ohledech velmi specifický. Důvody těchto specifíků se pokusím naznačit ve třetí kapitole. Ve čtvrté kapitole podám výčet mosteckých sakrálních památek, dnes již většinou neexistujících. Představím blíže stavby, které byly nějak spojeny s reformací či evangelickým sborem. V této části podám také informace o likvidaci Mostu a unikátní akci přesunu kostela. V páté kapitole budu sledovat postup evangelické misie do severozápadních Čech, představím první kazatelské stanice na Mostecku a popíšu fáze vývoje vedoucího k vytvoření farního sboru. V šesté kapitole budu především pomocí faktů zjištěných při badatelské činnosti v SOA Litoměřice rekonstruovat úsilí mosteckého sboru získat pro svá shromáždění dům nebo místnost, popíši problémy z doby okupace i poválečný „boj“ o kostel a další martýria.

Dobové citace jsou upraveny podle současných pravidel českého pravopisu.

Všechny kapitoly budou doprovázeny fotodokumentací. Pokud to bylo možné, snažila jsem se pořizovat vlastní fotografie. Další snímky jsem získala ze sborového alba, odborné literatury a internetu. V příloze uvádím znění delších textů, které doplňují zpracovávané téma.

1 Projevy reformace na Mostecku

Ve Státním okresním archivu Most jsou uloženy záznamy z římskokatolických farností na území Mostecka. Z nich vyplývá, že v době reformace byly horské obce při hranicích pod saským vlivem. Evangeličtí pastoři chvilkově působili také v obcích pod horami. K výrazným změnám v náboženském složení obyvatelstva pak došlo s rozvojem průmyslu a těžby uhlí a politickými změnami v 19. a 20. století. Mnoho obcí dnes již nestojí, ustoupily těžbě hnědého uhlí. Jiné dosud existují a jejich kostely nesou svědectví či jen nepatrné stopy o přítomnosti evangelíků v tomto regionu.

1.1 Horské obce při hranicích

1.1.1 Nová Ves v Horách

Obec založili osadníci roku 1564 na mýtince v sousedství obce Mníšek, která už roku 1425 fungovala jako celnice. (foto1/1) Roku 1591 si osadníci protestantského vyznání postavili se souhlasem vrchnosti modlitebnu. Nacházela se v pozdějších domech čp. 105 a 106.¹ Při rekatolizaci mnoho zdejších obyvatel evangelického vyznání odešlo za hranice, kde na saské straně založili novou ves. Ta se dodnes nazývá Deutschneudorf (foto1/2) a původní, kvůli rozlišení, nazývali Gebirgsneudorf (Nová Ves v Horách).² Modlitebna byla během rekatolizace vysvěcena pro potřeby katolických bohoslužeb. Kostel, který je

¹ SOkA Most, AF Nová Ves v Horách, inv. 117, č. f. 398, s. 87.

² Nová Ves v horách. In: *Wikipedia* [online]. 1. 4. 2018 [cit. 2018-04-10]. Dostupné z: [online] https://cs.wikipedia.org/wiki/Nov%C3%A1_Ves_v_Hor%C3%A1ch

dominantou obce, nechal postavit v roce 1782 tehdejší patron Ferdinand Lobkowicz.³ Domy 105 a 106 nejsou v současnosti v obci k dohledání.

1.1.2 Brandov

Na místě dřevěné kaple byl v roce 1720 vybudován kostel.⁴ (foto1/3) Archiv farnosti zaznamenává evangelíky od roku 1892. Zřejmě od této doby měli evangelíci svoje bohoslužby. Farní obvod byl smíšený, zahrnoval také obec Zelený Dvůr:⁵

rok	Obec	katolíci	evangelíci	bez vyznání
1892	Brandov	1 566	82	
	Zelený Dvůr	223	158	
1907	Brandov / Zelený Dvůr	1 942 / 239	104 / 127	
1916	Brandov / Zelený Dvůr	2 560 / 294	104 / 127	
1926	Brandov / Zelený Dvůr	2 416 / 392	63 / 95	23 / 11
1936	Brandov / Zelený Dvůr	1 994 / 270	96 / 77	47 / 11
1941	Brandov / Zelený Dvůr	1 836	476	

Tabulka 1: Změny vyznání - farnost Brandov

Stav z roku 1941 odráží výsledek nacistické kampaně na náboženské složení obce.⁶ Ve farních záznamech se často objevuje pojem *Gottgläubige*,

³ SOkA Most, AF Nová Ves v Horách, inv. 117, č. f. 398, s. 87.

⁴ SOkA Most, AF Brandov, inv. 117, č. f. 404, s. 4.

⁵ SOkA Most, AF Brandov, inv. 117, č. f. 404, s. 6.

⁶ SOkA Most, AF Brandov, inv. 117, č. f. 404, s. 7.

označuje lidi údajně věřící, avšak bez příslušnosti k nějaké církevní organizaci. (foto1/4,5,6)

1.1.3 Fláje

První písemná zmínka o Flájích pochází z roku 1346 a souvisí s existencí kostela a fary, náležející k míšeňské diecézi a vikariátu se sídlem ve Freibergu.⁷ Do roku 1651 byly Fláje ve vlastnictví Lobkoviců, poté přešly do rukou Valdštejnů a staly se součástí jejich panství Duchcov-Horní Litvínov.

V druhé polovině 16. století se obyvatelé hlásili k protestanství. Pod saským vlivem si v roce 1653 postavili nový evangelický kostel a hřbitov⁸, nedlouho před rekatolizační misí mosteckých kapucínů.⁹ Kapucíny povolali do Fláji Valdštejni roku 1667, po třech letech zde byl ustanoven farář a kapucíni se vrátili zpět do Mostu.¹⁰ Za působení kapucínů byla vystavěna nová farní budova, obnovena škola a rozšířen kostel. Dřevěný roubený kostel na kamenné podezdívce byl zasvěcen sv. Janu Křtiteli. Jádrem kostela tvořila snad původní evangelická stavba.¹¹ Obec zanikla v letech 1958–1960 z důvodu výstavby vodní nádrže Fláje. Kostel, vystaven drancování, stál ve Flájích až do roku 1969. Po rozložení byl převezen do sousední obce Český Jiřetín. V roce 1995 bylo dokončeno jeho restaurování, bohoslužby se zde konají jen příležitostně. V mimořádně horkém létě roku 2003 dramaticky klesla hladina flájské přehrady. Po mnoha se letech

⁷ Fláje. In: *Zanikleobce*. [online] 1. 4. 2005 [cit. 2018-04-10]. Dostupné z: [online] <http://www.zanikleobce.cz/index.php?obec=255>

⁸ SOKA Most, AF Fláje, inv. 117, č. f. 405, s. 18.

⁹ KOLÁŘ, Pavel, Zaniklá obec Fláje v Krušných horách. Regio 4 (2014).

¹⁰ SOKA Most, AF Fláje, inv. 117, č. f. 405, s. 18.

¹¹ Fláje. In: *Zanikleobce*. [online] 1. 4. 2005 [cit. 2018-04-10]. Dostupné z: [online] <http://www.zanikleobce.cz/index.php?obec=255>

objevily zbytky základů domů.¹² Bylo možné spatřit i kamenný základ kostela. (foto1/7-10)

1.1.4 Hora Svaté Kateřiny

Městečko vzniklo na počátku 16. století v souvislosti s druhou vlnou báňské kolonizace Krušných hor. První kostel zde byl už před rokem 1517¹³, kdy došlo k povýšení obce na městečko. V letech 1516–1554 byla obec protestantská a duchovním správcem byl evangelický pastor. Za Jiřího z Lobkovicz musel v roce 1591 pastor Isaias Fabricius obec opustit a přestěhovat se do sousední Nové Vsi v Horách. Již v roce 1604 byl v Hoře Svaté Kateřiny nový evangelický pastor Simon Weber.¹⁴ Nechal zbourat starý kostel a postavit nový v letech 1607–1611. Svoji konečnou podobu dostal až v roce 1786.¹⁵ Kostel byl vysvěcen v říjnu 1611. Další tři roky zuřil v obci mor a pro obec to mělo katastrofální následky. Moru podlehl mnoho obyvatel, také farář Weber, jeho žena a jejich pět dětí. Protestantství se zde udrželo až do roku 1628, poslední evangelická bohoslužba zde byla sloužena 24. 2. 1628. Po vydání Obnoveného zřízení zemského do obce docházel jezuita z jezuitského kolegia v Chomutově.¹⁶ Poslední evangelický farář odešel roku 1628 do saského Seiffenu, kde o šest let později

¹² KOLÁŘ, Pavel, Zaniklá obec Fláje v Krušných horách. Regio 4 (2014).

¹³ Pozn.: R. Král, kateřinský rodák a znalec místní historie, připouští možnost, že menší domek stojící před kostelem (při příchodu po levé straně) by mohl nést stopy bývalého kostela. Pamatuje si ze svého dětství, že jedna místnost v tomto domku měla zvláštní kupolovitý strop.

¹⁴ SOKA Most, AF Hora Svaté Kateřiny, inv. 117, č. f. 445, s. 47.

¹⁵ Soupis památek bývalého politického okresu Most. In: *Soupispamatek*. [online] 2002–2004 [cit. 2018-03-28] Dostupné z: [online] http://www.soupispamatek.com/okres_most/ramecokres.htm

¹⁶ SOKA Most, AF Hora Svaté Kateřiny, inv. 117, č. f. 445, s. 47; jiné zdroje uvádějí, že pastor Weber zemřel v roce 1933 v Seiffenu.

zemřel.¹⁷ Od roku 1659 působil v obci Friderik Hunecken, který se zasadil o rekatolizaci severních Čech.¹⁸ V roce 1910 bylo v obci 1 150 katolíků a 42 nekatolíků, 1 bez vyznání. Za okupace vzrostl počet nekatolíků na 109, katolíků bylo 1 374.¹⁹

V roce 1616 byl Pavlem Münnichem z Loun ulit pro zdejší kostel zvon. K odlití došlo ve dvoře (zřejmě pozdějšího) hotelu Wagner²⁰, dnes zbouraného. Kov pro zvon pochází z místní hory a má neobvykle vysoký podíl stříbra. Stačí se zvonu lehce dotknout a je slyšet jeho tón²¹, což osobně dosvědčuji. Váha zvonu je odhadována na 600 kg.²² Na zvonu je odlit nápis v němčině:

EIN CHRISTLICHES WERK BIN ICH
ZUM GOTTESWORT RUF ICH
PAUL MÜNICH VON LAUN GOZ MICH
AM TAG MATTHEIN²³

Na zvonu je uchováno jméno pastora Webera a důlního mistra Jiřího Sattlera.²⁴ V době zhotovení zvonu se v obci střídali starostové po čtvrt roce. Jméno starosty, odlité ve zvonu, je zřejmě uvedeno chybně.²⁵ Je velkým zázrakem, že kateřinský zvon nebyl nikdy v průběhu staletí zrekvírován a uchoval se na svém místě do dnešních dnů. Bylo to zřejmě díky šikovným starostům, kteří

¹⁷ Soupis památek bývalého politického okresu Most. In: *Soupispamatek*. [online] 2002–2004 [cit. 2018-03-28] Dostupné z: http://www.soupispamatek.com/okres_most/ramecokres.htm

¹⁸ Soupis památek bývalého politického okresu Most...

¹⁹ SOKA Most, AF Hora Svaté Kateřiny, inv. 117, č. f. 445, s. 48.

²⁰ Některé zdroje uvádějí jako místo odlití náměstí.

²¹ Pozn.: Osobně jsem si ověřila 12. 5. 2018.

²² Pozn.: Odhad R. Krále.

²³ Pozn.: Zřejmě tedy 14. 5. v den svátku apoštola Matěje.

²⁴ Soupis památek bývalého politického okresu Most...

²⁵ Pozn.: Dle bádání R. Krále.

si „svůj“ zvon před úřady dokázali obhájit. Zvon tak visí dodnes ve zvonici kostela.²⁶ Historií obce se intenzivně zabývá kateřinský rodák Reginald Král, syn poválečného kronikáře, který mi poskytl cenné informace a především mi umožnil prohlídku kostela a zvonu. Kostel je v současné době ve špatném technickém stavu, propadnul se strop a jedna polovina lodi je zastavěna lešením. Na věž se vystupuje po starých dřevěných schodech, v druhé polovině po žebřících.²⁷

Na německé straně, pod kateřinskou horou, kde vznikla obec Deutschkatharinenberg, se dnes nachází jedno ze zastavení Glockenweg.²⁸ V češtině je tato cesta pojmenována jako Lesní cesta. Jde o turistickou trasu o délce 15,6 km s několika zastaveními, na nichž jsou v dřevěných přístřešcích zavěšeny zvony zrekvírované z různých německých kostelů.²⁹ (foto1/11-31)

1.1.5 Saští faráři

V práci Siebera Siegfrieda *Geistige Beziehungen zwischen Böhmen und Sachsen zur Zeit der Reformation* lze číst též o farářích, učitelích a dalších zajímavých evangelících, kteří žili a působili na Mostecku a v Krušných horách. Samuel Fabricius ze Zethau, jehož otec se ještě jmenoval Schmiedel, byl od roku 1603 až do protireformace farářem v Nové Vsi v Horách, později na Flájích. Esaias (zmíněný Isaias) Fabricius, syn faráře Kiliána Fabricia z Voigtsdorfu, se

²⁶ Pozn.: Osobně jsem si ověřila 12. 5. 2018.

²⁷ Zdroje doporučené R. Králem: Král, R. I. (kronikář): *Výpisky z dějin Hory Svaté Kateřiny*, 1972; Walter, A.: *Aus Alt Katharinaberg*, 1928; Philipp, E.: *Erinnerungsbuch der Gemeinden*, 2002.

²⁸ Infocentrum Deutschkatharinenberg, 12. 5. 2018.

²⁹ Glockenweg. In: *Mdr.* [online] 2018 [cit. 2018-05-13] Dostupné z: [online] www.mdr.de/mediathek/mdr-videos/c/video-63890.html

stal v roce 1579 farářem na Hoře Sváté Kateřiny, odkud musel utéci do Nové Vsi v Horách. Je možné, že Samuel a Esaias jsou jedna a táž postava.³⁰ Vedle zmíněného Simona Webera odešli z Hory Sváté Kateřiny i Melchior Teucher, učitel a později farář v Olbernau, a Elias Becker, který studoval v Lipsku, působil v Jáchymově a Marienbergu, v roce 1633 se stal taktéž farářem v Olbernau.³¹

1.2 Obce pod horami

1.2.1 Horní Litvínov

Katolická farnost vznikla před rokem 1352 a nesla název Litwinivila. Na počátku 16. století získal Litvínov míšeňský rod Jahnů, který se do Litvínova přestěhoval. Jahnové byli protestanté a to podstatně ovlivnilo náboženské složení obyvatelstva. V roce byla 1562 převážná část obyvatelstva na panství evangelická. V době rekatolizace bylo město součástí duchcovských Valdštejnů, obyvatelstvo se vrátilo ke katolictví. Při studiích v Římě poznal Jan Bedřich Valdštejn Jeana Baptistu Matheye. Přivedl ho do Čech a zaměstnal jako svého osobního architekta. Mathey vystavěl zámek v Duchcově, kostely v Horním Jiřetíně a Litvínově.³² V roce 1823 hrabě František Adam Valdštejn zřídil nový hřbitov pod střelnicí s rodinnou hrobkou s kaplí.³³ (foto1/32-33) Vedle katolického hřbitova byl roku 1870 zřízen také protestantský hřbitov.³⁴ Evangelíci obdrželi v roce 1904 vlastní kazatelskou stanici a bohoslužby konali v sále hotelu Seifert,

³⁰ SIEBER, Siegfried: *Geistige Beziehungen zwischen Böhmen und Sachsen zur Zeit der Reformation*, s.138

³¹ Sieber, Siegfried: *Geistige Beziehungen zwischen Böhmen und Sachsen...*, s. 171.

³² SOKA Most, AF Horní Litvínov, inv. 117, č. f. 443, s. 37.

³³ Pozn.: Chtěl být i po smrti blízko jelenům. POKORNÁ, Libuše a kol.: *Kniha o Mostecku*, Dialog, 2000.

³⁴ SOKA Most, AF Horní Litvínov, inv. 117, č. f. 443, s. 38.

po roce 1910 v Německém domě. Do roku 1893 byla evangelická obec Horního Litvínova přiřazena do Teplic, potom do Jirkova, nakonec do Mostu. V SOkA Most je dokument, který potvrzuje, že i pro nekatolíky mohly v litvínovské farnosti vyzvánět zvony při pohřbech. Záznam je z roku 1872.³⁵ Stav duší v římskokatolické farnosti se proměňoval v závislosti na rozvoji průmyslu a politických událostech³⁶:

doba	katolíci	nekatolíci – evangelíci	židé	bez vyznání
	8 592	114	101	3
po 1. sv. válce, 1926	14 227	512	132	3 500
v době okupace	13 664	5 409		

Tabulka 2: Změny vyznání – farnost Litvínov

Zajímavou postavou je Mikuláš Adaukt Voigt (1733–1787), litvínovský rodák, kněz řádu piaristů, zakladatel české literární historie a numismatiky. Poprvé od doby reformace zmiňoval ve svých pracích téma husitství a bratrství. Kládl důraz na samostatnost české správy a za zemskou řeč prohlašoval češtinu.³⁷ (foto1/35)

1.2.2 Horní Jiřetín

Poutní kostel Nanebevzetí Panny Marie patří k nejstarším kostelům v kraji, je písemně doložen z roku 1352; snad i 1263, záznam je však dochován jen

³⁵ SOkA Most, AF Horní Litvínov, inv. č. 38, ev. č. 2.

³⁶ SOkA Most, AF Horní Litvínov, inv. 117, č. f. 443, s. 39.

³⁷ POKORNÁ, *Kniha o Mostecku*, 296.

v opise, jeden zvon nesl rok 1282 ve formě chronogramu. Současný kostel je z let 1694–1700, stával u něj kamenný sloup ještě z dob, kdy byl Horní Jiřetín protestantským.³⁸ Majitelka Anna Koldicová rozdělila roku 1409 Jiřetín na dvě části: Horní a Dolní Jiřetín. Farnost Dolní Jiřetín zanikla asi v době husitských válek, v době reformační, nebo až po roce 1621, kdy v obci vypukl požár.³⁹ Od rekatolizace byl celý farní obvod Horní Jiřetín veskrze katolický. V roce 1828 zřídil v Jiřetíně Augustin Marbach ze Saské Kamenice přádelnu vlny. Tak vznikla na potoce nad Jiřetínem osada Mariánské Údolí. Rodina Marbachů a další přistěhovani Sasové byli evangelíci. Na přelomu 19. a 20. století a v dalších letech měl na náboženské složení obyvatelstva značný vliv proticírkevní boj německého nacionalistického hnutí a ateistické hnutí.⁴⁰ Současná existence obce je ve stavu ohrožení.

	nekatolíci
1910	21
1937	686
okupace	792

Tabulka 3: Změny vyznání – farnost Horní Jiřetín

³⁸ SOkA Most, AF Horní Jiřetín, inv. 117, č. f. 537, s. 24.

³⁹ SOkA Most, AF Horní Jiřetín, inv. 117, č. f. 537, s. 25.

⁴⁰ SOkA Most, AF Horní Jiřetín, inv. 117, č. f. 537, s. 26.

1.2.3 Bečov

V roce 1352 se Bečov vyskytuje v registrech pražské diecéze o odvádění papežského desátku. Kostely v Bečově a Bedřichově Světcí s románskými prvky řadí Bečov mezi nejstarší lokality mosteckého okresu.⁴¹ V letech 1676–1699 zde působil katolický kněz Václav Vojtěch Berenklaui z Berenklaui, který po sobě zanechal podrobný deník se záznamy, kde kázal česky a kde německy.⁴² Vojtěch je pochován v hrobce nacházející se uprostřed kostela.⁴³ K velkému nárůstu počtu evangelíků v Bečově došlo v době okupace, ve stejném období se z obce „ztratili“ židé.⁴⁴

rok	počet obyvatel	katolíci	evangelíci	židé	bez vyznání
1856	1 585	1 567	1	17	
1919	2 337	2 327		10	
1930	2 310	2 264	9	5	32
Okupace	2 100		150		

Tabulka 4: Změny vyznání – farnost Bečov

1.2.4 České Zlatníky

V roce 1422 potvrdil král Zikmund Hanušovi, Ulrichovi a Františkovi z Polenska lenní držení vesnic České Zlatníky a Pohlody. Hanuš se v Zikmundových službách zasloužil při obraně mosteckého hradu proti husitům.

⁴¹ SOKA Most, AF Bečov, inv. 71, č. f. 290, s. 4.

⁴² SOKA Most, AF Bečov, inv. 71, č. f. 290, s. 5.

⁴³ SOKA Most, AF Bečov, inv. 71, č. f. 290, s. 6.

⁴⁴ SOKA Most, AF Bečov, inv. 71, č. f. 290, s. 9.

V roce 1421 byly obec a přilehlé okolí zpustošeny válečnými událostmi.⁴⁵ Farnost je zde uváděna již ve 14. století.⁴⁶ Za majitele Šebestiána Hadnera je fara v Českých Zlatnících neobsazena. Na počátku 17. století sem přichází evangelický kazatel magistr Eliáš Schedius od Míšně a působí zde jako evangelický farář. Odtud je povolán do Mostu, kde je zvolen prvním pastorem v Mostě. Od roku 1610 je fara v Českých Zlatnících obsazena katolickým farářem.⁴⁷ Kostel sv. Jiří byl vystavěn na konci 17. století. Při bourání starého Mostu sem byl přenesen barokní a rokokový inventář ze zbořeného kostela sv. Františka Serafinského z minoritského kláštera a nástropní fresky od J. V. Tschöppera.⁴⁸

1.2.5 Dolní Jiřetín

První písemná zmínka z roku 1263 připomíná hořejší kostel, majitelem byl jistý Protiva, asi z rodu Hrabišiců. Zřejmě existoval i dolní kostel, který byl zasvěcený sv. Jiří. Odtud zřejmě i název Jiřetín. Kostel v Horním Jiřetíně sloužil jako farní kostel pro oba Jiřetíny.⁴⁹ V roce 1571 byla obec povýšena na městečko. Archivář SOKA Most Jan Netík píše: „*Koncem 16. a počátkem 17. století byla celá krajina evangelická.*“⁵⁰ S rozvojem těžby uhlí a průmyslu rostl počet obyvatel, následně se začala proměňovat náboženská struktura. Ojedinelé výstupy z církve se objevují už na přelomu století vlivem ateistické propagandy, po roce

⁴⁵ SOKA Most, AF České Zlatníky, inv. 71, č. f. 295, s. 24.

⁴⁶ České Zlatníky. In: *Wikipedia*. [online] 14. 9. 2017 [cit. 2018-05-05] Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cesk%C3%A9_Zlatn%C3%ADky

⁴⁷ SOKA Most, AF České Zlatníky, inv. 71, č. f. 295, s. 24.

⁴⁸ Farnost Most. *Farnost-most.cz* [online] 2018 [cit. 2018-05-05] Dostupné z: [online] <http://www.farnost-most.cz>

⁴⁹ SOKA Most, AF Dolní Jiřetín, inv. 71, č. f. 26, s. 31.

⁵⁰ SOKA Most, AF Dolní Jiřetín, inv. 71, č. f. 26, s. 34.

1920 roste také vliv Československé církve. Třicátá léta jsou charakteristická výrazným vstupem nekatolické církve do Dolního Jiřetína. 8. listopadu 1936 se zde jednou měsíčně konaly první protestantské bohoslužby v radniční restauraci, od prosince 1937 byly evangelické bohoslužby v německé obecné škole. V české obecné škole se konaly bohoslužby Československé církve od Vánoc 1937. Hodiny náboženství pro evangelické děti byly zařazeny do rozvrhu hodin na německé obecné škole v Dolním Jiřetíně v roce 1936, od ledna 1938 docházely děti na evangelické náboženství do Záluží na tamější německou obecnou školu.⁵¹ Obec Dolní Jiřetín⁵² byla likvidována v letech 1980–1983 z důvodu stanovení pásme hygienické ochrany (CHEZA – Petrochemie I a II) a postupu těžby.⁵³

rok	katolíci	nekatolíci	židé	bez vyznání
1907	6 978	33	4	10
1924	2 671	161	9	4 098

Tabulka 5: Změny vyznání – fanost dolní Jiřetín

1.2.6 Havraň

V rámci Mostecka jde zřejmě o jednu z nejstarších lokalit. Farnost měla již ve 13. století vlastního faráře. První písemná zmínka o farním kostele pochází z roku 1337, kdy papež Benedikt XII. zasáhl do sporu o patronátní právo nad kostelem. K založení kostela se váže pověst o řezníkovi, jemuž se ztratil vůl.

⁵¹ SOKA Most, AF Dolní Jiřetín, inv. 71, č. f. 26, s. 38.

⁵² Pozn.: V pracovním táboře zde komunistický režim věznil například pilota Josefa Brykse.

⁵³ SÝKOROVÁ, Jana, HLADKÁ, Eva, *Zmizelé domovy*. Příspěvek k historii zlikvidovaných obcí v okrese Most. Sýkorová, Jana. [Výběr a popisy fotografií]: Hladká, Eva. Most: Okresní muzeum v Mostě, Státní okresní archiv v Mostě, 2002.

Nalezl ho v lese, jak bojuje s jelenem. Jelen zaútočil i na řezníka a ten v úzkostech slíbil, že pokud bude zachráněn, vystaví na místě kostel. Jako připomínka je na vstupním portálu kostela vypořádána hlava býka a jelena. Kostel byl původně gotický ze 14. století, v době baroka byl upravován a na přelomu 19. a 20. století opět mírně regotizován.⁵⁴ Kolem kostela se rozprostírá rozlehlý (a krásný) hřbitov. Najdeme zde náhrobky z poloviny 19. století, často se jedná o německá jména. Archivář Jan Netík hodnotí náboženskou situaci v 16. a 17. století:

„Podobně jako v celém kraji projevil se také v Havrani silné vlivy utrakvismu a reformace. V roce 1571 sice byl v Havrani katolický farář, ale podával toliko pod obojí způsobou, což mu bylo vytýkáno pražským arcibiskupem. V bouřlivém roce 1618 spravoval havraňskou faru mostecký křížovník P. Tobias.“⁵⁵ (foto1/35-37)

1.2.7 Holešice a Albrechtice

V reformační době byly Holešice i sousední Malé Březno a Albrechtice protestantské. V roce 1617 spravoval Holešice evangelický farář Deodorus Eicanter. Teprve v roce 1623 byla holešická fara opět obsazena katolickým knězem.⁵⁶ V Holešicích stával farní kostel sv. Mikuláše.⁵⁷ V Albrechticích býval kostel zasvěcený Všem svatým, doložený písemně k roku 1355.⁵⁸ Osudy obce Albrechtice jsou neoddělitelně spjaty se zámkem Jezeří a jeho majiteli. Pod vlivem Hochhauserů z Jezeří se staly Albrechtice již v roce 1572 protestantskými

⁵⁴ HANZLÍK, Jan a kol.: *Sakrální památky Mostecka*, Most: NPÚ, 2014.

⁵⁵ SOKA Most, AF Havraň, inv. 71, č. f. 291, s. 53.

⁵⁶ SOKA Most, AF Holešice, inv. 71, č. f. 284, s. 65.

⁵⁷ SOKA Most, AF Holešice, inv. 71, č. f. 284, s. 63.

⁵⁸ SOKA Most, AF Holešice, inv. 71, č. f. 284, s. 66.

a zůstaly tak až do 28. 3. 1623, kdy sem nastoupil opět katolický farář Jan Mayer z Prahy.⁵⁹

	1862		1907			1919			1930				1941		
	K	Ž	K	NK	Ž	K	NK	Ž	K	NK	Ž	BV	K	NK	Ž
Holešice	257	9	824	3	5	1 058	5	5	871	10	5	112	800	244	
M.Březno	225	1	236		4	253		4	278		4		250	1	
Albrechtice	410	0	816	1		874	1		708	7		31	740	68	
Jezeří	188	0	190	1		199	1		192	4			188	4	
celkem	1 080	10	2 066	5	9	2 384	7	9	2 049	21	9	143	978	317	

K = katolíci, NK = nekatolíci, Ž = židé, BV = bez vyznání

Tabulka 6: Změny vyznání – farnost Holešice

Albrechtice byly zlikvidovány v letech 1981–1983 z důvodu postupu těžby velkolomu Čs. armády, Holešice zanikly k 1. 1. 1980.

1.2.8 Želenice

V obci se nachází kostel sv. Václava. V době husitských válek byla oblast velmi postižena. Kolem třicetileté války byla celá oblast evangelická, po roce 1650 zde opět působili katoličtí kněží.⁶⁰ V roce 1930 žilo v obci 1 871 katolíků, 393 nekatolíků a lidí bez vyznání.⁶¹

⁵⁹ SOKA Most, AF Holešice, inv. 71, č. f. 284, s. 66–67.

⁶⁰ SOKA Most, AF Želenice, inv. 71, č. f. 121, s. 173.

⁶¹ SOKA Most, AF Želenice, inv. 71, č. f. 121, s. 175.

1.2.9 Slatinice

Poprvé jsou zmíněné v roce 1227, farní obcí jsou již ve 13. století. Při obléhání husity roku 1421 byl původní kostel zbourán, následně znovu vystavěn. Po odchodu katolických farářů, někdy po roce 1618, tu do roku 1622 působil evangelický kazatel. V roce 1622 se do obce vrátil katolický farář. Při vpádu Sasů ještě krátce katolický farář opustil kostel.⁶² Původní románský kostel byl zřejmě zničen za husitských válek, proto byl v obci v roce 1455 postaven dřevěný kostel. Ten byl v letech 1732–1743 nahrazen barokním kostelem sv. Šimona a Judy.⁶³ V 19. století zahrnoval farní obvod obce Slatinice, Hořany, Bylany, Čepirohy, Vršany a Resl. Velký nárůst nekatolíků nastal v obci Hořany v době okupace.⁶⁴ Obec byla zrušena a zlikvidována v letech 1965–1968 z důvodu důlní činnosti.⁶⁵

Slatinice	katolíci	nekatolíci
1827	754 duší	
1930	1936	513
1940	1564	420

Hořany	katolíci	nekatolíci
1930	738	267
1941	596	301

Tabulka 7: Změny vyznání – farnost Slatinice

Tabulka 8: Změny vyznání – obec Hořany

⁶² SOKA Most, AF Slatinice, inv. 71, č. f. 288, s. 120.

⁶³ SÝKOROVÁ, Jana, HLADKÁ, Eva, *Zmizelé domovy...*

⁶⁴ SOKA Most, AF Slatinice, inv. 71, č. f. 288, s. 125.

⁶⁵ SÝKOROVÁ, Jana, HLADKÁ, Eva, *Zmizelé domovy...*

1.2.10 Vtelno

První zmínka o obci je z roku 1287, patronát nad obcí vykonával osecký klášter.⁶⁶ Je to příklad farnosti, kdy obce jejího farního obvodu měly charakter spíše zemědělský, proto zde nenastal prudký nárůst obyvatelstva jako v jiných obcích Mostecka a nedošlo ani ke změnám v náboženské struktuře. Až ve 20. letech 20. století dochází k přestupu z církve k bezvěrectví, za okupace vzrostl počet nekatolíků a obyvatel bez vyznání.⁶⁷

Vtelno	katolíci	nekatolíci	židé
1930	1 821	34	11
okupace	2 047	461 vč. bez vyznání	

Tabulka 9: Změny vyznání – farnost Vtelno

⁶⁶ SOkA Most, AF Vtelno, inv. 71, č. f. 292, s. 152.

⁶⁷ SOkA Most, AF Vtelno, inv. 71, č. f. 292, s. 156.

2 Most od počátků ke třicetileté válce

2.1 Tvrz a osada

Typickou dominantou města je Hněvín, kopec s malým hradem a kopulí hvězdárny. Jde o poslední západní výběžek Českého středohoří, dále na západ se rozprostírají Krušné hory. Mezi Hněvínem a pásmem Krušných hor se rozprostírá široká rovina, která byla v minulosti částečně vyplněna Komořanským jezerem. Četné archeologické nálezy v okolí Mostu svědčí o počátcích osídlení již v mezolitu a neolitu.⁶⁸ Také Komořanské jezero bylo centrem osídlení už v prehistorické době. Okraje jezera přecházely v bažiny a porosty s rákosím. V dobách Keltů procházely oblastí obchodní stezky. Pro snadnější překonání bažinatých míst vytvořených řekou Bílinou a Komořanským jezerem byl vybudován systém mostů a hatí. Ty daly v době osídlení Slovy místo pojmenování. První písemný údaj o krajině pod Krušnými horami se nachází v zápiscích židovského obchodníka Ibrahíma ibn Jákúba z cesty, které se účastnil v letech 965–966 jako člen poselstva córdobského chalífy al-Hakama II. k císaři Ottovi I.⁶⁹

Stezky a slovanskou osadu chránila pohraniční tvrz vybudovaná na kopci Hněvínu. Postupem času získal na historickém významu jeden z přechodů přes řeku Bílinu v blízkosti úpatí hradu Hněvín – šlo o strategické místo ve složitém terénu.⁷⁰ Tvrz Gněvin Most zmiňuje Kosmova kronika k roku 1040, a to ve vyprávění o střetu knížete Břetislava s císařem Jindřichem III. na místě zvaném

⁶⁸ *Likvidace města Mostu*, materiál SHR, s. 6.

⁶⁹ POKORNÁ, *Knih o Mostecku*, 8.

⁷⁰ POKORNÁ, *Knih o Mostecku*, 12.

Gnevin Most.⁷¹ Pražský kanovník Kosmas uvádí latinský název Pons Gnevin i český Most Hněvín, čili Most Hněvův. V minulosti se vyskytovaly také podoby Gnewin Mozta, Gnevinmost, německé podoby Pruks, Bruck, Briix.⁷² Jako majetek Hrabišiců je Hněvín prvně doložen v roce 1207, a to listinou papeže Innocence III.⁷³, již byl vinný desátek „in monte Gnewin Mozta“ potvrzen nově založenému klášteru cisterciáků v Oseku.⁷⁴ Kojata, poslední z rodu Hrabišiců⁷⁵, odkázal v roce 1227 tvrz i osadu pod ní zderazskému klášteru v Praze. V době vlády posledních Přemyslovců a jejich politikou podpory kolonizace pohraničí především německým obyvatelstvem se celý region dostal pod královskou moc. Václav I. nechal na místě dřevěné tvrže postavit kamenný hrad a soustředil tam úřady. (foto2/1)

2.2 Město

S rostoucí kolonizací vyrostla vedle slovanské osady také osada německá, která byla brzy povýšena na město. Je to počátek královského města, není však známo přesné datum. Prvním písemným dokladem o královském městu je listina z roku 1257 vydaná pražským biskupem Mikolášem. Ze stejného roku se dochovala i nejstarší městská pečeť.⁷⁶ Slovanská osada fungovala samostatně

⁷¹ Historie města Mostu. In: *Mesto-most*. [online] 2018 [cit. 2018-03-30] Dostupné z: [online] <http://mesto-most.cz/historie-mesta-mostu/d-3444/p1=61116>

⁷² POKORNÁ, Libuše. Přednáška: *Nezapomenutelný starý Most*, 26. 2.2013, Městská knihovna Most.

⁷³ POKORNÁ, Přednáška....

⁷⁴ KUČA, Karel, *Města a městečka*, 4. díl, Praha: Libri, 2000, s. 169.

⁷⁵ Pozn.: V letech 1180–1190 patřila osada Zderaz Kojatovi a Všeborovi z rodu Hrabišiců. Ti darovali svůj majetek řádu křižovníků – Strážců Božího hrobu řehole svatého Augustina, aby zde založili klášter.

⁷⁶ Most. In: *Wikipedia*. [online] 2018 [cit.2018-03-27] Dostupné z: [online] [https://cs.wikipedia.org/wiki/Most_\(m%C4%9Bsto\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Most_(m%C4%9Bsto))

vedle města. Město se rychle rozvíjelo, získalo několik hospodářských privilegií. Jedním z nich bylo privilegium Přemysla Otakara II. z roku 1278, aby každý kupec jedoucí po silnici i dvě míle na cestách kolem města vyložil zboží a zaplatil clo.⁷⁷ Další privilegia udělili městu Jan Lucemburský a Karel IV.⁷⁸ Most se stal důležitým obchodním centrem a hrad Hněvín opěrným bodem králů. Václav IV. si uvědomoval klíčový význam hradu v severozápadním pohraničí také proto, že bylo nutné neustále odrážet snahy míšeňských markrabat proniknout oblasti pod Krušnými horami.

2.3 Husité

Zikmund, král uherský a římský, vytáhl z Uher do Čech povzbuzen papežskou bulou, aby se katolíci spojili proti husitům. V únoru 1420 poslal vzkaz městům žateckého kraje, aby vyhostila husity a neposkytovala jim žádnou pomoc. V Žatci a Lounech neuposlechli, Chomutov a Most se postavily proti husitům. Zikmund ovládl část země i část Prahy a nechal se 28. 7. 1420 korunovat českým králem. Koncem roku 1420 přijel do Mostu, kde setrval několik dnů. Deputace města ho ujistila o své věrnosti a požádala ho o pomoc. Zikmund svěřil Most pod ochranu markraběte Fridricha staršího z Míšně. Zikmund utvořil se svými věrnými protihusitskou ligu pod velením Mikuláše z Lobkovicz a vydali se dobýt Žatec, městu však přišli na pomoc pražané. Hlavním opěrným bodem ligy se nyní stal Most.

⁷⁷ KUČA, *Města a městečka*, 166–169.

⁷⁸ Most. In: *Wikipedia*. [online] 2018 [cit.2018-03-27] Dostupné z: [online] [https://cs.wikipedia.org/wiki/Most_\(m%C4%9Bsto\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Most_(m%C4%9Bsto))

Ve dnech 3.–7.července 1421 proběhl sněm v Čáslavi, který vyslal pohružku saským knížatům, aby neohrožovala Čechy. Protože se saské nájezdy stupňovaly, požádala prohusitská města Louny a Žatec o pomoc Prahu. Severní Čechy se měly stát místem střetu.⁷⁹ Husité pokračovali ve svém tažení krajem. Vypálili kláštery v Doksanech a Oseku, obsadili Teplice, Duchcov a Bílinu. Když se dozvěděli, že markrabě míšeňský táhne s vojskem na pomoc městu a hradu Most, požádali o pomoc Prahu.⁸⁰ Dne 24. července 1421 přitáhli husité od Bíliny k Mostu.⁸¹ Zprávy o dobývání Mostu husity podávají tři autoři: Vavřinec z Březové, Bartošek z Drahonic a mostecký magistr Johannes Leonis. Leonis zapsal tyto události podle vyprávění předků v roce 1493:

„Při vyjednávání žádali Pražané vzdání na milost a nemilost, na což v hradu nepřistoupili. Nyní hrozili husité, že dva synové hradního hejtmana, kteří byli zajati, budou při útoku na hrad přivázáni na ochrannou střechu. Děti plakaly a prosily svého otce, aby se nad nimi smiloval a bezpodmínečně se vzdal. On jim odpověděl, že to není v jeho moci, obrana hradu byla předána do jiných rukou. Co se s dětmi nadále stalo, není udáno.“⁸²

Po neúspěšném vyjednávání zaútočila část husitů na hrad, další se snažili hrad zapálit. Poblíž brány propukl požár, obránci hradu prosili o milost. Husité jim chtěli vyjít vstříc, ale bývalý mnich Želivský na to nechtěl přistoupit: „Což

⁷⁹ ŠPLÍCHAL, Josef, *Kronika Českobratrského evangelického sboru v Lounech*. In: Evangnet [online] [cit. 2018-05-05] Dostupné z: [online] <http://louny.evangelnet.cz/kronika.html>

⁸⁰ CORI, Johann Nepomuk, *Geschichte der königlichen Stadt Brüx bis zum Jahre 1788*, Brüx 1889.

⁸¹ NETÍK, Jan, Pamětní spis ke znovuotevření děkanského kostela v Mostě. In: *Josefhurt* [online] [cit. 2018-04-13]. Dostupné z: [online] www.josefhurt.cz

⁸² CORI, *Geschichte...*

*nevidíte, že sám Bůh je vydal v naše ruce!*⁸³ Je zřejmě míněn Jan Želivský, který velel výpravě do Mostu, po fatální chybě byl však nahrazen Janem Žižkou.⁸⁴ Pokračovalo se v boji. Vavřinec z Březové se zmiňuje o násilí páchaném vojsky. Část husitských vojsk se utábořila poblíž kláštera magdalenitek. Sestry utekly do lesů, ale několik se jich vrátilo a modlily se u sochy Panny Marie a Ježíška. Husité, rozzuřeni jejich fanatickou vírou, vtrhly do kláštera, řeholnice klečící před oltářem sťali nebo je probodli a vyzvedli, klášter potom zdemolovali a vypálili.⁸⁵ Mostecký rodák Georg Barthold Pontanus z Breitenberka napsal v básni *Bruxia Bohemiae delineata carmine* z roku 1593 o krutostech z dob husitství: „...země nad touto krutostí se třásla a socha Panny Marie obrátila tvář, aby neviděla vraždy, a Jezulátko po způsobu vylekaných dětí si dalo prst do pusy...“⁸⁶ Na svátek Panny Marie Sněžné, ve 13. den obležení, se rozezněly zvony, Mostečané přijímali svátost oltářní a posilňovali se pro další boj. V tento den dorazil Mostu na pomoc vévoda Fridrich z Míšeň se svým vojskem, zde se spojil s českými katolickými pány. Husité se rozdělili, část vyrazila proti Němcům, ostatní zůstali v táboře na Zahrázi. O střetu se vypráví legenda, podle níž měl vystřelený šíp zranit koně husitského praporečníka. Když praporec klesl k zemi, domnívala se zadní vojska husitů, že mají ustupovat. Tento zmatek využilo míšeňské vojsko, nemilosrdný boj přešel v úprk husitů. Pronásledování skončilo až ráno. Obyvatelé Mostu přivítali své zachránce jáсотem, což vyvolalo zděšení ve zbývajícím husitském táboře. Husité se dali na útěk. Asi 600 zajatců bylo pobito

⁸³ CORI, *Geschichte*...

⁸⁴ Most. In: *Wikipedia*. [online] 2018 [cit.2018-04-13] Dostupné z: [online] [https://cs.wikipedia.org/wiki/Most_\(m%C4%9Bsto\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Most_(m%C4%9Bsto))

⁸⁵ NETÍK, Jan, *Pamětní spis*...

⁸⁶ CORI, *Geschichte*...

nebo upáleno, mezi husitskými bojovníky byly i převlečené ženy. Husité s novými posilami z Prahy se shromáždili v Lounech a chystali se znovu zaútočit na míšeňské vojsko. Míšňané však opustili Čechy a Žižka s vojskem zamířil zpátky do Prahy.

Je historickou záhadou, proč Žižka po dobytí Chomutova nevyrazil pomstít se Mostu. Podle pověsti před dvěma lety pronásledoval Žižka se skupinou rytířů nepřítele a v okolí Mostu byl zajat za rušení zemského míru. Když slíbil, že nebude město nenávidět, nebyl vydán soudu a byl propuštěn. Po dobytí Chomutova poslal Most Žižkovi zprávu s připomenutím onoho slibu.⁸⁷ V následujících letech hrozilo Mostu ještě několikrát, že budou napadeni husity, ale k žádnému dalšímu útoku již nedošlo a husité tak Most nikdy nedobyli. Město zůstalo pod vlivem Sasů.

Ve sbírkách Okresního muzea Most je uložen obraz Bitva husitů u Mostu od neznámého malíře z okruhu malířů ze dvora Rudolfa II. Renesanční obraz s členitou figurální kompozicí zachycuje boj Mosteckých s husity roku 1421 před hradbami města. V popředí jsou bojové řady se vztyčenými městskými korouhvemi, v levém dolním rohu předstupuje donátor obrazu, v pozadí je zachycen kopec Hněvín. Obraz vznikl kolem roku 1590 snad jako duchovní posílení katolicky smýšlejícího měšťanstva v jinak protestantském městě. Zadání vyšlo z okruhu mosteckých rodáků, kteří dosáhli ve službách katolické církve vysokých hodností. Je to poslední známé vyobrazení Mostu v předbělohorském období.⁸⁸ (foto2/2)

⁸⁷ CORI, *Geschichte...*

⁸⁸ POKORNÁ, *Kniha o Mostecku*, 23.

2.4 Jan Kapistrán

Roku 1451 přichází na naše území Jan Kapistrán.⁸⁹ Jeho hlavním cílem je získat druhou husitskou generaci pro návrat ke katolické církvi. Doprovází ho 12 bratrů observantů.⁹⁰ Kapistrán nepřichází jako oficiální papežský legát, ale jako zapálený misionář s mnoha zkušenostmi,⁹¹ a čeká ho těžký úkol. Ke všem obtížím, nepřátelské atmosféře, studenému podnebí,⁹² je nutno připočíst velmi podstatný fakt, že mnoho obyvatelstva českých zemí se v této době hlásí k utrakvismu. Kapistránovi je v té době 65 let. Papežská bula Mikuláše V. opravňuje Kapistrána založit na své cestě 20 nových observantských klášterů.⁹³ Kapistránův temperament, zápal pro věc a horlivost však vyvolaly u Čechů spíše opačné reakce, než jak tomu bývalo při Kapistránových kázáních v Itálii. Češi viděli v Kapistránovi fanatika, směšnou figurku či blázna. A tak i dnešní autoři pohlížejí na misionáře různě. V knize *České země v evropských dějinách* má informace o Kapistránově misii, zdá se mi, lehce hanlivý příděch: „*Autoritu římského biskupa za Alpami upevnil svým působením asketický františkánský kazatel Jan Kapistrán, jehož výzvam k pokání naslouchaly stovky oddaných laiků.*“⁹⁴ O dnešní pohled na Kapistrána se pokouší autoři brněnských webových

⁸⁹ Pozn.: Originál portrétu Jana Kapistrána od Thomana Burkmaira (autor byl v roce 1452 jako osmiletý chlapec přítomen Kapistránově kázání v Augšpurku) je uložen v Národní galerii, kopie se nachází v kapli Jana Kapistrána v pražském konventu u kostela Panny Marie Sněžné v Praze, stejně jako Kapistránův hábit z doby obléhání Brna Švédy. (osobní návštěva u PMS, 28. 4. 2012)

⁹⁰ HOUŠKA OFM, Petr Alcantara, *České františkánství*; vlastním nákladem 1996.

⁹¹ BENEŠ OFM, Petr Regalát, *Počátky františkánské observance – Jan Kapistrán*, Skripta pro IFS, 2011/2012. Dostupné z: [online] <http://www.frantiskanstvi.cz/Regalat-observ/Observance%203.pdf>

⁹² BONMANN, Ottokar, *Osobnost sv. Jana Kapistrána. Poutník*. 7–8/2000.

⁹³ HLAVÁČEK, Petr, *Čeští františkáni na přelomu středověku a novověku*. Praha: Academia, 2005.

⁹⁴ ŠAROCHOVÁ, Gabriela, *České země v evropských dějinách*. Praha: Paseka, 2006.

stránek: „*Dnešní mluvou by šlo o asketického vegetariána se sadomasochistickými sklony...*“⁹⁵ Kapistrán se našim územím pohybuje mezi lety 1451–1455. Za jeho pobytu vznikají na Moravě čtyři observantské konventy: v Brně r. 1451, Olomouci, Opavě r. 1453 a Jemnici r. 1455. Další konventy vznikají v následujících letech. Kapistrán sklízí úspěch především v německých městech na Moravě.⁹⁶ Misionář se pohyboval i v pohraničních oblastech Čech. Brno navštívil třikrát a Olomouc dvakrát.⁹⁷ Zastavil se či pobýval ve Znojmě (klášter zal. 1468), Českém Krumlově, Chebu, Mostu a jinde. Historik Petr Hlaváček vyvrátil Kapistránovu návštěvu Kadaně.⁹⁸

Do Mostu přišel Kapistrán ze Saska v dubnu 1452 a pobyl zde do října téhož roku.⁹⁹ Zřejmě plánoval pokračovat odtud na Prahu. Most měl Kapistránovi sloužit jako bezpečný výchozí bod proti tábořským městům Lounům a Žatci. Brojil proti utrakvistům a kompaktát označoval za ďábelské a kacířské učení.¹⁰⁰ V Mostě založil řád františkánů – bosáků. Jejich klášter v Mostě potvrzuje Vitzthumská nadace pro „bratry bosáky“ a dar Burkkarda ze Sulevic, který v roce 1509 věnoval pro jejich klášter nový oltář. Tento řád opustil Most patrně po požáru z roku 1515.¹⁰¹ Později se v Mostě usadili kapucíni. Zdá se, že Kapistrán vykonal cestu mezi Saskem a Mostem vícekrát. Velmi pravděpodobně k putování

⁹⁵Jan Kapistránský. In: *Mojebrno*. [online] 2012[cit. 2012-07-01] Dostupné z: [online] <http://mojebrno.jecool.net/inka--brno-dalsi-zajimavosti-kapistranus.html>

⁹⁶Přednáška Petra Regaláta Beneše OFM; IFS, Praha, únor 2012.

⁹⁷BONMANN, Ottokar, *Osobnost sv. Jana Kapistrána. Poutník*. 7–8/2000.

⁹⁸Konzultace s Petrem Regalátem Benešem; únor 2012.

⁹⁹HLAVÁČEK, Petr: *Čeští františkáni na přelomu...* / Josef Šplíchal uvádí dobu pobytu od března do července.

¹⁰⁰ŠPLÍCHAL, *Kronika...*

¹⁰¹Františkáni. In: *Litvinov.sator*. [online] xxx [cit. 2018-03-30] Dostupné z: [online] <http://litvinov.sator.eu/encyklopedie/vseobecna/frantiskan>

využíval Solnou stezku, která procházela Krušnými horami. Dnes je tato stezka znovu připomenuta a slouží k udržování partnerství mezi obcemi na obou stranách Krušných hor. Kapistrán zřejmě pobýval v mosteckém v klášteře minoritů s kostelem sv. Vavřince (později Františka Serafinského, čp. 228/I).¹⁰² V Mostě pobyl od března do července 1452. V regionu se Kapistránovo jméno objevuje ještě v souvislosti s horním městem Krupka. Zde stával kostel Všech svatých založený kolem roku 1400, přiléhal k němu klášter minoritů. Podle historického záznamu v něm v roce 1452 kázal Jan Kapistrán.¹⁰³ Dnes jsou na tomto místě rodinné domky a současná ulice nese název *Husitská*. Tato část města byla ve středověku centrem městského života. Bydleli zde horníci, později řemeslníci a v současné době platí za ojedinělou památkovou zónu s náměstím ulicového typu. Kapistrán jistě do misijní práce v českých zemích vložil všechny své síly. Hlavní cíl však nesplnil – přijít do Prahy. Komplikovaná politická situace a s tím i spojené obavy o život mu nedovolily jít hlouběji do vnitrozemí. Naplnilo se však Kapistránovo proroctví, že „...*jeho štěňata tam budou štěkat...*“ Františkány observanty uvedl do Prahy paradoxně „husitský“ král Jiří z Poděbrad.¹⁰⁴

(foto2/3-4)

2.5 Náboženská svoboda

Roku 1449 se zemský správce Jiří z Poděbrad pokusil dobýt město Most, ani s podporou Loun se mu to nepodařilo. V roce 1455 zachvátil město první velký požár. Rok po korunovaci českým králem vrátil roku 1449 Jiří Poděbradský

¹⁰² KUČA, *Města a městečka*, 178.

¹⁰³ Klášter františkánů ... v Krupce. In: *Oskrupka.sweb.cz*. [online] 2011[cit. 2018-03-30] Dostupné z: [online] <http://oskrupka.sweb.cz/mista2.htm>

¹⁰⁴ BENEŠ OFM, Petr Regalát, *Počátky...*

Most České koruně. Karel Kyjánek, farář ČCE v Mostě, popisuje situaci v druhé polovině 15. století:

„Když nastoupil na trůn Jiří Poděbradský... Již roku 1458 odešli z Mostu Sasové a přišli husitští Češi. Vzali s sebou také husitské kněze a Jiří dal děkanský kostel do majetku husitům. Na faře a v kostele byl husitský děkan. Po smrti husitského krále žádali mostečtí katolíci, aby jim bylo dovoleno spoluožívat děkanského kostela. Mírem kutnohorským¹⁰⁵ roku 1485¹⁰⁶ bylo rozhodnuto, že děkanský kostel bude společným majetkem církve husitské a katolické. Týden ho budou užívat husité, příští týden katolíci.“¹⁰⁷

Roku 1515 zachvátil Most druhý požár, město lehlo popelem, zničen byl i děkanský kostel. Město se podařilo obnovit díky starým i novým výsadám, které městu udělil Vladislav Jagellonský. Kupci i obyvatelé byli na deset let osvobozeni od odvádění ungeltu do Prahy, polovinu této částky museli odevzdávat městu na obnovu. Podobojí¹⁰⁸ a katolíci se domluvili, že společně vybudují nový chrám. Podobojí získávali peníze prostřednictvím sbírky, katolíci se obrátili na papeže. V breve z 25. 1. 1516 s pečeti papežského prstenu je vyslyšena prosba Mosteckých.¹⁰⁹ Lev X. vydal bulu, podle níž každému, kdo přispěje sebemenší částkou, budou odpuštěny minulé hříchy, a tomu, kdo přispěje větším obnosem, budou odpuštěny i hříchy budoucí. (foto2/5) „*Odpustky se hlásaly v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a v Dolní a Horní Lužici. Sešlo se hodně peněz, více, než kolik*

¹⁰⁵ Pozn.: Kutnohorský náboženský mír uzavřen v březnu r. 1485 na českém zemském sněmu v Kutné Hoře mezi kališníky a katolíky; basilejská kompaktáta prohlášena za základní zemský zákon, kališnická i katolická víra byly zrovnoprávněny.

¹⁰⁶ Pozn.: Tentýž rok uvádí i Cori.

¹⁰⁷ KYJÁNEK, Karel, Děkanský chrám v Mostě, *Kostnické jiskry*, č. 38, 1975.

¹⁰⁸ Pozn.: Kyjánek používá výraz husité, Hrejsa podobojí.

¹⁰⁹ CORI, *Geschichte...*

vybrali husité... Šlechticové z Mostecka, hlavně páni z Říčán, však půjčili na stavbu peníze, aby obě cirkve přispěly rovným dílem.¹¹⁰ Je dobré poznamenat, že v papežském breve papež zdůvodňuje vyhověním Mosteckým, kteří

„...během stálého a vždy mocnějšího bludu schizmatiků, jak se na katolíky sluší, zůstali věrní pravé víře a poslušni římské církve, na obranu svaté víry mužně bojovali, snahám kacířů statečně odpírali, i když při tom utrpěli mnohé škody, a za to všechno zaslouží výjimečné chvály před jinými městy českými.“¹¹¹

Cori upozorňuje, že papež byl zřejmě mylně informován o náboženských poměrech na Mostecku.¹¹² Na stavbu chrámu přispěli i čeští stavové.¹¹³ Na papežův pokyn byl základní kámen nového chrámu položen 15. 8. 1517, stavba pozdně gotického kostela Nanebevzetí Panny Marie byla dokončena v roce 1594.¹¹⁴ Kyjánek ve svém článku píše, že „cirkve se opět střídaly v užívání kostela po jednom týdnu.“¹¹⁵ Také Hrejsa uvádí k roku 1563, že v Mostě konali katolíci a podobojí bohoslužby v jednom městském kostele.¹¹⁶

Šířila se luteránská reformace. 16. století bylo ve znamení změny náboženských poměrů v severních Čechách. Nové společenské a ekonomické prvky přinesly změny v náboženském a národnostním složení obyvatelstva.¹¹⁷ Špatné hospodářské poměry a zhoršující se sociální situace byly provázeny

¹¹⁰ KYJÁNEK, Děkanský chrám...

¹¹¹ CORI, *Geschichte...*

¹¹² CORI, *Geschichte...*

¹¹³ CORI, *Geschichte...*

¹¹⁴ Stručné dějiny města v datech. In: *Mesto-most*. [online] 5.1.2018[cit. 2018-04-04] Dostupné z: [online] <http://www.mesto-most.cz/strucne-dejiny-mesta-v-nbsp-datech/d-3445/p1=61116>

¹¹⁵ KYJÁNEK, Děkanský chrám...

¹¹⁶ HREJSA, Ferdinand, *Dějiny křesťanství v ČSR, V., 1526–1564 Za Ferdinanda I.*, Praha: HČEFB, 1948, s. 341.

¹¹⁷ POKORNÁ, *Kniha o Mostecku*, 38.

otevřenými konflikty mezi stoupenci reformace a katolíky.¹¹⁸ Ke konci 16. století začala pozvolna upadat těžba rud v horách a obyvatelé báňských měst se přestěhovali do měst pod horami. S jejich příchodem se do velkých center dostává i luteránské učení.¹¹⁹ V letech 1580–1620 se do Mostu přistěhovalo přes 600 měšťanů luteránů. Na luteránskou víru se obrátilo téměř celé město.¹²⁰ V Dějinách křesťanství v ČSR Ferdinanda Hrejsy najdeme dílčí zprávy o náboženské situaci v Mostě v poslední třetině 16. století. Dne 12. dubna 1562 se odebralo 30 osob z Mostu, dosud katolických, do Kadaně, aby tam přijímali pod obojí.¹²¹ V následujícím roce jelo do Kadaně 38 Mosteckých na žebříňácích, aby tam byli účastni evangelické Večeře Páně. A je tu dodáno, že: „*Luterství se šíří.*“¹²² Roku 1566 napomíná arcibiskup mosteckého katolického kněze, který podával pod obojí německy a pod jednou latinsky, aby všem podával latinsky.¹²³ Marně káral arcibiskup 3. února 1570 císařského rychtáře v Mostě za to, že si Mostečtí přejí „*aby jim byl ustanoven kněz podobojí, vedle kněží katolických, pro čeládku odjinud...*“ Mostečtí se zřejmě inspirovali v Kadani, kde měli i kněze podobojí.¹²⁴ Hrejsa píše, že „*z královských měst zachovávala katolický ráz již jen Plzeň... Také v Budějovicích, Mostě a Krumlově neměli evangelíci kostelů, ale i tu se šířili.*“¹²⁵ Luterství přinášeli do pohraničí němečtí kněží, ale zřejmě také němečtí obchodníci

¹¹⁸ POKORNÁ, Přednáška. ...

¹¹⁹ POKORNÁ, *Kniha o Mostecku*, 38.

¹²⁰ POKORNÁ, *Kniha o Mostecku*, 144.

¹²¹ HREJSA, Ferdinand, *Dějiny křesťanství v ČSR*, V., 310.

¹²² HREJSA, Ferdinand, *Dějiny křesťanství v ČSR*, V., 315.

¹²³ HREJSA, Ferdinand: *Dějiny křesťanství v ČSR*, VI., 1564–1576, Za krále Maxmiliána II., Praha: HČEFB, 1950, s. 53.

¹²⁴ HREJSA, Ferdinand: *Dějiny křesťanství v ČSR*, VI., 139.

¹²⁵ HREJSA, Ferdinand: *Dějiny křesťanství v ČSR*, VI., 266–267.

a řemeslníci. Luterstvím byla zasažena města Most, Kadaň, Chomutov, Jáchymov a další, hlásila se k němu často i vrchnost těchto měst.¹²⁶

V roce 1609 byl vydán Rudolfův majestát, který potvrzoval svobodu náboženství v Českém království a též Českou konfesi, již slíbil pouze ústně jeho otec Maxmilián II. v roce 1575. Zákon platil pro královská města, šlechtu i poddané.

„Jestliže by chtěli víceji chrámův nebo kostelův k boží službě aneb také školy pro vyučování mládeže vystavěti dáti a v tom poroučeti ráčíme, aby každá strana náboženství své volně prosazovala, kněžími svými se řídila a spravovala. Také města, městečka i sedlský lid nemá od svého náboženství odtiskován býti.“¹²⁷

Karel Kyjánek píše o tom, že Mostečtí podobojí se na jeho základě rozhodli postavit ještě jeden kostel, který byl vysvěcen v roce 1613.¹²⁸ Byl větší než děkanský, pojmul až 4 000 lidí. Tak velký kostel však v Mostě nebyl. Mohlo by se jednat o kostel svaté Anny. Původní dřevěná stavba z roku 1520 vyhořela a na jejím místě byl v letech 1610–1612 postaven pozdně gotický luteránský kostel. Jednalo se o menší kostel, rozhodně nebyl větší než děkanský. Je možné, že podobojí prostě byli trnem v oku katolíkům. Dle Kyjánka se obrátili s žádostí o pomoc na místodržící Slavatu a Martinice. Chtěli, aby byl děkanský kostel dán do užívání jen katolíkům. Místodržící vydali roku 1617 dekret, jímž se děkanský kostel bez náhrady odebírá a odevzdává katolíkům. Podobojí přišli o vlastnické

¹²⁶ HREJSA, Ferdinand: *Dějiny křesťanství v ČSR*, VI., 275.

¹²⁷ Rudolf II.: Majestát na náboženskou svobodu, část.

¹²⁸ Pozn.: Dle K. Kyjánka měl být hlavní vchod z náměstí, po 2. sv. válce zvaného Mírové.

právo i o spoluužívání.¹²⁹ Stížnost, kterou poslali podobojí do panské sněmovny, se projednávala až do jara 1618. Mezitím došlo k událostem v Broumově a také Hrobě¹³⁰, který leží v okrese Teplice, jež sousedí s mosteckým. Broumovský kostel se stavěl na klášterním pozemku a kostel v Hrobě byl postaven ze stavebního materiálu kláštera. V době, kdy byly tyto kostely stavěny, nesměli nekatolíci stavět kostely ani školy na pozemcích, které byly ve vlastnictví katolické církve. Soudní dvůr rozhodl, že došlo k poškozování vlastnických práv. Byl vydán zákaz v pokračování stavby v Broumově a kostel v Hrobě byl zbourán.¹³¹ (foto2/6) Následovala druhá pražská defenestrace, české stavovské povstání a bitva na Bílé hoře, jež přerostla do třicetileté války. Karel Kyjánek ve svém článku soudí: „*Kdyby zboření kostela v Hrobu a zavření kostela v Broumově nebylo předcházelo dlouhé jednání s místodržícími ohledně děkanského kostela v Mostě, nebylo by ani k defenestraci došlo.*“¹³²

2.6 Třicetiletá válka

Válka znamenala pro Most i český stát katastrofu. V Mostě byla významná reformační síla, tudíž se během povstání v roce 1618 město postavilo na stranu českých stavů.¹³³ Město počítalo s ochranou saského kurfiřta Jana Jiřího,

¹²⁹ KYJÁNEK, Děkanský chrám...

¹³⁰ Pozn.: Na počátku 14. století byly v Hrobě a jeho okolí objeveny stříbrné rudy, roku 1594 povýšil císař Rudolf Hrob na horní město, do hrobského revíru přicházeli horníci převážně ze sousedního Saska, s sebou si přinášeli svoji víru – luteránství. Historie města Hrobu. In: *Litvinov.sator*. [online] 27.2.2011 [cit. 2018-04-04] Dostupné z: litvinov.sator.eu, Jiří G. Souček

¹³¹ Třicetiletá válka. In: *svekr.sweb* [online] 18.2.2005 [cit. 20.4.2018] Dostupné z: [online] svekr.sweb.cz/30valka.htm, Roman Grametbauer

¹³² KYJÁNEK, Děkanský chrám...

¹³³ POKORNÁ, Přednáška...

stoupence luterství.¹³⁴ Porážka stavovských vojsk na Bílé hoře znamenala pro Most začátek těžkého období. Pod velením Albrechta z Valdštejna město obsadila a vyplenila císařská vojska.¹³⁵ Město se pak velmi rychle přidalo na Albrechtovu stranu, především kvůli ochraně svých hospodářských zájmů a udržení své pozice.¹³⁶ Vypleněné a vylidněné město se muselo vyrovnat s tvrdými zásahy císaře Ferdinanda II. namířenými proti nekatolíkům. Mnozí kvůli vypovídacímu dekretu opustili město.¹³⁷ Podle dochovaných záznamů odešlo asi 1 000 obyvatel a 170 domů zůstalo bez majitelů. Zatímco v roce 1631 bylo ve městě 228 měšťanů, o 30 let později jich bylo jen 60.¹³⁸ Libuše Pokorná popisuje situaci nekatolíků: „Vylidněné a finančně zubožené město bylo navíc vystaveno náboženskému útlaku. Císařské nařízení z roku 1626 namířené proti nekatolíkům, vzedmulo emigrační vlnu obyvatel, kteří nacházeli své útočiště v sousedním Sasku.“¹³⁹ Náboženští uprchlíci se nejprve usazovali v obcích na hřebenu Krušných hor, například ve zmiňované obci Fláje, později přecházeli na saskou stranu.¹⁴⁰

Během třicetileté války bylo město drancováno Švédy i císařskými vojsky. Švédové se opakovaně neúspěšně pokoušeli dobýt hrad, mezitím plenili město. Hrad obsadili až v roce 1646¹⁴¹ a udrželi ho i po uzavření Vestfálského míru do

¹³⁴ POKORNÁ, *Kniha o Mostecku*, 144.

¹³⁵ POKORNÁ, Přednáška...

¹³⁶ Historie města Mostu. In: *Mesto-most*. [online] 8.11.2017 [cit. 2018-04-06] Dostupné z: [online] <http://www.mesto-most.cz/historie-mesta-mostu/d-3444/p1=61116>

¹³⁷ POKORNÁ, *Kniha o Mostecku*, 144.

¹³⁸ POKORNÁ, *Kniha o Mostecku*, 150.

¹³⁹ POKORNÁ, Přednáška...

¹⁴⁰ Konzultace v Oblastním muzeu Most.

¹⁴¹ Historie města Mostu. In: *Mesto-most*. [online] 8.11.2017 [cit. 2018-04-06] Dostupné z: [online] <http://www.mesto-most.cz/historie-mesta-mostu/d-3444/p1=61116>

října 1646. Mostečtí měšťané pak podali žádost k císaři Ferdinandu III. o svolení hrad zbourat, aby nebyl důvodem k obléhání místa vojsky. Žádosti bylo vyhověno, a tak byl v letech 1650–1653 hrad zbourán. Z kamenů zbořeného hradu bude později vystavěn kapucínský klášter.

Ze zbídačeného stavu se město dostalo až na začátku 18. století. Město je přestavováno, probíhá vlna barokizace.¹⁴²

¹⁴² POKORNÁ, *Kniha o Mostecku*, 144.

3 Dva elementy

Osud Mostu, celého regionu i Krušných hor byly a nadlouho ještě budou ovlivněny dvěma elementy – nerostným bohatstvím a geografickou polohou nesoucí označení Sudety. V této kapitole představím příčiny, které stojí za specifickými rysy tohoto regionu.

3.1 Nerostné bohatství

Osídlování severozápadní části Čech probíhalo velmi pomalu. Důvodem byly bažiny a rašeliniště v převážné části Krušných hor. Saská strana hor byla osídlována častěji než česká, neboť hory tam mají pozvolnější spád do nížiny. Významná proměna Krušných hor nastala s objevem rudného bohatství.¹⁴³ Svědčí o tom i německý název hor Erzgebirge (Rudohoří). Český se odvozuje od staročeského slova krušec, které označovalo hroudu nerostu, rudný kámen, slovo krušit znamenalo drtit, rozmačkávat. Sousedství krušný život se vyvinulo ze slova drcení, jehož význam se přenesl na drcení abstraktní – drcení životem.¹⁴⁴ Pro kolonizaci hor bylo nejvýznamnější dolování stříbra. Ve 12. století se těžilo na saské straně, stříbrné doly v Krupce jsou zmiňovány v roce 1305. Na počátku 15. století se zdálo, že je rudné bohatství hor téměř vyčerpáno, ale nová naleziště stříbra vyvolala druhou vlnu báňské kolonizace. Po roce 1470 přicházejí do hor noví horníci a osadníci. Do této doby spadá založení města Jáchymova. Na Mostecku založil roku 1526 Šebestián, syn Beneše z Veitmile, Horu Sváté Kateřiny, v jejímž okolí se našla měď a stříbro. Díky těžbě se krušnohorská města

¹⁴³ MANNLOVÁ, Heide, *Kostel Nanebevzetí Panny Marie v dějinách českosaské pozdní gotiky*, Dialog, 1996.

¹⁴⁴ NOVOTNÝ, Michal: www.rozhlas.cz/regina, 10. 4. 2018

rozdíjela a vzkvétal i jejich kulturní život. Heide Mannlová toto období hodnotí slovy: „Byla to skvělá a šťastná doba.“¹⁴⁵ Středověký Most nikdy hornickým městem nebyl. Ležel však na výhodném místě při cestě od Krušných hor do Prahy, tudíž poskytoval obchodní zázemí horním městům a osadám. Z výtěžku těžby bohatl a rozvíjel se.

Představu o středověké těžbě rud v Krušných horách podává Dvanáct knih o hornictví a hutnictví od Jiřího Agricoly. Dílo bylo dokončeno v roce 1550, tiskem bylo vydáno v Basileji roku 1556. Většinu kreseb vytvořil jáchymovský měšťan a báňský odborník Blasius Wefring s pomocníky.¹⁴⁶ (foto3/1)

3.1.1 Uhlí

První zmínka o těžbě uhlí pod Krušnými horami pochází z duchcovské městské knihy z roku 1403. V roce 1613 bylo uděleno první známé císařské privilegium.¹⁴⁷ Jde o císařské privilegium k dobývání uhlí u Hrobu a Havraně, které bylo uděleno mosteckému měšťanovi Janu Weidlichovi. K pravidelnému zakládání dolů dochází od roku 1740. Na počátku 19. století probíhala na pozemcích města těžba uhlí malovýrobním způsobem s nedostatečným odbytem, šlo o tzv. selského dobývání. V okolních městech se již v první polovině 19. století prudce rozvíjela různá odvětví průmyslu, přesto Most prodělával ekonomický úpadek.¹⁴⁸ Koncem 60. let vzniká v Mostě řada průmyslových podniků a továren, mezi Mostem a Souší se začaly hloubit první uhelné doly.¹⁴⁹

¹⁴⁵ MANNLOVÁ, *Kostel Nanebevzetí Panny Marie ...*

¹⁴⁶ POKORNÁ, *Knihy o Mostecku*, 23.

¹⁴⁷ *Likvidace města Mostu*, materiál SHR, s. 1.

¹⁴⁸ POKORNÁ, *Přednáška...*

¹⁴⁹ POKORNÁ, *Přednáška...*

Prudký rozvoj těžby nastal až po roce 1870, kdy byla vybudována železnice Duchcov – Chomutov.¹⁵⁰ (foto3/2) Díky ní získaly doły zaměřené na místní spotřebu přístup na nová odbytiště. Malé šachty se staly součástí velkých akciových společností s podílem zahraničního kapitálu. (foto3/3) Město se pomalu stávalo centrem uhelné těžby v regionu a důležitých báňských úřadů a finančních institucí. Město se rozrůstalo a současně se měnila i sociální a národnostní struktura obyvatel města, z vnitrozemí přicházeli do Mostu zejména dělníci české národnosti.¹⁵¹ V červenci 1895 nastal průval kuřavky do dolu Anna a došlo k destrukci obytných domů v oblasti kolem nádraží. Bylo zničeno 39 domů a 66 pobořeno.¹⁵²

Most, jako součást Německé říše, se pro německé hospodářství stal místem mimořádného hospodářského a strategického významu, z něhož profitovaly především velké říšskoněmecké koncerny a banky. V roce 1938 nastala hromadná emigrace českého obyvatelstva z Mostecka. Region se stal pro nacisty klíčovým, neboť zde bylo materiální zabezpečení pro připravovanou válku. Ihned po zabrání byla zahájena výstavba hydrogenačního závodu Sudetenländische Treibstoffwerke, po válce přejmenovaného na Stalinovy závody, později na Chemopetrol. Výroba syntetického benzínu byla zahájena roku 1942, surovinou bylo mostecké uhlí, čímž výrazně rostla těžba. Ta s sebou nesla průvodní znaky velkoplošné exploatace.¹⁵³ Potřeba stále většího počtu pracovních sil byla řešena zřízením desítek pracovních a zajateckých táborů v okolí Mostu. Pracovaly zde desetitisíce zahraničních dělníků a válečných zajatců. Průmyslové podniky v okolí

¹⁵⁰ *Likvidace města Mostu*, materiál SHR, s. 6.

¹⁵¹ POKORNÁ, Přednáška...

¹⁵² *Likvidace města Mostu*, materiál SHR, s. 6.

¹⁵³ KUČA, *Města a městečka*, 195.

Mostu přitahovala pozornost spojeneckých bombardovacích svazů, zejména na konci války podnikly řadu leteckých náletů s ničivými následky.¹⁵⁴

Ve 20. století a především po 2. světové válce dostala těžba masivní charakter. Mostecko se stalo jednou z hlavních opor národního hospodářství. Povrchová těžba se rozšiřovala a v roce 1964 bylo rozhodnuto o likvidaci města. V plánech Severočeského hnědouhelného revíru se počítalo s tím, že těžba bude v 60. a 70. letech stále stoupat, přitom „... je třeba počítat se stále se zhoršujícími provozními podmínkami – těžba uhlí vzroste dvojnásobně, ale odkliz nadložních zemin více jak 3,5 krát – a s neustále se snižující kvalitou uhlí.“ Cílem tedy bylo dobývat na místech, kde se nacházelo kvalitní uhlí. Jednalo se o uhlí vázané dosud v ochranných pilířích povrchových zařízení – pod obcemi. „Největším z nich je právě mostecký uhelný pilíř pod starou částí města.“¹⁵⁵ Nástin postupu likvidace: „Likvidace města bude sice postupná, ale snahou všech, kteří ji budou řídit, bude, aby nebyla rozvleklá.“ Likvidace byla rozvržena do dvou etap: 1965–1966 vybudování koridoru (včetně vyklizení prostoru pro něj), 1970–1972 likvidace zbývající části města. (foto3/4) Z počátku mělo být ročně vyklizeno asi 1000 bytů, a to od okrajů směrem k centru.¹⁵⁶ K likvidaci města došlo nakonec v letech 1967–1982, těžbu uhlí provedl lom Most, k. p. Doly Ležáky Most.¹⁵⁷

Osudovým datem pro Most byl tak zřejmě 13. květen 1961, kdy zástupce ředitele Severočeských hnědouhelných dolů (SHD) Hojdar poslal dopis řediteli dolu Ležáky Šanbergerovi dopis:

¹⁵⁴ POKORNÁ, Přednáška...

¹⁵⁵ *Likvidace města Mostu*, materiál SHR, s. 1.

¹⁵⁶ *Likvidace města Mostu*, materiál SHR, s. 5.

¹⁵⁷ POKORNÁ, Přednáška...

„Vážený soudruhu,

s ohledem na záměry dlouhodobé hypotézy rozvoje SHR (rozepsat 4 zkratky?) a ve spojitosti s tím i na těžební záměry v pilíři města Mostu Vám ukládám zajistit na Vašem n. p. vypracování likvidačního záměru na zrušení města Mostu v termínu do konce roku 1961. Protože jde o problém, který nemá obdoby v našem státě ani v zahraničí...Ukládám vám proto současně, abyste ve smyslu účinné dohody KNV a SPK navázal se SÚPR spojení a práce objednal...

Se soudružským pozdravem

Hojdar¹⁵⁸

V srpnu roku 1963 proběhla jednání o likvidaci města, která vešla v platnost usnesením vlády č. 180 z 26. března 1964.¹⁵⁹

3.2 Sudety

Pojem Sudety je nejčastěji spojován s obdobím 2. světové války. Jeho historie však sahá až do starověku. První známé a doložené pojmenování pochází z díla Claudia Ptolemaia *Geographia*. Astronom a geograf z Alexandrie psal své dílo v letech 161–178 n. l. a zachytil v něm schematický přehled tehdy známého světa. V kapitole „*O poloze veliké Germanie*“ najdeme zprávy o našich zemích – nesou název Boemia, na mapě jsou schematicky zakresleny hory a vodní toky.¹⁶⁰ Na této Ptolemaiově mapě najdeme pohoří, které se táhne od západu na východ a

¹⁵⁸ SOkA Most, f. 207, inv. č. 781, ev. j. 294.

¹⁵⁹Most (město). In: *Wikipedia*. [online]19.6.2018 [cit. 2018-19-06] Dostupné z: [online] [https://cs.wikipedia.org/wiki/Most_\(m%C4%9Bsto\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Most_(m%C4%9Bsto))

¹⁶⁰ Sudety. In: *edejiny*. [online] 1.12.2008 [cit. 2018-03-27] Dostupné z: [online] www.edejiny.cz/sudety

zahrnuje zřejmě Krušné hory, Smrčiny, Lužické hory a Jizerské hory. Je označeno názvem *Sudeta Ore – Sudetské pohoří*. Podobně také *Askiburgion Oros* (*Askiburgijské pohoří*) označuje sudetské pásmo Krkonoš, Jeseníků a Orlických hor. Původ samotného slova Sudety má různé výklady. Mohlo by se jednat o keltské slovo, jež znamená *les kanců* nebo *les divokých sviní*. Existují i jiné výklady: slovo *Sudéta* pochází z Balkánu a znamená *kozí hory*, starogermánské slovo *Sudtha* se překládá jako *les*.¹⁶¹ Nejpravděpodobnějším se zdá být keltský původ slova. Keltské názvy přetrvaly na našem území až do doby římské a také další pohoří, která najdeme na Ptolemaiově mapě, nesou názvy keltského původu. Například *Gabréta* (Šumava) znamená *les kozorohů*, *Askéta* (Ještěd) je *jasanová hora*, *Isara* (Jizera) je *bystrá řeka*, zřejmě nejznámější název *Albis* (Labe) znamená *bílá řeka*. Známe také výklad, kdy slovo *Sudety* je chápáno jako *süd deutsch*. Po pádu římské říše a v dobách stěhování národů se název *Sudeta ore* přestal užívat. Objevil se znovu až v 16. století, kdy ho ve svém spise pro označení pohraničního valu použil geolog a mineralog George (Jiří) Agricola, rodák z Krušných hor.¹⁶² Ottova všeobecná encyklopedie pojmem Sudety označuje pohraniční oblasti Čech a Moravy, obývané do roku 1945 převážně německou menšinou.¹⁶³ Z geografického pohledu označují Sudety jen Krkonoško-Jesenickou soustavu, avšak z politického hlediska se pojmem Sudety rozumí část Čech, jižní a severní část Moravy a asi polovina českého Slezska.

¹⁶¹ Sudety. In: *Wikipedia*. [online] 7.1.2018 [cit. 2018-03-27] Dostupné z: [online] <https://cs.wikipedia.org/wiki/Sudety>

¹⁶² Sudety. In: *Edejiny*. [online] 1.12.2008 [cit. 2018-03-27] Dostupné z: [online] www.edejiny.cz/sudety

¹⁶³ BULISOVÁ, Jiřina a kol., *Ottova všeobecná encyklopedie ve dvou svazcích A-L, M-Ž*, Praha: Ottovo nakladatelství, 2010, s. 453.

Skrze Sudety prochází hraniční pohoří dnešní České republiky, což bylo zřejmě zdrojem hanlivého označení *skopčáci – lidé z kopců*.¹⁶⁴

Sudety byly po staletí místem, kde vedle sebe žily a pracovaly dvě kultury a etnika. Poslední přemyslovští panovníci a především Přemysl Otakar II., český král, který panoval v letech 1253–1278, zvali do Čech německé osadníky. Někteří autoři tento počín hodnotí negativně.¹⁶⁵ Češi byli usazeni spíše v nížinách u velkých toků, v horách úspěšně hospodařili Němci. Velká vlna poněmčování našeho území nastala po 30leté válce. Dlouhé soužití obou kultur, jež se vzájemně obohacovaly, narušily nacionalistické tendence v 19. století, ty pak eskalovaly v následujícím století. Ještě před 28. říjnem 1918 proběhla ve Vídni snaha o vyhlášení českého a moravského pohraničí za součást tzv. Německého Rakouska.¹⁶⁶ Po vzniku Československa došlo 29.–30. října 1918 k pokusu o odtržení Sudet. Němci žijící v pohraničních částech Čech, Moravy a bývalého rakouského Slezska vyhlásili čtyři autonomní provincie, které požadovaly nezávislost na Československu a přičlenění k Rakousku, případně k vzniklé Německé republice.¹⁶⁷ Na severu a severozápadě Čech vznikla provincie *Deutschböhmen* s centrem v *Reichenbergu* – Liberci. V dalších pohraničních oblastech provincie *Sudetenland*, *Böhmerwaldgau* a *Deutschsüdmähren*.¹⁶⁸ Po neúspěšných pokusech o vyjednávání obsadila území provincií československá

¹⁶⁴ Sudetští Němci. In: *Wikipedia*. [online] 22.4.2018 [cit. 2018-04-27] Dostupné z: [online] www.cs.wikipedia.org/wiki/Sudetští_Němci

¹⁶⁵ například ŠUBERT, František (red.), *Malý Ottův slovník naučný*, Praha: Ottovo nakladatelství, 1905, s. 484.

¹⁶⁶ MENCL, Vojtěch (ved.), *Křižovatky 20. století*, Praha: Naše vojsko, 1990.

¹⁶⁷ Sudetští Němci. In: *Wikipedia*. [online] 22.4.2018 [cit. 2018-04-27] Dostupné z: [online] www.cs.wikipedia.org/wiki/Sudetští_Němci

¹⁶⁸ Sudety. In: *Wikipedia*. [online] 7.1.2018 [cit. 2018-03-27] Dostupné z: [online] <https://cs.wikipedia.org/wiki/Sudety>

armáda. V rámci celého pohraničí byl Most jediným městem, kde se německé obyvatelstvo postavilo ozbrojeným složkám československého státu na vojenský odpor.¹⁶⁹

Ve dnech 1.–20. prosince 1918 byla obnovena územní integrita Československa. Provincie přestaly existovat a vláda neuznala právo německé menšiny na sebeurčení. Konflikt vyvrcholil událostmi 2. světové války. Ve dnech 29.–30. 9. 1938 se velká čtyřka dohodla, že Sudety připadnou Německu.¹⁷⁰ Československé obyvatelstvo bylo nepřímo donuceno odejít ze svých domovů. Obsazení Německu odstoupeného území proběhlo ve dnech 1.–10. října 1938.¹⁷¹ Výnosem vůdce a říšského kancléře o správě sudetoněmeckých území *Erlaß des Führers und Reichskanzlers über die Verwaltung der sudetendeutschen Gebiete* byla ustanovena správní jednotka Sudetoněmecká území, která se stala 21. 11. 1938 součástí nacistického Německa.¹⁷² Po vzniku *Protektorátu Čechy a Morava* vznikla k 15. 4. 1939 z většiny sudetoněmeckých území *Reichsgau Sudetenland – Říšská župa Sudety*, Most byl její součástí, a tudíž i součástí Německé říše.¹⁷³ Konrad Henlein, říšský župní správce, sídlil v Reichenbergu (Liberec).¹⁷⁴

Po porážce nacistického Německa se zabrané Sudety staly opět součástí ČSR. Podle XI. a XII. článku Postupimské dohody vítězných velmocí byla drtivá většina československých obyvatel hlásících se k německé národnosti „odsunuta“

¹⁶⁹ POKORNÁ, Přednáška...

¹⁷⁰ STÜRMER, Michael, *Německo 20. století*, Praha: Svojtka, 2005.

¹⁷¹ STANĚK, Tomáš (ed.), *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951*, dokumenty z českých archivů. Středokluky: Zdeněk Susa, 2010, s. 135.

¹⁷² Sudety. In: *Wikipedia*. [online] 7.1.2018 [cit. 2018-03-27] Dostupné z: [online] <https://cs.wikipedia.org/wiki/Sudety>

¹⁷³ POKORNÁ, Přednáška...

¹⁷⁴ STANĚK, *Vysídlení Němců ...*, 137.

do americké a sovětské okupační zóny v Německu. Tito lidé zde zanechali většinu svého majetku. Podle pamětního spisu zplnomocněnce pro odsun bylo do 1. listopadu 1946 z českých zemí odsunuto celkem 2 170 598 Němců.¹⁷⁵ Dne 22. května 1945 začala platit vyhláška, která zakazovala užívání pojmu Sudety:

„Ministerstvo vnitra upozorňuje, že používání názvu Sudety, jeho odvozenin a podobných výrazů, obvyklých v době okupace, je nepřipustné. Pro označení příslušného území buď užíváno názvu pohraniční území. Opatření tohoto dlužno dbáti zejména v úředním styku veškeré veřejné správy.“¹⁷⁶

3.3 Počty obyvatelstva

Z následujícího přehledu počtu obyvatel je zřejmé, jaký podíl měl na nárůstu rozvoj průmyslu a těžby uhlí. Politické změny ovlivňovaly národnostní strukturu obyvatelstva.

Rok	počet obyvatel	
1702	1 164	
1713	1 581	
1811	2 300	
1843	3 378	
1850	3 935	
1880	10 136	

¹⁷⁵ Sudetští Němci. In: *Multimediaexpo*. [online] 3.11.2013 [cit. 2018-03-27] Dostupné z: [online] www.multimediaexpo.eu/index.php/Sudetští_Němci

¹⁷⁶ Sudety. In: *Wikipedia*. [online] 7.1.2018 [cit. 2018-03-27] Dostupné z: [online] <https://cs.wikipedia.org/wiki/Sudety>

1890	14 894	z toho Češi 1 026
1900	21 417	
1910	25 692	z toho vojsko 510, Češi 3 965, ostatní Němci
1921	27 239	z toho Češi 9 261, ostatní Němci
1930	28 212	z toho Češi 9 740, Němci 17 549, Židé 154, Rusové (včetně Rusínů a Ukrajinců) 33
1947	23 077	
1950	25 165	
1961	43 621	
1970	54 000	
1980	59 027	
1991	68 978 ¹⁷⁷	
2018	66 675 ¹⁷⁸	

Tabulka 10 Počet obyvatel – město Most

Po odsunu německého obyvatelstva značně poklesl počet obyvatel. Úbytek měli kompenzovat přistěhovalci z vnitrozemí a Slovenska. Do pohraničí přišli také Řekové, Rumuni a Volyňští Češi. Komunistická vláda podporovala přesídlení mnoha Maďarů a slovenských Cikánů. „*Tehdejší tisk psal, že budou zdrojem pracovní síly v pohraničí.*“¹⁷⁹ O odsunutých Němcích se mluvilo jako o revanšistech, což notně podporovala média. Různorodé složení obyvatelstva, žití bez kořenů, značné procento lidí s nízkým či žádným vzděláním, bourání

¹⁷⁷ KUČA, *Města a městečka*, 163–166.

¹⁷⁸ Město Most. In: *Imostecko*. [online] 2018[cit. 2018-03-30] Dostupné z: [online] www.imostecko.cz/mesto-most/

¹⁷⁹ Sudety. In: *Cs.wikipedia*. [online] 7.1.2018[cit. 2018-04-13] Dostupné z: [online] <https://cs.wikipedia.org/wiki/Sudety>

a likvidování, zhoršující se životní prostředí... To jsou výsledky těžby uhlí, odsunu německého obyvatelstva a bezohledného nakládání s krajinou a dědictvím předků.

4 Mostecké kostely a kláštery

Zůstává velkou otázkou, proč bylo město Most se svou bohatou historií, cennými stavbami a hodnotami zbouráno, a to bez jakéhokoli odporu nebo protestu lidového či z řad odborníků. V roce 1950 došlo k prohlášení 30 našich nejvýznamnějších historických měst za městské památkové rezervace. Výběr tehdy vedl Václav Mencl, záměrem byla jejich chystaná rekonstrukce v letech 1950–1960. Přestože byla do seznamu přednostně zařazována ohrožená města v pohraničí, Most do seznamu zapsán nebyl. Problém spočíval v tom, že se vycházelo jen z obecného povědomí památkových hodnot měst. Situaci Mostu vysvětluje Dobroslav Líbal: „*Domovní zástavba ztratila zevně z větší části svůj historický slohový výraz...*“¹⁸⁰ Nejistá budoucnost z důvodu těžby tu údajně tehdy ještě roli nehrála. V letech 1965–1970 provedl Václav Mencl podrobný průzkum městského jádra a dospěl k závěru, že Most se řadí k dvaceti našim nejvýznamnějším historickým městům Československa.¹⁸¹

4.1 Dědictví předků

Na území města se nacházelo několik kostelů, klášterů, kaplí a kapliček a další cenné sakrální památky¹⁸²:

- klášter magdalenitek s kostelem: založen před rokem 1250 na území dnešních Zahražan, 1421 vypálen husity a řeholnice povražděny, proto byl vystavěn

¹⁸⁰ KIBIC, Karel, Ke zboření města Mostu, *Zprávy památkové péče*, r. 77, 2017, č. 6, s. 705

¹⁸¹ KIBIC, Ke zboření města Mostu..., 706.

¹⁸² KUČA, *Města a městečka*, 174–176.

- nový uvnitř hradeb, starý byl po reformách Josefa II. přeměněn na sýpky, roku 1966 odstřelen.¹⁸³ (foto4/1-3)
- komenda a špitál křížovníků s červenou hvězdou, čp. 274/I a kostel sv. Václava: vše zbořeno v roce 1983.¹⁸⁴ (foto4/4-5)
 - piaristický kostel Sedmi radostí Panny Marie: původně pozdně gotický kostel magdalenitek z konce 15. století, opakovaně vyhořel, barokizován, roku 1783 kostel i klášterní budovy převzali piaristé, roku 1959 kostel převzala pravoslavná církev a barokní fresky J. V. Tschöppera byly přebíleny, kostel odstřelen roku 1977.¹⁸⁵ (foto4/6-10)
 - piaristické gymnázium a kolej: v roce 1768 zřízena nižší škola, 1781 gymnázium a 1803 filozofické studium, původní sídlo koleje a školy 1768 přeneseno již roku 1782 do zrušeného kláštera magdalenitek, po velkém požáru byla roku 1821 filozofie zrušena, piaristé město v roce 1872 opustili, gymnázium přeměněno na reálné, v roce 1892 klášter z větší části zbořen městem.¹⁸⁶ (foto4/11-12)
 - kostel sv. Vavřince, později Frant. Serafinského, a klášter minoritů čp. 228/I: vznikl po roce 1639, opravován v letech 1716–1722, klášter byl čtyřkřídlý

¹⁸³ Klášter magdalenitek (zahražanský). In: *znicenekostely*. [online] 4.11.2017 [cit. 2018-06-02] Dostupné z: [online] <http://znicenekostely.cz/index.php?load>

¹⁸⁴ Kostel sv. Václava . In: *Znicenekostely* . [online] 4.11.2017 [cit. 2018-06-02] Dostupné z: [online] <http://znicenekostely.cz/index.php?load...>

¹⁸⁵ Kostel Narození Páně, sv. Maří Magdalény a Sedmi radostí Panny Marie. In: *Znicenekostely*. [online] 4.11.2017 [cit. 2018-06-02] Dostupné z: [online] <http://znicenekostely.cz/index.php?load>

¹⁸⁶ Piaristická kolej (Most). In: *Cs.wikipedia*. [online] 13.1.2017 [cit. 2018-06-02] Dostupné z: [online] [https://cs.wikipedia.org/wiki/Piaristick%C3%A1_kolej_\(Most\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Piaristick%C3%A1_kolej_(Most))

- s obdélným dvorem a rajskou zahradou, klášter byl zlikvidován v roce 1974, kostel v roce 1977.¹⁸⁷ (foto4/13-16)
- špitál sv. Lazara: před Pražskou branou špitál, doložen roku 1571, 1731 přistavěn drobný barokní kostel sv. Vavřince, roku 1878 zbořen.
 - děkanství: barokní stavba z poloviny 18. století, čp. 146/I.
 - špitál čp. 289/I s kostelem sv. Ducha: jihovýchodně za Pražským předměstím, doložen na listině vydané radou města Mostu z 26. července 1351. (foto4/17-18)
 - morový sloup: 1. náměstí, sochy sv. Anny, sv. Šebestiána, sv. Rocha, Anežky a Rosalie od Pietra de Toscano z roku 1681, dnes na 1. náměstí nového Mostu. (foto4/19)
 - sloup Jana Nepomuckého: od J. A. Dietze z let 1719–1722, 2. náměstí, dnes u přesunutého kostela. (foto4/20)
 - mariánský sloup: 3. náměstí, dnes u fary ve Vtelně.
 - kostel sv. Anny.
 - klášter kapucínů s kostelem Nanebevzetí Panny Marie, sv. Viléma a sv. Anežky Římské.
 - kostel Nanebevzetí Panny Marie – Kostelní náměstí, přesunutý.
 - židovská synagoga: v Gutenberggerových sadech (nedaleko sv. Anny), postavena 1872–1873, v říjnu 1938 vypálena a její trosky zbořeny.¹⁸⁸ (foto4/21-23)

¹⁸⁷ Kostel sv. Vavřince a sv. Františka Serafinského. In: *Znicenekostely*. [online] 4.11.2017 [cit. 2018-06-02] Dostupné z: [online] <http://znicenekostely.cz/index.php?load>; podobně Klášter minoritů. In: *Znicenekostely*...

Likvidaci města přežil pouze děkanský kostel, který byl v roce 1975 přesunut ke špitálu s kostelem sv. Ducha. Sloupy byly demontovány a dnes stojí vedle přesunutého kostela, morový sloup byl instalován na 1. náměstí nového Mostu. Můžeme se ptát, proč došlo k záchraně jen jednoho kostela, proč byly zbourány i objekty, které stály stranou plánované těžby, proč se stát raději nevzdal zásob uhlí pod městem...

4.2 Současnost

Nedaleko areálu děkanského kostela vyrostl na jaře 2011 dřevěný pravoslavný kostel sv. Valentýna, který postavili rumunští tesaři ručně bez kovových dílů z odolného dřeva z Karpat. V říjnu byl 2011 byl vysvěcen a v říjnu 2017 ho strhla vichřice.¹⁸⁹ (foto4/24) V zachované mostecké čtvrti Zahražany se dnes nachází římskokatolická modlitebna sv. Václava, jejíž výstavba v normalizační době byla mimořádně povolena komunistickými úřady pouze proto, že přesunutý děkanský kostel režim určil pouze pro kulturní akce. Nová stavba nesměla nijak připomínat kostel, nesměla mít věž a celkově nesměla převyšovat okolní domy, aby nepřitahovala pozornost lidí. Se stavbou se započalo v roce 1983, architektem byl Michal Sborwitz, interiér vybavil akademický sochař Bořivoj Rak. Jde o trojlodní stavbu inspirovanou uspořádáním raně křesťanské baziliky a románským tvaroslovím. Novostavbu vysvětil 9. 12. 1989 litoměřický

¹⁸⁸ Synagoga In: *Znicenekostely*. [online] 4.11.2017 [cit. 2018-06-02] Dostupné z: [online] <http://znicenekostely.cz/index.php?load...>

¹⁸⁹ V Mostě se zřítíl během vichřice pravoslavný kostel. In: *Mosteckydenik*. [online] 29.10.2017 [cit. 2018-05-30] Dostupné z: [online] https://mostecky.denik.cz/zpravy_region/foto-v-moste-se-zritil-behem-vichrice-pravoslavny-kostel-20171029.html

biskup Mons. Josef Koukl, zasvěcena byla sv. Václavovi.¹⁹⁰ (foto4/25) Není pravdou, že se jedná o jedinou sakrální novostavbu v celých Čechách vybudovanou v normalizačním období. Druhou stavbou je evangelický kostel v Praze Kobylisích.

Na Zahražanech bychom našli také chrám pravoslavné církve Narození přesvaté bohorodice v ulici Jana Žižky. Ve vedlejší ulici L. Janáčka je fara Církve československé husitské (ČSH), původní fara Německé evangelické církve (NEC) a v navazující ulici U Města Chersonu se nachází fara Českobratrské církve evangelické (ČCE). (foto4/26)

V následující části přiblížím kostely, které byly nějak významné ve vztahu k reformaci či dále k evangelické církvi.

4.3 Kapucínský klášter a kostel Nanebevzetí Panny Marie, sv. Viléma a sv. Anežky Římské

Mostecký konvent kapucínů vznikl jako reakce na šířící se luteránství v severních Čechách. Provinciál P. Roman Laudensis požádal roku 1615 císařovnu Annu, aby městské radě a obci doporučila výstavbu kapucínského kláštera. 21. 8. 1615 zaslala císařovna městu doporučující dopis. Městská rada po poradě s katolickými měšťany neměla námitek a navíc nabídla na stavbu 5 tisíc cihel, 100 korců vápna a 200 velkých stromů. Místo pro stavbu přijel do Mostu osobně vybrat provinciál. Odmítl nabízené místo uvnitř města a zvolil místo v prostoru za městskými hradbami poblíž Jezerní brány. Hlavními donátory byli

¹⁹⁰ Římskokatolická farnost – děkanství Most.. In: *Farnost-most*. [online] 17.6.2012 [cit. 2018-05-10] Dostupné z: [online] <http://www.farnost-most.cz/clanek/obdobi-1980-1990-a-vystavba-noveho-kostela-sv-vaclava/>, Jiří Bureš

Vilém Popel z Lobkowicz, Jiří Vratislav z Mítrowicz a katoličtí měšťané.¹⁹¹ Po získání souhlasu započala roku 1616 výstavba kostela a zahrady, práci řídil zmíněný baron Vilém Popel, svobodný pán z Lobkowicz. Práce byly často narušovány z důvodu církevních reforem.

V roce 1618 v den svátku Nanebevstoupení Krista položil arcibiskup Jan Lohelius základní kámen ke kostelu.¹⁹² V letech 1619–1621 byl Most bez katolických farářů. V tuto dobu obstarávali katolické bohoslužby kapucíni.¹⁹³ Vysvěcení kostela proběhlo 16. května 1627 a vykonal jej pražský arcibiskup a kardinál von Harrach.¹⁹⁴ Do roku 1653 byl postaven také klášter.¹⁹⁵ Rozšíření konventu o část určenou pro konventní nemocnici bylo dokončeno roku 1723.¹⁹⁶ Jednalo se o typický kapucínský areál. Během dlouhotrvající epidemie, která si jen v roce 1866 vyžádala 180 obětí, otevřeli kapucíni své sklepy a darovali víno nemocným. Za toto milosrdenství dostal klášter privilegium a mohl nalévat a prodávat víno. Kapucínská vinárna byla městským unikátem.¹⁹⁷ V roce 1945 přešel klášter pod správu Provinciálu českomoravské provincie kapucínského řádu v Praze 4.¹⁹⁸ V roce 1950 proběhla komunistická Akce K a klášter se dostal do vlastnictví státu. V letech 1957–1958 byly prostory konventu přestavěny na byty.

¹⁹¹ BUBEN, Milan, *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*, III. díl – 1. svazek, Praha: Libri, 2002, s. 414–415.

¹⁹² POKORNÁ, *Kniha o Mostecku*, 144.

¹⁹³ Kláštery. In: *Starymost*. [online] 2016 [cit. 2018-05-05] Dostupné z: [online] <http://www.starymost.wz.cz/klastery.html>

¹⁹⁴ KUČA, *Města a městečka*, 179; podobně <http://www.starymost.wz.cz/klastery.html>

¹⁹⁵ KIBIC, *Ke zboření města Mostu...*

¹⁹⁶ POKORNÁ, *Kniha o Mostecku*, 128.

¹⁹⁷ Kláštery. In: *Starymost*. [online] 2016 [cit. 2018-05-05] Dostupné z: [online] <http://www.starymost.wz.cz/klastery.html>

¹⁹⁸ SOkA Most, Archiv církevního tajemníka (nezpracovaný fond), Převzetí církevního majetku státem, *Protokol o převzetí ze dne 31. 5. 1945*.

Objekt však spíše chátral. Klášter i kostel se staly součástí likvidace města v letech 1979–1982.¹⁹⁹ Posledním představeným byl v roce 1950 Jindřich Lakomý.²⁰⁰

Raně barokní kostel orientovaný ve směru sever–jih měl tvar dvoulodní stavby se štítem a pravoúhlým presbytářem. V roce 1756 byl rozšířen na východní straně o boční loď, přičemž zanikla chodba spojující kostel a konvent. Hlavní raně barokní oltář vznikl v letech 1630–1640. V boční lodi se nacházely tři rokokové oltáře z konce 18. století. Na jižní straně boční lodi se nacházela obdélná kaple s nepravidelným půdorysem, nároží zdobily pilastry, v průčelí se nacházelo sousoší Ecce homo z roku 1741. Průčelí završovala štítová nástavba s volutami a kartuší s reliéfem kříže. Štít byl ukončen segmentovou profilovou římsou. Nároží hlavní římsy kaple byla ozdobena koulemi. Jižní průčelí hlavní lodi ukončoval štít, který krásila socha sv. Jana Nepomuckého.²⁰¹

Kapucín Oldřich Hodač, který převzal vedení děkanského úřadu po Jindřichu Lakomém, v roce 1950 upozorňuje na historické německé nápisy v prostoru kostela. Ty byly od roku 1945 provizorně zakryty papírem: „*Kolem celého vnitřku kostela pod reliéfy jsou německé nápisy – úryvky z Písma svatého. Tyto nápisy jsou provizorně zakryty papírem. Třeba českých nápisů. Papír hyzdí vzhled kostela.*“²⁰² (foto4/27-30)

¹⁹⁹ BUBEN, Milan, *Encyklopedie řádů...*, 415.

²⁰⁰ SOKA Most, Archiv církevního tajemníka (nezpracovaný fond), Převzetí církevního majetku státem, *Situační zpráva kláštera ze dne 17. 5. 1956.*

²⁰¹ KUČA, *Města a městečka*, 177–179.

²⁰² Historie Litvínovska a okolí. In: *Litvinov.sator*. [online] 9.3.2011 [cit. 2018-04-13] Dostupné z: [online] <http://litvinov.sator.eu/kategorie/zanikle-obce/most-kralovske-mesto/klaster-kapucinů>, páter Jan Netík

Akademická malířka Helena Ambrosová z Mostu zachytila kostel ještě před zbouráním. Pracovala přímo v plenéru, nikoli podle dobových pohlednic.²⁰³ „*Se starým Mostem jsem se loučila jako s bytostí, která odchází. Když jsem se dozvěděla, že bude zničený, přepadl mě stesk a řekla jsem si, že jeho kouzelná zákoutí musím zachytit v kresbách,*“ vysvětluje Helena Ambrosová.²⁰⁴ (foto4/31)

„Kostel byl v důsledku uhelné těžby uzavřen pro bohoslužby dne 15. 8. 1965 a dne 25. 10. 1968 vyhozen do povětří. Inventární předměty byly buď se svolením nadřízených úřadů přenechány jiným farním úřadům, nebo přeneseny do našich dalších kostelů nebo některé staré a nepotřebné věci vyřazeny...“²⁰⁵

Kostel stál v cestě plánovaného koridoru, jímž dnes prochází silnice, železnice, tramvajová dráha a regulovaný tok řeky Bíliny. Objekt, který byl v 17. století vystavěn jako hráz proti vlně reformace, se v polovině 20. století stal nadějí pro české evangelíky domoci se vlastního sborového domu.

4.4 Kostel sv. Anny

Kostel stál mimo hrazené jádro ve Vsi Svatého Václava na levém břehu říčky Bíliny, za severovýchodní stranou 1. náměstí.²⁰⁶ Původně dřevěná pozdně gotická stavba z roku 1520 fungovala jako hřbitovní kostel. Neví se, jak kostel vypadal, ani kdo jej spravoval. 28. 6. 1583 podlehl sedmému požáru: „*V uličce před komendou vypukl u pekaře Georga Reifa požár, který ve Václavicích zpopelnil vcelku 96 domů, 20 dvorů a také dřevěný kostel sv. Anny ležel*

²⁰³ Rozhovory se sestrou Ambrosovou, od roku 2011 podnes

²⁰⁴ Mostecký deník, 28. 3. 2011.

²⁰⁵ SOkA Most, Archiv církevního tajemníka (nezpracovaný fond), Církev římskokatolická, FO Most – Kostel kapucínský.

²⁰⁶ KUČA, *Města a městečka*, 175.

v *sutinách*...²⁰⁷ Na jeho místě vystavěli luteráni v letech 1610–1612 kamenný pozdně gotický kostel. Stavbu financoval Georg Bartholomeus Pontanus von Breitenberg²⁰⁸, významný mostecký rodák a probošt u sv. Víta v Praze. Dokončení stavby se nedožil, zemřel v roce 1610, kdy se počalo se stavbou.²⁰⁹ Po dostavbě kostel spravovalo bratrstvo Nejsvětějšího Těla Kristova v Mostě, náboženské společenství laiků, které má svůj znak na svorníku v kapli v děkanském kostele. Bratrstvo též konalo theoforické průvody na svátek Božího Těla, svátek Panny Marie Sněžné a pondělí svatodušní. V letech 1619–1621, kdy byl Most bez katolických kněží, zde působil poslední luteránský farář Samuel Nizellius. Po bitvě na Bílé hoře došlo k zásadním změnám. Dne 16. 11. 1622 dorazili do města císařští komisaři a posledního protestantského pastora v Čechách odtud vykázali. Kostel byl uzavřen, asi 30 protestantských rodin opustilo Most. Po roce 1623 byl kostel navrácen katolíkům, rekatolizován a zasvěcen sv. Anně. Během třicetileté války vyhořel a stál bez střechy. Městská rada jej nechala zazdít, aby „*cizím, kteří přicházejí na jarmark nebo jinak do Mostu, nezpůsobil zlost*...“

V roce 1680 zasáhla Most morová epidemie, při níž zemřelo přes 1 100 lidí, mezi oběťmi bylo mnoho dětí. Mostecká městská obec a městská rada učinila slib ke každoročnímu konání pouti ke kostelu sv. Anny 26. července. Současně byl městem zhotoven morový sloup, který vytvořil kameník Petr z Toscany. Na

²⁰⁷ Kostely. In: *Starymost*. [online] 2016 [cit. 2018-04-13] Dostupné z: [online] <http://www.starymost.wz.cz/kostely.html>

²⁰⁸ Pozn.: Roku 1606 nechal ve svatovítském chrámu opravit hrobku s kaplí krále Přemysla Otakara II., mecenáše a zakladatele města Most. Je autorem latinské básně o Mostě *Bruxia, Bohemia delineata carmine*.

²⁰⁹ Kostely. In: *Starymost*. [online] 2016 [cit. 2018-04-13] Dostupné z: [online] <http://www.starymost.wz.cz/kostely.html>

vršku sloupu je socha sv. Anny se čtyřmi anděly, na podstavcích jsou sochy pomocníků a ochránců proti moru a nebezpečí ohně sv. Šebestiána, sv. Rocha, Anežky a Růženy. Sloup sv. Anny dnes stojí...²¹⁰ Během josefinských reforem byl kostel v roce 1785 zrušen a používán jako sýpka.²¹¹ Jiné zdroje uvádějí, že byl již v roce 1712 prodán občanovi Tobiasi Franzi Grosserovi, snad majiteli sýpek.²¹²

Roku 1877 byla v Mostě založena filiální obec Německé církve evangelické, která kostel od města odkoupila a v roce 1878 jej znovu otevřela již jako evangelický.²¹³ Německá evangelická církev kostel přestavěla ve stylu novogotiky. Vznikl jednolodní kostel s hranolovou věží na západě, jehlancovou cibulovitou střechou a pětibokým presbytářem. Na konci 19. století byla k jeho východní stěně připojena obdélná sakristie. Vnější fasády byly členěny mělkými hranolovými opěráky a obdélnými, lomeně klenutými okny bez kružeb. Interiér lodě byl zaklenut pseudogotickou dřevěnou klenbou, nesenou dřevěnými příporami. V presbytáři se nacházela klenba se štukovými žebry.²¹⁴ Inventář kostela byl novodobý.

V roce 1945 byl kostel zabaven Německé evangelické církvi a propadl státu. Poté kostel společně užívaly ČČS, ČCE a Evangelická církev metodistická

²¹⁰ Kostely. In: *Starymost*. [online] 2016 [cit. 2018-04-13] Dostupné z: [online] <http://www.starymost.wz.cz/kostely.html>

²¹¹ Vzpomínky na starý Most. In: *Mostecky.denik*. [online] 16. 10. 2010 [cit. 2018-05-25] Dostupné z: [online] https://mostecky.denik.cz/zpravy_region/vzpominky-na-stary-most-kostely-v-zaniklem-meste.html

²¹² Kostely. In: *Starymost*. [online] 2016 [cit. 2018-04-13] Dostupné z: [online] <http://www.starymost.wz.cz/kostely.html>

²¹³ KIBIC, Ke zboření města Mostu..., 709.

²¹⁴ Kostely. In: *Starymost*. [online] 2016 [cit. 2018-04-13] Dostupné z: [online] <http://www.starymost.wz.cz>

(ECM). Dne 16. 4. 1958 rozhodlo Ministerstvo školství a kultury o přidělení kostela CČS. Od roku 1959 užívala kostel jen CČS, ČCE si zakoupila v Mostě sborový dům.²¹⁵ Poslední bohoslužba se v kostele sloužila roku 1963. Poté kostel chátral. Před demolicí prostory používala jako sklad tiskárna Severografia. V roce 1978 byla hodnota kostela vyčíslena na 17 167,90 Kč a kostel byl odkoupen Severočeskými hnědouhelnými doly (SHD). O rok později byla k ceně připočtena ještě cena vnitřního vybavení a celková suma vzrostla na 49 317,80 Kč. Peníze byly použity na opravu fary po DEK.²¹⁶ V roce 1979 byl kostel zbourán při likvidaci města. (foto4/32-39)

4.5 Děkanský kostel

Po ničivém požáru roku 1515 se počalo s obnovou města. Nová výstavba probíhala ve stylu pozdní gotiky. (foto4/40-41) Z původní gotické baziliky se zachovala pouze krypta a část věže, které byly začleněny do stavby nového kostela.²¹⁷ Práce na novém kostele započaly počátkem roku 1517 podle plánů Rejtova žáka Jakuba Heilmanna ze Schweinfurtu.²¹⁸ Ten současně pracoval také na kostele v saském Annabergu. „*Spolu s dalšími tvůrci vytvořil trojlodní síň z dispozičně jednolodního objektu, pozdně gotické haly. Mezi vtaženými opěrnými pilíři provázanými klenbou s křehkostí obvodových zdí nechali po jejich vnitřním obvodu obíhat ochoz tvořící pod sebou věnec kaplí. Empory jsou zdobeny*

²¹⁵ Evangelický kostel sv. Anny. In: *Zničené kostely*. [online] 4.11.2017 [cit. 2018-06-02] Dostupné z: [online] <http://znicenekostely.cz/index.php?load...>

²¹⁶ BOTLÍK, Tomáš, *Sakrální dědictví královského města Mostu*, bakalářská práce, PedF UK, Praha, 2004, 49.

²¹⁷ POKORNÁ, Kniha o Mostecku, 112.

²¹⁸ Historie kostela Nanebevzetí Panny Marie v Mostě. In: *Kostel-most*. [online] 2018 [cit. 2018-05-30] Dostupné z: [online] <https://www.kostel-most.cz/cs/o-kostelu/historie>

*po celém obvodu kamennými figurálními reliéfy ve slohu rané renesance...*²¹⁹

Mostecký rodák a básník Jiří Pontanus z Breitenbergu popsal v roce 1593 nový kostel v básni:

„Kolem vnitřní strany chrámu
je v polovině stěny
vybudován obdivuhodný ochoz
zdobený kamennými reliéfy
a ten nás oslní krásou.

Do kamene je tu vytesán
hřích Adama a Evy,
pak činy, smrt a vzkříšení
našeho Spasitele,
a pak je tu zobrazeno,
jak Pavel byl obrácen na víru,
a také tu můžeme spatřit
Heroda a jeho dceru,
která před ním tančí,
jinde zas město Most...²²⁰

Kostel byl dostavěn až v 90. letech 16. století. V roce 1597 byl kostel Nanebevzetí Panny Marie vysvěcen pražským arcibiskupem Zbyňkem Berkou z Dubé. Východní chór byl ve 2. čtvrtině 18. století uzavřen monumentálním hlavním barokním oltářem. V 70. letech jej doplnily sochy v nadživotní velikosti

²¹⁹ POKORNÁ, *Kniha o Mostecku*, 112.

²²⁰ POKORNÁ, *Kniha o Mostecku*, 112.

od tyrolského sochaře B. Edera a obrazy jezuitského malíře J. Kramolína. V západní empoře, jako protiváha k 17 metrů vysokému oltáři, byly vystavěny velké varhany. (foto4/42) Prostor opticky propojují sochy Krista a apoštolů od lobkovického sochaře J. A. Dietze z 30. let 18. století, které jsou umístěny ve výši empory na vnitřních stranách pilířů.²²¹ (foto4/43) Součástí stavby jsou překrásná kroužená žebra klenby z období vladislavské pozdní gotiky ve střední části lodi, po stranách je síťová klenba saské gotiky.²²² (foto4/44-45)

Z původního vybavení kostela se dochovala řada předmětů, jež jsou dokladem provázanosti se sasko-míšeňským okruhem.²²³ Ke skvostům patří šestiboká křtitelnice s alabastrovými reliéfy, která představuje italské a francouzské tvarosloví. Zhotovil ji Hans Walter ml. a Bedřich Gross v letech 1560–1565. Je vyrobena z polychromovaného pískovce, víko je z mramorovaného dřeva. (foto4/46) Empory jsou celé zdobené kamennými figurálními reliéfy ve stylu rané renesance.²²⁴ Na poprsnici empory se nacházejí renesanční reliéfní polychromované výjevy ze Starého a Nového zákona.²²⁵ (foto4/47) Pro úschovu hostií ve středověkém kostele sloužilo pastoforium jako druh sanktuáře. Mistr mosteckého pastoforia signoval sanktuář kamenickou značkou kolem roku 1540. Mostecké pastoforium je v renesančním slohu s gotizujícími prvky.²²⁶ (foto4/48) Mezi perly kostela patří také renesanční figurální epitafy rodu z Veitmile. Dílo

²²¹ Historie kostela Nanebevzetí Panny Marie v Mostě. In: *Kostel-most*. [online] 2018[cit. 2018-05-30] Dostupné z: <https://www.kostel-most.cz/cs/o-kostelu/historie>

²²² POKORNÁ, Kniha o Mostecku, 108.

²²³ Historie kostela Nanebevzetí Panny Marie v Mostě. In: *Kostel-most*. [online] 2018[cit. 2018-05-30] Dostupné z: <https://www.kostel-most.cz/cs/o-kostelu/historie>

²²⁴ POKORNÁ, Kniha o Mostecku, 110.

²²⁵ Historie kostela Nanebevzetí Panny Marie v Mostě. In: *Kostel-most*. [online] 2018[cit. 2018-05-30] Dostupné z: <https://www.kostel-most.cz/cs/o-kostelu/historie>

²²⁶ POKORNÁ, Kniha o Mostecku, 110.

pochází z roku 1583 od proslulého kamenického a sochařského rodu Lorenzů ze saského Freibergu. Ve středu epitafu jsou dvě klečící postavy v renesančním oděvu zobrazující Marii Magdalskou, svobodnou slečnu z Veitmile, a Uršulu z Vřesovic, rozenou z Veitmile.²²⁷ (foto4/49) Rod Veitmilů založil obec Hora Svata Kateřina. Další renesanční epitaf znázorňuje významného mosteckého měšťana Mikuláše Riese, zlatníka a dlouholetého ředitele stavby chrámu.²²⁸ Ve středu lodi jako součást pilíře stojí pozdně gotická kazatelna. (foto4/50) Toto netypické umístění je dokladem vlivu a přítomnosti luteránství v 16. století. Při restaurování byly z kazatelny odstraněny přidané renesanční a barokní prvky.²²⁹

O likvidaci města rozhodlo usnesení vlády č. 180 z 26. března 1964. Začala se řešit otázka záchrany děkanského kostela. Bylo navrženo až jedenáct způsobů sanace stavby a okolí, uvažovalo se o pěti²³⁰:

- přemístění kostela s demontovanou věží,
- postupné odtěžení uhelné substance pod kostelem a zakládání vyrubaných prostor betonem, (foto4/51)
- odtěžení uhelné substance pod kostelem a jeho spuštění na podloží uhelné sloje,
- vyhlášení ochranného pilíře kostela, což by znamenalo ztrátu cca 55 mil korun, nutnost sanace pilíře proti vzniku zápar a ohňů,
- rozebrání a znovupostavení kostela na místě mimo uhelnou sloj.

²²⁷ POKORNÁ, Kniha o Mostecku, 111.

²²⁸ Historie kostela Nanebevzetí Panny Marie v Mostě. In: *Kostel-most*. [online] 2018[cit. 2018-05-30] Dostupné z: <https://www.kostel-most.cz/cs/o-kostelu/historie>

²²⁹ POKORNÁ, Kniha o Mostecku, 111.

²³⁰ *Likvidace města Mostu*, materiál pro služební potřebu, s. 7–8.

Bylo rozhodnuto o transferu kostela s demontovanou věží. Veškerý mobiliář byl vynesena z interiéru, zaevidován a uložen mimo kostel. Byla provedena demontáž věže a demontovány všechny architektonické prvky, které by mohly ohrožovat přesun. Skelet lodi byl zpevněn ocelovou konstrukcí a fixována byla i kamenná žebroví kleneb. Připravovala se také trasa transferu – probíhaly demolice objektů. Na novém místě se budovaly dvoupodlažní železobetonové základy. Po těchto přípravách mohlo dojít k oddělení obvodového zdiva a nosných vnitřních pilířů od základů. Stavba i krypta zavěšená v podvěsu byla usazena na hydraulické vozíky s velínem v objektu.²³¹ Dvoukolejná dráha byla mobilní, sloužila vždy pro část trasy. Bylo možné situaci přizpůsobit rychlost vozíků, připraven byl i zpětný chod. Kostel byl zezadu tlačěn a zepředu brzděn hydraulickými válci. Veškeré odchytky nerovného terénu sledovaly vodováhy a elektronická čidla. Přesun probíhal od 30. září do 27. října 1975. Kostel byl přesunut k baroknímu špitálu s gotickým kostelem sv. Ducha. Během transferu urazil kostel trasu o délce 841,1 m průměrnou rychlostí 2,16 centimetru za minutu.²³² Po usazení na nové základy začaly restaurátorské práce. Kostel byl veřejnosti otevřen 4. 11. 1988, ale práce restaurátorů ještě pokračovala. Transfer byl ukázkou špičkové práce československých inženýrů a je zapsán do zlaté knihy Guinnessových rekordů tisíciletí. (foto4/52-57)

Po dokončení všech stavebních a restaurátorských prací na barokním oltáři mohl být kostel vysvěcen. K vysvěcení došlo 19. a 20. června roku 1993

²³¹ POKORNÁ, Kniha o Mostecku, 176–177.

²³² Historie kostela Nanebevzetí Panny Marie v Mostě. In: *Kostel-most*. [online] 2018 [cit. 2018-05-30] Dostupné z: <https://www.kostel-most.cz/cs/o-kostelu/historie>

biskupem Josefem Kouklem.²³³ Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR vydalo dne 21. června 2017 příležitostnou poštovní známku nominální hodnoty 16 Kč z emise Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Mostě.²³⁴ (foto4/58) Dnes kostel slouží jako koncertní a výstavní sál, konají se zde civilní i církevní svatební obřady a několikrát do roka také bohoslužby. Nejnavštěvovanější bývá půlnoční ekumenická bohoslužba 24. prosince.

4.5.1 Simultánní kostel

Děkanský kostel byl v 16. století střídavě používán katolíky i podoboji. Kostel, který střídavě používají ke svým bohoslužbám různé křesťanské skupiny, označujeme jako simultánní či paritní kostel, nebo též simultaneum. V německém Budyšíně sdílejí konkatedrálu sv. Petra katolíci s Evangelickou luterskou zemskou církví Saska již od roku 1524. Jde o největší a nejstarší simultánní kostel v Německu. V České republice funguje v současnosti simultánní kostel U Jákovova žebříku v Kobylisích, kde se místní farní sbor ČCE střídá s korejskými a japonskými křesťany. První neděli v měsíci se konají společné ekumenické mezinárodní bohoslužby. Komunitní dům v Čerčanech bude také užíván jako simultánní kostel třemi církvemi: římskokatolickou, českobratrskou evangelickou a husitskou. Současně půjde i o propojení se stávajícím hospicem.²³⁵

²³³ Historie kostela Nanebevzetí Panny Marie v Mostě. In: *Kostel-most*. [online] 2018[cit. 2018-05-30] Dostupné z: [online] <https://www.kostel-most.cz/cs/o-kostelu/historie>

²³⁴ Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Mostě . In: *Mpo*. [online] 19.6.2017 [cit. 2018-06-02] Dostupné z: [online] <https://www.mpo.cz/cz/e-komunikace-a-posta/postovni-sluzby/emise-znamek/znamky-vydavane-v-roce-2017/kostel-nanebevzeti-panny-marie-v-moste--229671>

²³⁵ Komunitní dům Čerčany. In: *Cs.wikipedia*. [online] 29.7.2017 [cit. 2018-05-30] Dostupné z: [online] [https://cs.wikipedia.org/wiki/Komunitn%C3%AD_d%C5%AFm_\(%C4%8Cer%C4%8Dany\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Komunitn%C3%AD_d%C5%AFm_(%C4%8Cer%C4%8Dany))

Simultánní kostel v Mostě v 16. století byl unikátní a skvělou ukázkou náboženské tolerance nejen pod Krušnými horami.

Z obrovské jámy, která zůstala po vydolování uhlí pod starým Mostem, vzniklo napouštěním jezero Most. Přes koridor, od Zahražan k areálu přesunutého kostela, se dokončuje stavba překlenovacího mostu, která propojí současný Most s jezerem Most. (foto4/59)

4.6 Kamení v poezii

Na závěr kapitoly uvádím úryvek z básně Marcely Čermákové, kterou autorka napsala jako poctu zaniklému městu. Celé znění básně je v příloze. (Příloha č.1)

ZMIZELO VEŠKERÉ „ORGANIZOVANÉ STARÉ KAMENÍ“

Marcela Čermáková

Na dvanáctero náměstích všechny tyto budovy stávaly,

Co naplat, vládě a straně těžkou hlavu nedělávaly...

Zmizely sakrální památky, byly trnem v oku tehdejšímu režimu,

200 let staré dva páry kaplí Křížové cesty, stály v cestě koridoru.

Zmizely s jejich knihovnami a kaplemi i další dva velké kláštery,

také klášterní kostel z náměstí třetího i evangelický stával u Běly...

Jen jeden kostel Nanebevzetí Panny Marie, před uhlím byl zachráněn,

o přesunutý a rekonstruovaný mostecký klenot pozdní gotiky, je zájem...

GENIUS LOCI neboli DUCH MÍSTA historického Mostu pominul,
ale paměť rodáků neMUSÍ zmizet, jen aby občas to někdo připomenul!²³⁶

²³⁶ O autorce. In: *Starymost*. [online] 2016 [cit. 2018-05-05] Dostupné z:[online]
<http://www.starymost.wz.cz/autor.html>

5 Formování mosteckého evangelického sboru

5.1 Seniorát

Po vzniku republiky v roce 1918 došlo usnesením generálního sjezdu církve augšpurského vyznání a církve helvétského vyznání 17.–18. 12. 1918 v Praze ke spojení v jednu církev. Ta si zvolila název Českobratrská církev evangelická. K správnímu uspořádání došlo až po prvním ustavujícím synodu 21.–25. 2. 1921. Od 1. 6. 1922 začali fungovat noví konsenioři a seniorátní výbory, od roku 1931 označováni jako synodní rada, synodní senior a senioři.²³⁷ Z původního pražského seniorátu h. v. byl v roce 1922 utvořen pražský a podřipský seniorát ČCE, později ještě plzeňský (1925).

Sbory a KS (kazatelské stanice) původního pražského seniorátu, které utvořily podřipský v roce 1922 :

vznik před r. 1918	vznik před r. 1945
Krabčice	Louny
Ledčice, zanikl r.1999	Nebužely
Libiš	Roudnice nad Labem
Libkovic pod Řípem	
Mělník	a Kovánec
Mělnické Vteln	Tučně psané r. 1953 začleněny do poděbradského seniorátu.
Mšeno u Mělníka	
Vysoká u Mělníka	

²³⁷ FIALOVÁ, Eva, *Malý obrazový průvodce dějinami ČCE*, Praha: Kalich, 2008, s. 44.

Tabulka 11: sbory a KS původního pražského seniorátu, 1922

Po zrušení Německé evangelické církve v roce 1945 přešla část majetku této církve do správy a následně vlastnictví ČCE a CČSH (CČS). V seniorátech vznikaly tzv. „nově organizované oblasti“²³⁸ duchovenské práce, kde byly zakládány sbory jednak z původních obyvatel a hlavně z repatriantů nebo příslušníků Svobodovy armády:

- Česká Kamenice, Česká Lípa, Doksy, Chodov, Jablonné pod Ještědem, Jáchymov, Kadaň, Karlovy Vary, Nejdek, Rumburk, Sokolov, Varnsdorf – v roce 1953 byly začleněny do jiných seniorátů;
- a Děčín, Duchcov, Chomutov, Chotiněves, Litoměřice, Žatec.

Nové začlenění sborů v roce 1953 souvisí s novým uspořádáním hranic krajů republiky a přetrvalo další změnu v roce 1960.²³⁹ Podřipský seniorát ukončil existenci k 31. 12. 1952, jeho nástupcem se stal ústecký seniorát. Tvoří ho sbory²⁴⁰:

²³⁸ Schematismus v Kalendáři českobratrském evang. na rok 1947.

²³⁹ *Církev v proměnách času*, sborník k 50.výročí spojení českobratrské církve evangelické, s. 79.

²⁴⁰ *Církev v proměnách času ...*, 85.

vznik do r.1918	vznik do r.1945	vznik před r.1956
Krabčice	Louny	Děčín
Ledčice – zanikl r. 1999	Most (Litvínov)	Duchcov
Libkovice pod Řípem	Roudnice nad Labem	Chomutov
	Teplice (dříve Trnovany)	Chotíněves
	Třeбенice	Ústí nad Labem
		Žatec
		Kadaň – do r. 1952 jiný seniorát, zanikl r. 2011

Tabulka 12: Ústecký seniorát, 1953

Přehled (kon)seniorů podřipského seniorátu a seniorů ústeckého seniorátu, seniorátní úřad mění svoje místo dle místa působnosti seniorů:

1922 – 1923 Karel Španiel, Mělnické Vtelno

1924 – 1930 1935 Josef Kulík, Libkovice

1936 – 1942 1948 Josef Kantorek, Mělník

1948 – 1952 (– 1954) Zdeněk Smolík, Teplice

1953 – 1960 Zdeněk Smolík, Teplice – dále ústecký seniorát

1960 – 1962 † Bohumil Honců, Louny

1962 – 1966 † Zdeněk Smolík, Teplice

1966 – 1972 – 1976 – 1980 František S. Janovský, Roudnice nad Labem

1980 – 1986 – 1992 Josef Šplíchal, Louny

1992 – 2004 Petr Čapek, Děčín

2004 – 2010 Štěpán Brodský, Třeбенice

IX. – XII. 2010 Jiří Bureš, Chomutov

2011 – 2013 Jan Kupka, Krabčice

2014 – 2017 Martina Šeráková

2017 - ... Tomáš Matějovský, Děčín

5.2 Diaspora

Jako úvod k evangelizaci severozápadních Čech uvádím ojedinělý příklad přestupu po vydání Tolerančního patentu. V knize dekretů panství Peruc je zachován zápis o hromadném přestupu tajných evangelíků v obci Telce.²⁴¹ Šlo o osm rodin, 16 osob, které se přihlásily k evangelické církvi augšpurského vyznání. Žadatelé se museli nejprve podrobit šestinedělnímu cvičení u katolického faráře v Račiněvsi u Roudnice, poté byl roku 1783 proveden přestup. Jako potvrzení jim byly vydány hlásné listy: „*Poněvadž Matěj Krupka (a ostatní) ze vsi Telce, k zdejšímu panství poddaný, kterak po šestinedělním cvičení se přece k augšpurskému náboženství dnes níže psaného dne a roku hlásil, pročez se jemu dle nejvyššího nařízení přítomný hlásný list uděluje.*“²⁴²

Pobělohorská rekatolizace přinesla zánik náboženské tolerance. Toleranční patent umožnil veřejné působení evangelickým církvím augsburského, k němuž tíhli němečtí evangelíci v českých zemích, a helvétského vyznání. K výraznému posunu došlo v 2. polovině 19. století – protestantským provizoriem z roku 1849, které zlepšilo postavení evangelíků, a protestantským patentem z roku 1861.²⁴³ Tímto císařským patentem z 8. 4. 1861 byly zrušeny poslední nerovnosti a evangelíci se stali před zákonem rovnoprávní s ostatními římskokatolickými

²⁴¹ Pozn.: Obec se nachází mezi Louny a Slaným.

²⁴² ŠPLÍCHAL, *Kronika...*, 17.

²⁴³ ZEMAN, Václav, Typologie saských náboženských vlivů a jejich projevů u evangelických obyvatel severočeského příhraničí v 19. století, *Český lid*, 99, 2012, 4, s. 428.

občany císařství. Důležitou činností v poslední třetině 19. století se stala evangelizace. Zde vynikla osobnost Václava Šuberta. (foto5/1) Ten jako první zastával myšlenku evangelizační práce v diaspoře. Vydal se na cesty a prochodil Roudnicko, Litoměřicko, Lovosicko, Libochovicko, Lounsko, Slánsko. Přespával, kde se dalo, v železničním vagóně, na vozíku, v čekárnách... Šubert je proto považován za zakladatele kazatelských stanic v této oblasti a diasporní práce v nich. Roku 1882 přišel z Prahy do Krabčic, kde byl sbor s tradicí již od roku 1784. O misijní práci říkal: „*Když nemohou lidé k nám a za námi, půjdeme k nim a za nimi.*“²⁴⁴

Vznik mosteckého sboru leží na začátku 20. století. Jednalo se o malé skupinky evangelíků na území Mostecka a severozápadních Čech. Roku 1893 rozhodl seniorátní výbor pražského seniorátu o zahájení evangelizační činnosti v oblasti (tehdejší) severočeské hnědouhelné pánve.²⁴⁵ Rozhodnutí padlo na základě opakovaných žádostí samotných evangelíků v regionu. Někteří docházeli pěšky až 6 hodin z Teplicka na bohoslužby do Třebenic.²⁴⁶ Na seniorátní konferenci konané v listopadu 1896 přednesl lounský farář příspěvek Naše diaspora. Podává v něm obraz oblasti rozprostírající se od Labe a Vltavy až po západní hranici Čech, skupinky evangelíků zde tvoří většinou železniční a tovární dělníci, obchodní a živnostenská pomocníci, nádeníci, úředníci:

„Je to samý lid stěhovavý, proto se často o přistěhované rodině neví, dokud se nepřihlásí o některou církevní služebnost – křest, pohřeb, svatbu. Kromě toho jde převážně o lidi, kteří se ve svém rodišti vymykali působnosti božího

²⁴⁴ *Za naši diasporu*, SV Ev. ref. církve obv. pražského, v Nebuželích, 1901, s. 4–5.

²⁴⁵ ŘEZNÍČEK, J., *Jako zrno hořčičné*, Choceň, 1946, s. 8.

²⁴⁶ ŘEZNÍČEK, *Jako zrno hořčičné*, 8.

slova. Tu přicházejí do krajiny, kde uhasíná poslední jiskřička, byla-li v nich jaká. A v manželství s katolíkem podepisují často revers. Tím víc je tu však potřebí práce a hlavně je důležité vytvořit celou síť kazatelských stanic. Přitom ale nesmí jít o získávání matrikových příslušníků církve, nýbrž o rozšíření evangelického rázu života.²⁴⁷

Zajímavým mužem pionýrského období evangelizace byl misionář Van Anđel. Nejprve se pokoušel kázat židům v Roudnici nad Labem, ale v této snaze po čase ustal. Doporučil, aby se raději kázalo „našim lidem“. Na základě této rady začal v Roudnici od roku 1866 kázat Václav Šubert.²⁴⁸

Významným faktorem misijní práce se stal fakt, že se v severozápadních Čechách prudce rozvíjela těžba uhlí a za prací sem přicházeli dělníci z vnitrozemí, ti tvořili českou menšinu v německém území. Dle lounského kronikáře Josefa Šplíchala měl seniorátní výbor od počátků o tuto oblast skutečný zájem a věnoval jí velkou podporu. Na první adventní neděli se konaly v celém seniorátě modlitby a sbírka pro diasporní práci. V listopadu 1900 zapsal senior Molnár z Nebužel: „*Diaspora nesmí být nadále krvácející ranou církve.*“²⁴⁹ O diasporní práci byla vydávána brožura *Za naši diasporu*. V kronice současného farního sboru (FS) v Lounech se můžeme dočíst, že v roce 1900 bylo v celém lounském hejtmánství jen 126 evangelíků, v 1901 měly Louny s bližším okolím 144 členy, Slaný 70, Trnovany (Teplíce) 190, Třebenice 30 a Lom 95.²⁵⁰

²⁴⁷ ŠPLÍCHAL, *Kronika...*, 35.

²⁴⁸ *Za naši diasporu*, SV Ev. ref. církve obv. pražského, v Nebuželích, 1901, s. 5

²⁴⁹ ŠPLÍCHAL, *Kronika...*, 35.

²⁵⁰ ŠPLÍCHAL, *Kronika...*, 39.

5.3 Šubert, Řezníček a další pionýři

Utváření mosteckého evangelického sboru sahá k roku 1900, kdy na severu započal evangelizační práci Václav Řezníček.²⁵¹ (foto5/2-3) Řezníček byl kazatelem (diákonem) v Teplicích- Trnovanech v letech 1883–1926.²⁵² Narodil se roku 1853 v Bosyni u Mělníka a vyučil se sladovníkem. K práci v církvi ho přivedl zážitek z kázání faráře Václava Šuberta. Došlo k němu při slavnosti k ukončení školního roku v dívčím ústavu Krabčicích, kam Řezníček přišel se svým učitelem Václavem Horkým. Když se potom dověděl, že krabčický farář Šubert hledá schopné zbožné mladíky, kteří by se věnovali povolání laických kazatelů, rozhodl se spolu s jinými pro tuto službu.²⁵³ Farář Václav Šubert je důležitou postavou také v tom, že vychoval a připravil kazatele, kteří v dalších letech budou budovat sbory v severozápadní diaspoře. Pivovarnický tovaryš Řezníček, s dvoutřídni školou a bez výraznějších řečnických schopností, musel vynaložit velké úsilí a píli, aby zvládl vyvolené povolání. Nejprve vypomáhal v Krabčicích, potom byl asi deset let v Třebenicích, poslední obci před německým územím. Když se tedy v roce 1893 seniorátní výbor pražského seniorátu usnesl začít s evangelizační činností v hornickém regionu, kazatelem pro tuto oblast byl zvolen Václav Řezníček.²⁵⁴ S manželkou a třemi dětmi přišel Řezníček do Teplic a v neznámém prostředí začal práci. V pronajatých místnostech byla roku 1899 založena kazatelská stanice. Přístupů bývalo málo, většinu sboru tvořili přistěhovanci z vnitrozemí. Řezníček praktikoval osobní styk od osoby k osobě,

²⁵¹ *Církev v proměnách času ...*, 175.

²⁵² Kazatelé a pastorační pracovníci ČCE . In: *Evangnet*. [online] 2018 [cit. 2018-05-14] Dostupné z: [online] www.evangelnet.cz/cce/kazatel

²⁵³ ŘEZNÍČEK, *Jako zrno hořčičné*, 4–5.

²⁵⁴ ŘEZNÍČEK, *Jako zrno hořčičné*, 8.

nově přistěhované zval osobně do shromáždění, případně svá pozvání opakoval.²⁵⁵ „*Řezníčkova hlubinná víra, prvořadá láska k věci Kristově, jeho skromnost a obětavý přístup jeho manželky se potkaly s touhou po obecenství kolem evangelia těch, kteří přicházeli z nejrozmanitějších koutů vlasti a nacházeli zde svůj domov.*“²⁵⁶ Práce v Teplicích se rozrostla ve velmi bohatý sborový život. Jednou měsíčně sem přijížděl lounský farář L. B. Marek (1894–1902 diasporní kazatel Lounech), také L. Tardy (1902–1908 diasporní kazatel v Lounech) i J. Karafiát. V roce 1924²⁵⁷ byl Václav Řezníček jmenován ordinovaným presbyterem, ordinaci vykonal farář z Vinohrad Bedřich Jerie, bývalý farář v Krabčicích. Zároveň byla kazatelská stanice povýšena na filiální sbor (FS) v Lounech a v roce 1926 se trnovanský filiální sbor stal sborem farním.²⁵⁸ Václav Řezníček započal také práci mezi rozptýlenými evangelíky v okolních obcích i ve vzdálenějších místech. Farář Jan Řezníček, syn Václava Řezníčka, vzpomíná na toto období v knižičce *Jako zrno hořčičné*: „*Rozvoj práce církevní nesl s sebou, že z mnoha stran na českém severu ozývalo se volání: „Přijď do Makedonie, pomoz nám.*“²⁵⁹ *Ukázala se potřeba založiti ne jednu, ale celou síť kazatelských stanic.*“²⁶⁰

²⁵⁵ ŠPLÍCHAL, *Kronika...*

²⁵⁶ OPOČENSKÝ, J.: *Čítanka z dějin sboru ČCE v Teplicích* [online] [cit. 2018-05-17] Dostupné z: [online] <http://teplice.evangnet.cz>

²⁵⁷ Pozn.: J. Opočenský uvádí rok 1924, J. Šplíchal rok 1923.

²⁵⁸ Sbor ČCE TEPLICE. In: *Evangnet*. [online] 22.8.2017 [cit. 2018-05-16] Dostupné z: [online] www.evangnet.cz/cce/sbor/225-teplice

²⁵⁹ Sk 16,9

²⁶⁰ ŘEZNÍČEK, *Jako zrno hořčičné...*

5.4 Kazatelské stanice na Mostecku

Diákon Řezníček dojížděl do Nové Vsi-Hrdlovky, kde vytvořila pro shromáždění zázemí rodina Sovova. Eva Stránská z Oseka sepsala vzpomínky na svého dědečka, horníka Václava Sovu, který založil asi v letech 1915–1920 v Hrdlovce kazatelskou stanici.²⁶¹ Kromě Václava Řezníčka tam dojížděl i farář Vlastimil Juren z Loun. V Lomu se shromáždění konala ve škole, stanici podporovala mecenáška sestra Zemanová.²⁶² Václav Řezníček s V. Jurem se střídali v zájezdech také do Mostu, Louky u Litvínova, Horního Litvínova, Duchcova, Oseka, Hrobu, Hostomic, Ústí nad Labem, Krásného Března, Terezína (hlavně mezi vojáky) a stále ještě do Třebenic.²⁶³ Dne 7. 2. 1904 se v české opatrovně konaly první české bohoslužby v Mostě, vykonal je bratr Řezníček. Ve městě bylo asi 70 evangelíků, z počátku se bohoslužeb účastnilo jen 7 až 14 lidí.²⁶⁴ (foto5/4-5)

Josef Šplíchal (foto5/6) ve své kronice zaznamenal na bratra Václava Řezníčka vzpomínku z roku 1927 od Bohumila Supa, který žil v Mostě v době počátků kazatelské stanice, později se odstěhoval na Kladensko:

„Co jsem získal v Mostě, má velikou cenu pro celý můj život, a já se rozpomínám na Most a na milého bratra kazatele Řezníčka, jakož i na bratra kazatele Tardyho, a nemohu jinak, než s Pavlem zvolati: ‚Děkuji Bohu svému‘, když se na kohokoli z vás rozpomínám. Ano, milí bratří, když vzpomínám, když

²⁶¹ Pozn.: Obec Hrdlovka ležela mezi Duchcovem a Osekem, v letech 1970–75 musela ustoupit důlní činnosti; vzpomínky Evy Stránské z Oseka [online] [cit. 2018-05-16] Dostupné z: [online] www.evangelnet.cz/cce/sbor/225-teplice

²⁶² ŘEZNÍČEK, *Jako zrno hořčičné...*, 26.

²⁶³ ŘEZNÍČEK, *Jako zrno hořčičné...*, 26.

²⁶⁴ ŠPLÍCHAL, *Kronika...*, 40.

jsem poprvé vstoupil do shromáždění v Obrnicích²⁶⁵ 24. května 1903, kde ústy bratra Řezníčka jsem slyšel výklad Písma sv. na slova žalmu 23: ‚On na pastvinách zelených pase mne a k vodám tichým mne přivodí.‘ Tehdy nás bylo v Obrnicích 8 osob ve shromáždění. Já byl tenkrát ještě katolík dle jména a v duši mojí byla tma, čirá tma. Tenkrát ale v tomto maličkém shromáždění zjevilo se mi světlo a já toužil po tom světle a této mé touze požehnal Hospodin a skutečně jsem byl uveden na pastvy zelené a k vodám živým, našel jsem ve slovu Božím útěchu a pokoj, což dříve jsem neměl. Bratr Řezníček mi daroval Nový zákonek a tato malá knížka stala se mi drahým pokladem a nerozlučnou družkou v mém dalším životě. Tu jsem choval v dobách šťastných a ta mne provázela i do hrůz válečných a vždy jsem v ní našel útěchu a klid i pokoj i požehnání.²⁶⁶

V kronice FS Louny a ve sborníku *Církev v proměnách času* jsou také sepsány počátky kazatelských stanic na Mostecku, jsou to další informace k již zmíněným vzpomínkám Jana Řezníčka. V prvních letech se bratři a sestry scházeli v soukromých prostorách. První shromáždění se konala v Louce u bratra Mračka, po jeho přestěhování do sousedního Lomu přesídlila také kazatelská stanice, později u bratra Máši. Od roku 1915 se evangelíci scházeli opět v Louce u rodiny Muckovy a od roku 1916 u sestry Jiráskové. Práci v Lomu a v Louce provázely stále nesnáze (a to zvláště nepříjemné) se získáním místnosti. U místností pronajatých v soukromých domech docházelo k výpovědím. Komunisté, kteří zde měli silný vliv, se postavili i proti propůjčení tamní školy. Proto byla v roce 1925 KS přenesena postupně do české měšťanské školy

²⁶⁵ Pozn.: Obrnice jsou sousední obcí Mostu.

²⁶⁶ ŠPLÍCHAL, *Kronika...*, 38–39.

v Horním Litvínově.²⁶⁷ O shromáždění se i nadále velmi obětavě starala rodina Muckova.²⁶⁸ Město Lom, které mívalo různé varianty názvu (Bruch, Pruch, Lom či Lomy), se od roku 1850 úředně jmenoval Bruch, od roku 1921 Lom u Mostu a od roku 1960 už nese jen název Lom.²⁶⁹ Pod názvem Bruch je v knížečce *Za naši diasporu* podán přehled o konaných bohoslužbách v KS Lom:

1901 – 8. 12., 29. 12.;

1902 – 5. 1., 19. 1., 2. 2., 16. 2., 2. 3., 16. 3., 30. 3., 6. 4., 20. 4., 4. 5., 18. 5., 25. 5., 8. 6., 15. 5., 29. 5., 6. 7., 20. 7., 3. 8., 17. 8., 31. 8., 14. 9., 21. 9., 28. 9., 5. 10., 19. 10., 2. 11., 16. 11., 30. 11., 7. 12. a 21. 12.²⁷⁰

Podtržené termíny označují dny, kdy konal bohoslužby lounský kazatel L. B. Marek, v ostatních sloužil Václav Řezníček. V poznámce čteme, že bohoslužby „*konají se zatím o 2. hodině odpolední; místnost dosud nenalezena.*“²⁷¹ Mostecká stanice, která vznikla až po stanici v Louce, mívala svá shromáždění také ve školách.

Lom je modelovým příkladem přeměny zemědělské vesnice v hornickou obec. Otevření uhelných dolů na katastru obce i v okolí a protnutí obce třemi železničními tratěmi znamenalo velký příliv obyvatelstva z vnitrozemí. V 80. letech 19. století má Lom zatím 151 domů a 913 obyvatel německé národnosti a pouze malý počet českých dělníků. Přistěhovalecká vlna v 90. letech znamenala nárůst o 413 % obyvatel, což byl největší přírůstek obyvatel v tehdejším Rakousko-Uhersku. V roce 1910 žije v Lomu již 8 841 (neoficiálně

²⁶⁷ *Církev v proměnách času*, 175.

²⁶⁸ ŠPLÍCHAL, *Kronika...*, 38–39.

²⁶⁹ Historie obce Lomu. In: *Litvinov.sator*. [online] 3.3.2011 [cit. 2018-05-21] Dostupné z: <http://litvinov.sator.eu/kategorie/okolni-obce/lom-u-mostu/historie-obce-lomu-casti-obce-loucne>

²⁷⁰ *Za naši diasporu*, SV Ev. ref. církve obv. pražského, v Nebuželích, 1901, s. 27.

²⁷¹ *Za naši diasporu*, SV Ev. ref. církve obv. pražského, v Nebuželích, 1901, s. 27.

10 010) obyvatel. Začalo se s výstavbou hornických kolonií, na byty byly přestavovány i zemědělské budovy, přesto počet bytů nestačil pokrýt potřeby rozrůstajícího se města.²⁷² Není tedy divu, že i hledání místnosti pro bohoslužby bylo dlouholetým problémem kazatelských stanic na Mostecku.

Od roku 1903 byly kazatelské stanice součástí sboru v Krabčicích. V roce 1922 vznikla snaha připojit k Lounům filiální sbor ve Slaném. Spojením vznikl samostatný farní sbor Louny, potvrzený 17. 9. 1923 výměrem synodního výboru. Součástí sboru se staly i stanice rozptýlené směrem na severozápad: Kraslice, Jáchymov, Karlovy Vary, Falknov (Sokolov), Kadaň, Chomutov, Žatec, Most, Duchcov, Teplice, Podbořansko, Libochovice, Lovosice, Ústí, Děčín. K tomuto rozsáhlému diaspornímu sboru náleželo přes 2 000 evangelíků.²⁷³ Na konci března 1923 měl podřipský seniorát 15 724 duší (z celkových 224 237), 11 FS (ze 136), 1 filiální (z 25), 16 KS (ze 190), 10 farářů a vikářů (ze 133).²⁷⁴ V roce 1928 FS Louny vykazoval 1 378 duší, z toho jeho kazatelské stanice Horní Litvínov 317, Žatec 100 a Most 389, v podřipském seniorátu bylo celkem 20 347 duší.²⁷⁵ Práce na Mostecku byla tedy od roku 1923 součástí rozsáhlé lounské diaspory.²⁷⁶ Je jasné, že lounský farář V. S. Juren byl v diaspoře velmi zaměstnán, proto se bohoslužby konaly pouze jednou do měsíce. V tomto období odvedl na Mostecku velkou práci bratr Jan Laštovka, soudní úředník. Od 1926 začal sloužit

²⁷² POKORNÁ, *Kniha o Mostecku*, 412.

²⁷³ ŠPLÍCHAL, *Kronika...*, 48.

²⁷⁴ *Druhý synod*, v Praze 1923; s. 16

²⁷⁵ Jubilejní almanach-schematism československého evangelictví v ČSR, Praha: Kostnická Jednota, 1928.

²⁷⁶ *Kostnické jiskry*, č. 5, r. 65, 30. 1. 1980, s. poslední – rubrika Z církví .

čtenými bohoslužbami, shromáždění probíhala jednou za 14 dní a byla i nedělní škola a pěvecký kroužek.²⁷⁷

Tuto část uzavřu ještě jednou vzpomínkou Jana Řezníčka na jeho otce: „Do těchto míst zajížděl můj otec, střídaje se s lounským farářem, zakusili, co znamená povzdech apoštola Pavla v 2K 11,28: ‚Kromě toho což zevnitř jest, vojsko na každý den postává proti mně, totiž péče o všechny sbory.‘²⁷⁸ Ale i zde poznal, že Boží milost je mu přítomná a že Bůh neopouští toho, kdo se naň cele spolehne.“²⁷⁹

Ze stanic zde uvedených vznikly v době československé republiky samostatné sbory s mnoha členy. Byly to farní sbory Teplice-Šanov, Most, Duchcov, Ústí nad Labem a Třebenice.

5.5 Filiální sbor

Mezi mosteckými evangelíky postupně sílila touha, aby byla jejich stanice přeměněna na sbor. V listopadu 1930 stanice informuje synodní výbor o příležitosti koupit dům: „*Náš houfeček z Jeho vůle roste. Hůře je, že ve škole, kde dosud jsme, začíná ten ‚chléb milosti‘ pana školníka a pana ředitele být už tuze hořký... Nyní se nám naskýtá příležitost koupit vilu s domkem a zahradou ve středu města.*“ Sbor chce mít vlastní střechu, poté bude žádat o přeměnu na filiální sbor.²⁸⁰ Předseda Holovský a jednatel Laštovka píšou 13. 1. 1931 seniorátnímu úřadu:

²⁷⁷ *Církev v proměnách času*, 175

²⁷⁸ Pozn.: ČEP: „A nadto ještě na mne denně doléhá starost o všechny církve.“

²⁷⁹ ŘEZNÍČEK, *Jako zrno hořčičné...*, 26.

²⁸⁰ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 2703.

„Prosíme proto při této příležitosti za laskavé sdělení, čeho nám třeba činiti, abychom byli prohlášeni filiálním farním sborem. Obracíme se na seniorátní úřad přímo, protože náš pan farář Juren je jak známo v Lounech a je tak zaměstnán, že ani s dobrým svědomím nemůžeme po něm žádati, aby nám vypsál a vyhledal, čeho je třeba... Připomínáme, že však sám nás k tomu má, abychom byli filiálním sborem.“

V úvodu dopisu se píše o domu, který se Mostečtí chystají zakoupit, radí jim to i farář Radechovský, který přijel do Mostu na návštěvu a poskytl cenné rady.²⁸¹ A již v únoru 1931 se na bratry a sestry dopisem obracejí farář V. Juren a za KS předseda F. Holovský, jednatel Jan Laštovka a pokladník V. Janě: *„Evangelické církve si letos připomenou 150. výročí vydání Tolerančního patentu... Mnoho kazatelských stanic, netrvajících ani tak dlouho jako mostecká, má už své farní sbory a modlitebny. Most je pořád KS a 1x týdně je trpěn ve školní budově. Proto výbor KS přistupuje k přípravě žádosti přeměny prozatím alespoň na filiální sbor a k získání vlastní střechy...“* Výbor se tímto dopisem obrací na členy, aby sdělili, jakou finanční částku jsou ochotni sboru měsíčně odvádět.²⁸²

V červnu 1932 píše seniorátní úřad synodní radě o vykonané návštěvě v KS Most. Město má již 27 000 obyvatel, českobratrských evangelíků je zde 400–500. Farář Juren z mateřského sboru v Lounech zajíždí do Mostu 1x za měsíc, ostatní neděle káže Jan Laštovka. Účast při bohoslužbách je až 60 lidí, a to i tehdy, káže-li bratr Laštovka. Je zde tedy žádost o udělení licence ke kázání Janu Laštovkovi. Laštovka dělá dojem řádného a horlivého křesťana, zná ho velmi dobře senior Szalatnay z Kutné Hory. Za Laštovku se přimlouvá i senior, sbor si

²⁸¹ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 3/31.

²⁸² SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, bez čísla.

to žádá a zřejmě ho doporučí i Szalatnay.²⁸³ V roce 1932, dopisem z 12. 7., dostává Jan Laštovka svolení synodní rady, aby se souhlasem faráře (V. S. Jurena) konal výklady Písma svatého při shromážděních v této kazatelské stanici Most, v případě potřeby může kázat i v jiných KS lounského sboru.²⁸⁴

Jan Laštovka informuje seniora, že dne 13. 5. 1933 podali mostečtí prostřednictvím mateřského sboru v Lounech žádost o přeměnu kazatelské stanice ve filiální sbor. Laštovka prosí o účinnou podporu této žádosti u synodní rady:

„Nemám již přes dvě léta jediné volné neděle. Konám výklad Slova Božího buď zde v Mostě, buď v Louce a občas v Chomutově... Mimo to mám na starosti nedělní školu. Připočteme-li k tomu, že své zaměstnání musím též poctivě konati a že úřední hodiny mám od 8–12 a 14–18, jest jasné, že na dlouho se taková práce konati nedá. Odbývat nebudu a neumím nic.“

Píše, že příprava ho stojí hodně večerů. „*Konám to vždy se strachem skoro, abych jednal poctivě...*“ Čtené kázání výjimečně také použije, ale u členů s tím není spokojenost. Pokud je použije častěji, hned se to projeví v nízké účasti. Připomíná, že v tomto roce je to 30 let od vzniku KS.²⁸⁵

1. 7. 1933 seniorátní výbor překládá synodní radě žádost o zřízení filiálního sboru v Mostě. V obvodu budoucího filiálního sboru je na 1 000 duší. Výbor zřízení filiálního sboru doporučuje. Zřízení filiálního sboru má být přechodem ke zřízení farního sboru a k povolání vlastního duchovního. „*Lounský farář, ne jen staříčkový br. Juren, ale žádný jiný, nemůže věnovati dostatečnou*

²⁸³ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 333.

²⁸⁴ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 1653.

²⁸⁵ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 13/33.

*duchovenskou péči členům sboru, bydlicím v oblasti sboru nově se tvořícího.*²⁸⁶

V září se na synodní radu znovu obrací senior. Překládá přiložený statut, mající upravovat poměr budoucího filiálního sboru v Mostě k mateřskému sboru v Lounech, a současně prosí o brzké potvrzení změny: *„Mostečtí v nejbližší době rádi by oslavili 30. výročí založení kazatelské stanice v Mostě. Bylo by jim jistě velice vítané a milé, kdyby při té příležitosti mohli patřiti na změnu kazatelské stanice ve filiální sbor.*²⁸⁷

Konečně 7. 10. 1933 oznamuje synodní rada bratřím a sestrám v obvodu dosavadních kazatelských stanic Most, Chomutov a Louka, že vyhovuje žádosti ze dne 31. 5. 1933, podporované doporučením mateřského sboru v Lounech a dobrozdáním seniorátního úřadu obvodu podřípského, a potvrzuje tímto ve smyslu § 27 a 101,10 církevního zřízení ze dne 24. září 1932 č. 155 Sb. z. a nařízení zřízení filiálního sboru Českobratrské církve evangelické se sídlem v Mostu. Mateřským farním sborem zůstává i nadále sbor v Lounech. K novému filiálnímu sboru příslušejí evangelíci:

- celého politického okresu Most – soudní okres Most, Hora Svaté Kateřiny a Horní Litvínov;
- celého politického okresu Chomutov – politické okresy Chomutov, Jirkov a Hora Svatého Šebestiána;
- politického a soudního okresu Duchcov – obce Libkovice a Mariánské Radčice.²⁸⁸

²⁸⁶ SOA Litoměřice, ČCE – podřípský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 363.

²⁸⁷ SOA Litoměřice, ČCE – podřípský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 463.

²⁸⁸ SOA Litoměřice, ČCE – podřípský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 540.

Farnímu úřadu v Lounech posílá synodní rada potvrzovací dekret 29. 10. 1933. Dekret o zřízení filiálního sboru Most je ze dne 7. 10. 1933 a nese číslo 1941.I.²⁸⁹

Mostečtí chtějí současně důstojně oslavit povýšení na filiální sbor a též 30. výročí trvání. Zajistili si zapůjčení chrámu sv. Anny od Německé evangelické církve (NEC) a žádají dopisem seniora, aby Mosteckým posloužil kázáním. S ohledem na propůjčené prostory v kostele sv. Anny je možný pouze termín 12. ledna. Lounský farář Juren dopoledne přijet nemůže, farář Křenek pozvání odmítnul („*jíž potřetí*“). „*Doufáme, že prosbu naší neodmítnete a nepřilejete i Vy trpkosti do naší radosti.*“ Laštovka zmiňuje i tíživou situaci Mostu, kde stále není kazatel, ze strany kazatelů je o Most minimální zájem. „*Nechceme si stěžovati, byť slzy se draly do očí, radost naše je silnější a víra ještě silnější.*“²⁹⁰

Na podzim 1933 podává Laštovka seniorovi zprávu o činnosti Mostu: shromáždění jsou každou neděli, farář Juren je zde 1x v měsíci, na zdejším gymnáziu má vyučování 3x měsíčně, v Chomutově je shromáždění každých 14 dnů, farář tam koná bohoslužby jednou za 5–6 neděl, v Louce je shromáždění téměř každou neděli, farář tam může zajet nanejvýš jednou za 5–6 neděl. „*Ostatní neděle (je to odpoledne) bývají čtené anebo opět já, což bývá ve většině.*“²⁹¹

Situaci o počtech členů a výši příspěvků ilustruje přehled z roku 1935²⁹²:

²⁸⁹ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 540.

²⁹⁰ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 50/33, 571.

²⁹¹ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 67/33.

²⁹² *Zpráva o sedmém synodu ČCE*, v Praze, 1937.

VII. synod, 1935	sbory	duše	platicích	poměr duší a platicích	salár	celkem
Podřipský seniorát	14	22 704	4 205	18,52 %	262 822 Kč	372 693 Kč
Most, filiální sbor		1 065	88	8,26 %	2 160 Kč	7 396 Kč

Tabulka 13: Most, 1935

5.6 Farní sbor

Založení filiálního sboru bylo přechodnou fází a přípravným obdobím k ustanovení sboru farního. Od roku 1935 probíhala jednání. Hlavními problémy bylo opatření vlastní místnosti či domu. Shromáždění se dosud konají v pronajatých místnostech ve školách, při mimořádných příležitostech v chrámu NEC. 16. 5. 1936 odpovídá senior na mosteckou žádost o prominutí usnesení VII. synodu o směrnicích pro zřizování nových farních sborů, které zní: „*Po pravidle má budoucí sbor už míti, než se organizuje, vlastní budovu církevní, zejména chrám, není-li takové budovy, může míti výjimečně synodní radou uděleno svolení ke zřízení sboru, jestliže má zajištěnu vhodnou místnost pro služby Boží a to nejméně na 10 let...*“²⁹³ Řešilo se též vymezení hranic nové farnosti. Pro sbor je těžké sehnat vhodnou mapu s požadovaným měřítkem a současně i s vyznačenými okresy, o čemž informuje církevní úřady a prosí o pomoc.²⁹⁴ Počítalo se, že by pod Most měl spadat Horní Litvínov, Chomutov, Kadaň a také Karlovarsko.²⁹⁵ Lounský farář Juren do těchto měst zajížděl, od roku 1930 kázal

²⁹³ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, bez čísla.

²⁹⁴ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 119/36.

²⁹⁵ ŠPLÍCHAL, *Kronika...*, 48.

v Chomutově a Kadani. V Karlových Varech kázal již od roku 1928. Nutnost pravidelné péče o Karlovy Vary byla o to naléhavější, neboť sem na lázeňské pobyty přijížděli mnozí vlivní členové církve. V počátcích se o chod stanice staral „prostý a horlivý kupecký mládenec“.²⁹⁶ V lounské kronice čteme, že „...v roce 1938 byla již práce dobře zaběhnuta, v zimě bývalo 40, v létě až 120 účastníků shromáždění, která se konala v pravoslavném chrámu...“²⁹⁷ Bylo nutné ustanovit pro práci na Mostecku a v okolí výpomocného duchovního.

V květnu 1936 navrhuje senior lounskému faráři, aby byl pro tuto práci zvolen Dr. Bohumil Honců: „...jsem jim navrhl provizorní řešení, aby byl br. Honců zvolen vikářem k výpomoci br. faráře Jurena v Lounech (usnesení VII. synodu dává možnost takového místa) a vydržování by převzal filiální sbor mostecký...“ Vikář by byl volen za souhlasu lounského faráře a staršovstva. Staršovstvo v Lounech i v Teplicích souhlasí, aby salár členů mosteckého sboru a těch, kteří budou přifařeni, byl cele odváděn Mostu k vydržování faráře.²⁹⁸ Sedmý synod doporučil synodní radě: „...aby přijala do naší církve bratra Honců a dala mu volitelnost k úřadu duchovenskému v naší církvi (ovšem nelze mu zaručiti místo jeho působení).“²⁹⁹ Dr. B. Honců přešel do ČCE z Jednoty bratrské³⁰⁰ i s celým sborem.³⁰¹ B. Honců dne 3. 9. 1935 předložil na Husově fakultě prof. F. Hrejsovi disertační práci na téma Význam statut z roku 1727

²⁹⁶ ŠPLÍCHAL, *Kronika...*, 49.

²⁹⁷ ŠPLÍCHAL, *Kronika...*, 48.

²⁹⁸ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j: 559.

²⁹⁹ *Zpráva o sedmém synodu ČCE*, v Praze, 1937, s. 16, bod 22.

³⁰⁰ Pozn.: Šplíchal uvádí, že v červnu 1935 dostal B. Honců výpověď ze služeb Jednoty bratrské; duchcovský sbor vystoupil z řad JB, do ČCE byl přijat až po těžkém mezidobí, které trvalo víc než čtvrt roku.

³⁰¹ *Církev v proměnách času*, 175; tak i Šplíchal.

pro obnovu Jednoty bratrské v Ochranově a 7. 12. 1936 byl prohlášen v pražském Karolinu doktorem theologie.³⁰²

Jan Laštovka píše 12. 6. 1936 dotaz seniorovi, jak postupuje žádost Mostu na zřízení samostatného sboru. A dále informuje, že br. Honců byl v Mostě jednomyslně zvolen vikářem při sboru v Lounech, Louny byly požádány o potvrzení a ustanovení. Br. konsenior Juren a br. Honců se mají domluvit na znění povolávací listiny, neboť „*jak jsme to sepsali my, se nelíbilo. Bohužel, se nějak br. konsenior a br. Honců nemohou setkat, ačkoliv se ujednávají již přes 14 dnů na schůzce. Věc zase plave ve vodách...*“³⁰³ Volbu Dr. Honců za vikáře doporučil seniorátní úřad 17. 6. 1936.³⁰⁴ Mostecké staršovstvo vydává 8. 7. 1936 oficiální souhlas, aby byl Dr. Honců zvolen za osobního vikáře lounského faráře s působností pro filiální sbor v Mostě.³⁰⁵ Synodní rada schvaluje vokační listinu 21. 9. 1936 a B. Honců je tedy povolán za vikáře pro filiální sbor v Mostě. Mezi jeho povinnosti patří konání bohoslužebných shromáždění v Mostě, Duchcově, Louce a Chomutově, také křtů, pohřbů a oddavek. Dále mu přísluší učit náboženství na všech národních a středních školách v oblasti sboru, vést úřední knihy filiálního sboru, učit náboženství na gymnáziu v Karlových Varech a na národních školách v Kadani a Rybářích. Současně se filiální sbor Most propouští z povinnosti platit příspěvky farnímu sboru v Lounech.³⁰⁶ (foto5/7) 23. 7. 1936 synodní rada žádá, aby o služném pro vikáře hlasovali podle § 42 b, d, církevního

³⁰² ŠPLÍCHAL, *Kronika...*, 66.

³⁰³ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j: 104/36.

³⁰⁴ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 675.

³⁰⁵ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, bez čísla.

³⁰⁶ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j: 1872.

zřízení, členové mosteckého sboru s hlasovacím právem, nestačí pouze dojednání staršovstva.³⁰⁷ Vikář je ustanoven 1. 10. 1936.³⁰⁸

Rozběhla se sborová práce, konaly se pravidelné bohoslužby, byla i nedělní škola a pěvecký kroužek. Úsilí směřovalo k výstavbě kostela.³⁰⁹ Dr. Honců vyučoval náboženství na několika školách. Je až s podivem, kolik práce a na kolika místech zvládnul. Ze zprávy (foto5/8), kterou vypracoval pro seniorátní úřad v listopadu 1936, si o tom můžeme udělat představu³¹⁰:

Škola	oddělení	hodin	žáků	čas
Most obecná 1–3	1	1 týdně	113	pátek 15–16
Most obecná 4	1	1	12	pátek 11–12
Most měšť. ch.+d.	1	1	8	pátek 14–15
Duchcov obecná 1–2	1	2	15	čtvrtek 10–12
Duchcov obecná 3	1	1	4	sobota 11–12
Duchcov obecná 4	1	2	20	sobota 10–11 čtvrtek 15–16
Duchcov měšť. ch.+d.	1	1	14	sobota 12–13
Jenišov Újezd ob. m.	1	1	5	sobota 14–15
Chomutov obecná 1	1	2	13	úterý 10–12
Chomutov obecná 2	1	1	5	úterý 13–14
Chomutov měšť. ch.+d.	1	1	10	úterý 15–16
Ervěnice obecná	1	1	6	středa 15–16

³⁰⁷ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 1544.

³⁰⁸ *Kostnické jiskry*, č. 5, r. 65, 30.1.1980, s. poslední – rubrika Z církví.

³⁰⁹ *Kostnické jiskry*, č. 5, r. 65, 30.1.1980, s. poslední – rubrika Z církví.

³¹⁰ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č.9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 321/36.

Vrskmaň obecná	1	1 měsíčně	2	pondělí 14–15
Karlovy Vary obecná	1	2 za 14 dní	4	pondělí 11–12
Rybáře ob. m.	1	1 za 14 dní	6	pondělí 14–15
Kopisty obecná ch.+d.	1	2 týdně	9	středa 11–13
Kopisty měšť. ch.+d.	1	1	8	středa 13–14
Stát. reál. gymn. Most	1	1	15	pátek 13–14
Stát. reál. gymn. Duchcov	1	2	17	čtvrtek 13–15
Spolkové gymn. Chomutov	1	1	10	úterý 12–13
Stát. reál. gymn. Karl.Vary	1	1 za 14 dní	19	pondělí 14–15
Celkem	21	24,25 hodin týdně	206	

Tabulka 14: výuka náboženství, 1936, Dr.Honců

K výuce používal pro všechny školy Bibli kralickou a Písně cestou života, pro střední a měšťanské školy Heideberský katechismus a pouze pro střední školy Církevní dějiny Jurena a Mareše. Na několika dalších školách vyučovali pomocní učitelé náboženství: na obecných a měšťanských v Horním Litvínově slečna M. Jelínková z Trnovan, na obecné v Louce a měšťanské v Lomu br. Kadlec z Loun. Učitelé vážili na tu dobu poměrně dlouhou cestu. Týdenní suma odučených hodin bratrem Honců je vyšší než současný úvazek učitelů ve státních školách.³¹¹

Zachoval se dopis z konfirmace, která proběhla v září 1937. Dr. Honců v něm děkuje seniorovi za jeho ochotu, s jakou se ujal konfirmace v Mostě.

³¹¹ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č.9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 321/36.

Informuje ho o příznivém hodnocení celé slavnosti vládním komisařem mosteckým Dr. Šlemrem, který si vyžádal, aby byl opět pozván při nejbližší příležitosti. *„Líbilo se mu, že naše mládež jde do církevního života vážně a připravena. Mám dojem, že až na dva z konfirmandů jest naše mládež skutečně srdcem plně při sboru a při církvi.“*³¹²

Ucelenější pohled na život sboru poskytuje církevní dotazník za rok 1937, vypracovaný Dr. Honců. Svěcení neděle: *„Je na újmu ráz našeho kraje i života. Mnozí pociťují fyzickou potřebu oddechu a utíkají z města do hor, mnozí podléhají vlivu prostředí a vykonávají v neděli práce zcela zbytečné.“* Spolkový život a sportovní akce občas či zřídka odvádí lidi od sborového života. Ve sboru jsou zastoupeni členové různých stran, jsou zde i komunisti. Poměr k jiným církvím, které jsou v Mostě nebo v okolí, jsou víceméně kladné: probíhají styky s metodisty, avšak zdrženlivé, (zdá se) především z jejich strany, Jednota bratrská nepřichází se sborem vůbec do styku, CČS v Mostě *„stýká se s námi přátelsky a nabízí spolupráci... Účastnila se našich větších akcí, sama se zatím k veřejnému vystupování nedostala. Německé sbory v Mostě, Chomutově a Duchcově jsou velmi přátelské. Mostecký sbor nám dosud vychází vstříc a víc než přátelsky nám propůjčuje svůj chrám.“* Nejnižší účast na bohoslužbách je v létě: *„Léto značí v tomto směru pohromu.“* Návštěva bohoslužeb:³¹³

³¹² SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č.9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 617-f.

³¹³ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: bez čísla.

	nejvíce	nejméně	průměr
Most	200	16	49
Chomutov	30	10	15
Louka	40	12	16
Duchcov	80	14	25
Celkem	350	32	105

Tabulka 15: návštěva bohoslužeb, 1937

15. 9. 1936 seniorátní výbor sděluje synodní radě, že na své schůzi 6. 5. 1936 schválil žádost filiálního sboru o samostatnost a doporučil žádost ke kladnému vyřízení. „*Poměry severních a severozápadních Čech vyžadují prohloubení náboženské a církevní práce a to může být uskutečněno právě rozšířením sborové činnosti samostatnými sbory.*“³¹⁴ Na schůzi staršovstva FS v Lounech, konané 7. 9. 1937, byl čten dopis od bratra vikáře Honců týkající se „*vyřízení osamostatnění mosteckého sboru ministerským rozhodnutím, které prochází instanční cestou.*“³¹⁵ 19. 3. 1938 vyhověla synodní rada žádosti Dr. Honců, předložené seniorátním úřadem v dubnu, a zaslala mu dekret o volitelnosti za faráře.³¹⁶

Farní sbor je v Mostě zřízen k 1. 9. 1938. Synodní rada (SR) sděluje Mosteckým:

„Synodní rada vyhovuje Vaší žádosti ze dne 2. dubna 1936, podporované staršovstvy farních sborů v Lounech a v Teplicích-Šanově a seniorátním úřadem seniorátu podřípského, a prohlašuje dosavadní filiální sbor v Mostě s platností od

³¹⁴ SOA Litoměřice, ČCE – podřípský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 969.

³¹⁵ Kniha zápisů českobratrského evangelického farního sboru v Lounech 1923–1938, III-B-10, 16.

³¹⁶ SOA Litoměřice, ČCE – podřípský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 646.

1. září 1938 za samostatný farní sbor ve smyslu § 27 a § 101,10 církevního zřízení ze dne 24. září 1931, č. 155 Sb. z. a nař. Zemský úřad v Praze projevil souhlas se zřízením farního sboru v Mostě dopisem z 11. srpna 1938, č. 5037/2 odd. 7 a z roku 1938. Podle výnosu Ministerstva školství a národní osvěty ze dne 28. března 1938, č. j. 45.961/38-VI/2, jest od dnešního dne 1. září 1938 místo farářské v Mostě pokládati za duchovenskou stanici systematizovanou se souhlasem státní správy kultové ve smyslu § 7 a § 8 vl. nař. č. 124/1928 Sb. z. a nař.“

Za SR jsou podepsáni Ferdinand Kavka, synodní kurátor, a Kamil Nagy, náměstek synodního kurátora. Obvod FS je stejný jako obvod dosavadní, zahrnuje³¹⁷:

- v politickém okrese Most soudní okresy Most, Horní Litvínov a Hora Svaté Kateřiny
- v politickém okrese Chomutov soudní okresy Chomutov, Jirkov a Hora Svatého Šebestiána
- z politického okresu Bílina obce Břešťany a Jenišův Újezd
- z politického okresu Duchcov obce Duchcov, Ledvice a Mariánské Radčice

Seniorátní výbor zasílá 3. 9. 1938 sboru dekret SR č. 1546 o povolení zřízení samostatného sboru v Mostě: „*Seniorátní výbor přeje Vám, aby Váš nový sbor stal se studnicí posily, útěchy a vnitřní radosti i pokoje svědomí a duší členům a krásnou cestou hledajícím duším v okolí. Bratrsky zdraví senior.*“³¹⁸
(foto5/9)

³¹⁷ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 1546.

³¹⁸ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 727.

Významnou společenskou událostí se stala bohoslužba k úmrtí prezidenta Tomáše G. Masaryka. Shromáždění se konalo 16. 9. 1937 o 7. hodině večerní v kostele sv. Anny, který sboru propůjčila NEC. Smuteční vzpomínku přednesl Dr. B. Honců. Kurátor Jan Laštovka informuje o průběhu seniora: „*Kostel byl přeplněn, mnoho lidí muselo odejít. Přítomni byli zástupci všech oficiálních úřadů, katolíci, celé staršovstvo německého sboru. Zejména bylo velmi početně zastoupeno české učitelstvo.*“ Po skončení shromáždění se dostalo vikáři Honců velkého obdivu a díky za slova, která pronesl. Dr. Šlemr, vládní komisař města, zařídil na náklady města velkou smuteční dekoraci. Navíc projevil přání slyšet i další kázání Dr. Honců.³¹⁹ (foto5/10) O rok později, 14. 9. 1938, se konala vzpomínka na T. G. M.³²⁰ (foto5/11) Byl to první a bohužel současně poslední viditelný projev života právě vzniklého farního sboru.

5.7 Okupace

Slibně se rozvíjející život nového farního sboru, nadšení ze získané samostatnosti, obětavost členů i odhodlání pustit se do stavby vlastního domu doslova v zárodku utřala Mnichovská „dohoda“. „*Vše překazila okupace a válka. Mnozí bratři a sestry se z Mostu odstěhovali, po válce se většina z nich již nevrátila.*“³²¹ 26. 9. 1938 kurátor Jan Laštovka sděluje seniorátnímu úřadu, že vikář Dr. B. Honců v důsledku mobilizace nastoupil vojenskou službu. Prosí, aby záležitosti sboru převzal farář Jurena, matriky dopraví do Loun: „*Doufáme, že tam*

³¹⁹ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, bez čísla

³²⁰ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, bez čísla.

³²¹ *Kostnické jiskry*, č. 5, r. 65, 30. 1. 1980, s. poslední – rubrika Z církví.

budou bezpečnější.“³²² Dr. Honců píše 10. 10. 1938 z Mladé Boleslavi seniorovi. Oznamuje mu, že dosud nebyl demobilizován, je ve vojenské službě, a to v záložní vojenské nemocnici v Mladé Boleslavi:

„Minulý týden jsem navštívil Most a Duchcov. Zjistil jsem, že státní zaměstnanci byli evakuováni a odešli i mnozí jiní, takže nemám vůbec představu, jak by mohl samostatný sbor vůbec existovat, protože by ho neměl kdo vydržovat. Podařilo se mi zachránit kalich a křestní náčiní. Ostatní věci jako harmonium, zpěvníky, bible apod. se zatím odvézt nepodařilo. Nemám žádné adresy na kurátora a další členy, takže není ani možné provést likvidaci sboru.“³²³

Náměstek synodního seniora Kamil Nagy odpovídá začátkem listopadu na dopis Dr. Honců – synodní rada řešila situaci nezaměstnaných duchovních z okupovaného území a rozhodla o příspěvku pro Dr. Honců na jeho výživu 200 Kč za září a 1 000 Kč za říjen. Zároveň ho pověřuje péčí o evangelické uprchlíky z Mostecka, Teplicka, Litoměřicka a dalších okresů severních Čech. Honců má *„zjistiti případy, jichž bychom si měli zvláště povšimnouti, stručně nám o nich podejte zprávu a navrhněte, jaká finanční pomoc by se jim měla poskytnout...“*³²⁴ V říjnu je dosud mobilizován i teplický farář Zelený.³²⁵

V církevních přehledech, vydávaných v letech války, je FS Most vykazován jako nefungující či jako sbor v likvidaci. Ve zprávách o kvótách za rok 1938 a na rok 1939 není v kolonce podřipského seniorátu Most vůbec uveden.³²⁶ Úřední korespondence sboru takřka ustala, cenným zdrojem informací o sboru

³²² SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, číslo nečitelné.

³²³ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, číslo nečitelné.

³²⁴ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 2139.

³²⁵ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 848.

³²⁶ Zpráva o osmém synodu ČCE, v Praze, 1939, s. 25.

v těchto těžkých letech je Věstník. Věstník č. 1 z roku 1939 uvádí k 1. 4. Most jako farní sbor s vikářem ThDr. B. Honců. V poznámce je uvedeno: „*Tento farní sbor byl potvrzen 1. 9. 1938. Celé území, pro které byl zřízen, bylo však v říjnu 1938 připojeno k Německu. Čítal 1 318 duší, z čehož 152 duší bylo v kazatelské stanici Chomutově a 321 v kazatelské stanici Louka.*“³²⁷ Z 15 sborů v seniorátu byly dva sbory³²⁸ v připojeném území.³²⁹ Ve Věstníku z roku 1940 ve výkazu přístupů a výstupů za rok 1939 je poznámka: „*Most (Brüx) sbor v likvidaci*“.³³⁰ Výkazy repartic a sbírek z válečných let ukazují také na špatnou situaci sboru:

Rok	Most (Brüx)	seniorát
1938 ³³¹	repartice a sbírky 18,60 Kč	celkem 23 170,10 Kč
1939 ³³²	repartice a sbírky 570 Kč	celkem 26 140,20 Kč

Tabulka 16: výkazy repartic a sbírek, 1939 a 1939

Zbytek sboru se scházel ke shromážděním jen zřídka. O Most pečoval teplický farář Zelený, po něm farář Chlebníček. Sbor ve vzpomínkách na tyto těžké časy vyjádřil vděčnost i Dr. Adolfu Novotnému.³³³ ThDr. Eugen Zelený se narodil 5. 2. 1903 v Prešově, ve sboru Teplicích-Trnovanech působil od 27. 5. 1929 jako vikář a od 31. 7. 1930 jako farář.³³⁴ Když mu v době okupace

³²⁷ *Věstník 1939*, č. 1, XXI, s. 5.

³²⁸ Pozn.: Most a Teplice.

³²⁹ *Věstník 1939*, č. 1, XXI, s. 4.

³³⁰ *Věstník 1940*, č. 1., XXII, s. 89.

³³¹ *Věstník 1939*, č. 3, XXI, s. 28.

³³² *Věstník 1940*, č. 2, XXII, s.110–111.

³³³ *Církev v proměnách času*, 175.

³³⁴ Eugen Zelený. In: *Wikipedia*. [online] 13.12.2015 [cit. 2018-05-25] Dostupné z: [online] https://cs.wikipedia.org/wiki/Eugen_Zelen%C3%BD

nebylo dovoleno navštěvovat svou rodinu v Lounech³³⁵, odstěhoval se k 31. 12. 1939 do Pardubic³³⁶, v lednu 1941 odešel do Javorníku nad Veličkou na jižní Moravě. 23. 4. 1941 byl zatčen a odvečen do koncentračního tábora v Dachau³³⁷, kde byl držen jako politický vězeň od 23. 4. 1941 do 5. 5. 1945.³³⁸ Válku a útrapy věznění přežil a vrátil se domů do sboru v Javorníku. Pro stavbu kostela U Jákovova žebříku získal švýcarského architekta Ernsta Gisela. Zemřel v pozhnaném věku 92 let. (foto5/12-13)

5.8 Po válce

Poválečná léta byla v celé republice ve znamení obnovy. Obnovovala se i činnost mosteckého sboru, byl to však velmi pomalý a složitý proces. Mnoho předválečných členů evangelického sboru, kteří odešli po zabrání Sudet, se do Mostu již nevrátilo. Přišli ale noví evangelíci z různých koutů republiky.³³⁹ Za rok 1945 nezaznamenal Most žádné přístupy ani výstupy³⁴⁰, což zřejmě neodráží skutečný stav, ale spíše nefunkčnost sboru a jeho administrativy. Svědčí o tom i výkaz repartic a sbírek za rok 1945, kde není Most vůbec zmíněn.³⁴¹ Ve výkazu repartic a sbírek za rok 1946 je u FS Most uvedeno 0 Kč.³⁴² Schematismus v roce 1946 uvádí, že „*oblast je nově organizována*“, místo v Mostu a Horním Litvínově

³³⁵ ŘEZNÍČEK, *Jako zrno hořčičné*, 29.

³³⁶ *Církev v proměnách času*, 175.

³³⁷ ŘEZNÍČEK, *Jako zrno hořčičné*, s. 29 – zde však chybně uveden datum zatčení „v roce 1940“.

³³⁸ *Církev v proměnách času*, 175.

³³⁹ *Církev v proměnách času*, 175.

³⁴⁰ *Věstník 1946*, č. 2, XXV, s. 34.

³⁴¹ *Věstník 1946*, č. 2, XXV, s. 88.

³⁴² *Věstník 1947*, č. 2, XXVI, s. 70–71.

je uprázdněno; Most uvádí 700 duší, Horní Litvínov 150 a Chomutov 1 500 – zde působí vikář O. Vraný.³⁴³

Devátý synod v roce 1946 věnuje pozornost situaci osídlení pohraničí:

„Po porážce nepřítele a schválení odsunu Němců počalo se vyprazdňování našeho pohraničí, které podnítilo v celé naší církvi vystěhovalecký ruch... Nadešla doba, kdy nastal německý odsun, a zněmčelé kraje se otevřely našemu lidu... Zvláště z chudších horských sborů nastalo stěhování do pohraničí, čímž mnohé staré sbory značně zeslábly a vzrostla nám v celém pohraničí velmi rozsáhlá diaspora se všemi velkými těžkostmi obsluhování. Sbory, senioráty i synodní rada usilovaly o to, aby se toto naše vystěhovalectví do pohraničí příliš nerozplynulo, ale aby náš lid byl, pokud možno, soustředěn do kompaktních osad. Toho se dosáhlo, bohužel, jen částečně...“³⁴⁴

Snaha organizovat vystěhovaleckou vlnu vzhledem k evangelickým sborům vedla ke vzniku více než 50 středisek, z nichž některá začala organizovat samostatné sbory. Nastal však velký problém s nedostatkem duchovních. Největší nová oblast vznikla v podřipském seniorátu – bylo zde na 18 000 nových duší. V okolí Mostu vznikla střediska kolem Chomutova (1 500 duší), Jirkova (250), Kadaně (1 000), Bíliny (150), Duchcova (900), Hrdlovky (150) a Horního Litvínova (200). Podle dotazníku z roku 1945 měla církev na 174 farních sborů, 34 filiálních sborů a 288 kazatelských stanic. Těchto 500 míst obstarávalo 146 farářů, 40 vikářů a 28 diákonů. „Nedostatek farářů a vikářů a na šedesát nových míst, kde se káže evangelium, činí tento problém velmi palčivým.“³⁴⁵

³⁴³ *Věstník* 1946, č. 1, XXV, s. 6–7.

³⁴⁴ *Devátý synod*, v Praze, 1946, s. 32.

³⁴⁵ *Devátý synod*, v Praze, 1946, s. 33–34.

Devátý synod také řeší situaci Německé evangelické církve:

„Existence německé evangelické církve byla odsunem Němců v základech podlomena, takže tato církev fakticky přestane existovat. Zůstanou tu však loajální Němci, kterým se dostane našeho státního občanství. Ti budou toužiti po ukojení svých náboženských potřeb. Vzhledem k tomu obrátilo se vedení Německé evangelické církve na církev naši brzo po převratu s žádostí, aby zbytky jejich církve byly včleněny a splynuly s církví naší...“³⁴⁶

Mostecký sbor musí řešit několik zásadních problémů. Stále nemá vlastní místnost pro náboženský a sborový život, dům se podařilo získat kazatelské stanici v Litvínově. V Mostě začne dohadování s CCŠ o právech správcovství a užívání fary a kostela po NEC. Dalším problémem je obsazení sboru stálým duchovním – vyřešení tohoto problému bude v nejbližších letech pro sbor zásadním úkolem!

Prvním poválečným kazatelem byl vikář Zbyněk Laštovka³⁴⁷, v historii kazatelů na Evangnetu je uveden jako vikář Mostu a Duchcova od 1. 12. 1945 do 31. 12. 1948.³⁴⁸ Ze sborové korespondence však vyplývá, že situace s obsazením místa byla daleko složitější. Dr. Honců, který byl od roku 1939 farářem v Lounech, informuje 14. 7. 1945 seniorátní úřad o problémech a sporu kolem volby faráře mezi mosteckým sborem a jeho kazatelskou stanicí v Litvínově. Most si zvolil faráře Nechanického, ale volba neproběhla formálně správně. Proti volbě oprávněně protestovala KS Litvínov, která si přála zvolit vikáře Zbyňka Laštovku a začala podnikat své „akce“. Dr. Honců dopisem

³⁴⁶ *Devátý synod*, v Praze, 1946, s. 34.

³⁴⁷ *Kostnické jiskry*, č. 5, r. 65, 30. 1. 1980, s. poslední – rubrika Z církví.

³⁴⁸ Zbyněk Laštovka. In: *Evangnet*. [online] 2.4.2017 [cit. 2018-05-20] Dostupné z: [online] http://www.evangelnet.cz/cce/kazatel/28-zbynek_lastovka

seniorovi mírní emoce: „*Nezdá se, že hrál roli nějaký jiný, nepěkný úmysl. Obojí bylo myšleno dobře, ale provedeno to bylo špatně... Rozhodně je nutno, aby Most a tým i Litvínov, byly obsazeny.*“³⁴⁹ Od prosince 1945 je vikářem ustanoven Z. Laštovka, protože se však stará také o Duchcov, hledá se jiné řešení.³⁵⁰

Na přelomu roků 1945 a 1946 se uvažuje o obsazení sboru Dr. Emilem Jelínkem, který byl farářem Reformované církve v Lodžia po válce přišel do Teplic. Rozhodnutí synodní rady se nelíbí Laštovkovi a navrhuje prostřednictvím Jelínka, aby Jelínek obsadil Duchcov, on půjde do Mostu.³⁵¹ V následujících měsících probíhá v korespondenci vysvětlování, kdože tedy půjde do Mostu a kdo do Duchcova. Jelínek zřejmě nějakou dobu v Mostě kázal, ale v únoru 1946 požádal o zproštění povinností vůči Mostu a odchází do Nejdku, kde má pracovat mezi exulanty.³⁵² Ing. Tomáš Jelínek z Ostravy, syn Emila Jelínka, vzpomíná: „*Nejprve jsme bydleli v Teplicích... Otec neměl zaměstnání. Jezdil do Prahy na synodní radu, ale všechny sbory byly obsazeny. Jedenkrát tam potkal mladého muže Václava Uhlíka z Nejdku u Karlových Varů a ten jako zástupce nejdeckého sboru zase hledal faráře. A tak jsme se 19. 3. 1946 stěhovali do Nejdku.*“³⁵³

Na základě žádosti mosteckých pověřuje 11. 3. 1946 seniorátní úřad duchcovského vikáře br. Laštovku, aby se opět ujal práce v Mostě a příslušných kazatelských stanicích.³⁵⁴ Proti tomu protestuje v květnu duchcovské staršovstvo: „*...br. vikář pro množství práce v Duchcově nemůže nadále obstarávat zároveň*

³⁴⁹ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 1947/555.

³⁵⁰ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 350-XXXII.

³⁵¹ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 13 (špatně čitelné).

³⁵² SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 1809-XXX-30.

³⁵³ JELÍNEK, Tomáš, *Exulant*, č. 20, 2/2005, informační věstník občanského sdružení.

³⁵⁴ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 1808-XIX-29.

i organizování sboru v Mostě... ³⁵⁵ Během léta 1946 chce synodní rada do Mostu vyslat na výpomoc bohoslovce, šlo zřejmě o Samuela Dobise, v Mostě měl působit v červnu a v červenci. ³⁵⁶

Na konci léta 1946 se řeší opět nějaká konfliktní situace. Most požádal seniorátní úřad a ten synodní radu o uvolnění Laštovky z Duchcova pro práci v Mostě. Pak se cosi vyhrotilo, neboť seniorátní úřad sděluje synodní radě, že „...celý problém byl vyvolán pokusem br. Chlebníčka přestěhovat se do Mostu. Podle jeho výpovědi tuto možnost navrhl br. vikář Laštovka a při jednání patrně členové staršovstva obrátili řešení jiný směrem...“ ³⁵⁷ V říjnu píše František Holovský z Mostu seniorovi o špatné situaci Mosteckých: „...bratr Našinec, farář metodistů, oznámil opět naše českobratrské bohoslužby, jest mně to trapné, když to ohlašuje každých 14 dnů a naše shromáždění se nekoná. Br. vikář Laštovka u nás nebyl od 6. 7. Bylo vyjednáno jednou my, jednou oni... Našinec vede též náboženství... kam chodí naše děti...“ F. Holovský prosí seniora, aby požádal o čtené bohoslužby br. Pospíšila, a v pochmurném tónu uzavírá svůj dopis: „...náš sbor se rozešel tím zabráním Hitlerem. Bůh nás opustil i církev, neb jsme vlastně hrobaři, ne misionáři.“ ³⁵⁸ Senior tedy píše do Mostu školnímu inspektorovi br. Pospíšilovi, prosí ho o výpomoc při konání ohlášených bohoslužeb. Sděluje, že napsal br. Laštovkovi, aby „se více ujal Mostu, než nebude jinak opatřen... Domníval jsem se, že je Most dobře z Duchcova obstaráván... Tož, prosím Vás, bratře inspektore, o pomoc, aby práce tam nezůstávala nekonána, a já budu

³⁵⁵ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 314/46.

³⁵⁶ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 154/46 a 175/46.

³⁵⁷ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 4036-XIX-21.

³⁵⁸ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 22.

*hledět získat pomoc a nápravu.*³⁵⁹ Br. Pospíšil posloužil mnohokrát čtenými bohoslužbami, sehnal učitelku náboženství paní Johanovskou a chystal rozpisy výuky pro další členy. Doporučil žádost o přeložení br. Laštovky do Mostu, ale ve sboru se ozývají hlasy proti Laštovkovi, neboť sbor zanedbává. Pro jistotu nosí Pospíšil na bohoslužby čtená kázání, kdyby se vikář nedostavil.³⁶⁰ Br. Laštovka vysvětluje seniorovi tuto nepříjemnou situaci dopisem v listopadu: „...23. října rozhodlo se staršovstvo tak, že zvolilo mne za vikáře mosteckého sboru... Nemohu opustit Duchcov bez svolení synodní rady a nebylo by ani vhodné, abych odešel z Duchcova, dokud nebude za mne náhrada...“ Své absence při bohoslužbách zdůvodňuje tím, že v Duchcově si nepřáli, aby příliš často zajížděl do Mostu. Měl domluvená čtená kázání s mosteckými bratry, ale dotyční se prý nedostavili. V tomto nepříjemném období vidí jeden velký přínos – Mostečtí se začali více zajímat o budoucnost svého sboru!³⁶¹ Dále se br. Laštovka dotazuje, kde se nacházejí vkladní knížky mosteckého sboru a také peníze za odprodej pozemku z roku 1941.³⁶²

V prosinci 1946 zůstává stále neuspokojivý stav. Pospíšil sděluje seniorovi: „...a tak jsou jen náhradní čtená kázání a církevní úkony jako křest apod. nemohou být vůbec vykonávány a jest pak veliká nespokojenost mezi členy... Tuto neděli čekala zde rodina v nevytopeném kostele od 9 do 12,30 na křest...“³⁶³ A dodává: „Pro mě by se zdálo nejlepší řešení vypsát zdejší farářské

³⁵⁹ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 4303-XIX-24.

³⁶⁰ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 25.

³⁶¹ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 1516/46.

³⁶² SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 1516/46.

³⁶³ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 4756-27.

místo. ³⁶⁴ Pospíšil navštívil kancelář synodní rady a apeloval na špatnou situaci Mostu. Synodní senior Křenek pak informuje seniorát, že o práci v Mostě má zájem vikář z Kardašovy Řečice br. Novotný. Navrhuje, aby si bratr vikář nejprve vyzkoušel práci v Mostě např. na jeden měsíc.³⁶⁵ V korespondenci je opakovaně chybně zmiňován J. Novotný (Jiří), ale jednalo se o Františka Novotného.³⁶⁶ V březnu 1947 vítá senior F. Novotného „do našeho kraje“.³⁶⁷ 8. 4. 1947 oznamuje F. Novotný, že ho staršovstvo Kardašovy Řečice uvolnilo pro práci v Mostě. Trvá však na tříměsíční výpovědní lhůtě uvedené ve vokační listině. „*Mohu tedy přesídliti... až počátkem července t. r. Doufám, že do té doby bude hlavní příčina dosud neobsazeného Vašeho sboru – farní byt – odstraněna.*“³⁶⁸ V létě se však řeší, zda na sbor přijde farář Nechanický nebo vikář Laštovka. Proč nakonec sešlo z působení F. Novotného, se mi nepodařilo zjistit. S volbou br. Nechanického má opět problém KS Litvínov, neboť členové nebyli o tomto úmyslu Mostu řádně informováni. Synodní rada nemá námitek, aby se farář Nechanický ujal práce v Mostě ještě před zvolením, avšak k řádné volbě musí dojít. „*Téměř všechna místa v pohraničí byla obsazena tímto způsobem, že dotyční faráři tam napřed působili jako faráři svých dosavadních sborů ve vnitrozemí, dostali k tomuto účelu dovolenou. Např. farář Losa v Žatci, farář Sláma v Podmoklech, farář Suchman v Liberci...*“³⁶⁹ Farář Nechanický nakonec na sbor nenastoupil a sbor administruje Dr. Honců z Loun. 30. 9. 1947 je

³⁶⁴ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 4756-27.

³⁶⁵ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 310.

³⁶⁶ Jiří Novotný. In: *Evangnet*. [online] 6.4.2017[cit. 2018-05-27] Dostupné z[online] http://www.evangelnet.cz/cce/kazatel/972-jiri_novotny, farář Jiří Novotný sloužil v té době v Jimramově.

³⁶⁷ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 512-XIX-5.

³⁶⁸ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 121/47.

³⁶⁹ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 2530-I.

staršovstvem zvolen Z. Laštovka vikářem FS Most. Dohoda zní, že zatím zůstane bydlet v Duchcově. Proti tomu však vystoupí KS Litvínov – vikář může bydlet v litvínovském sborovém domě. Litvínovští navrhuji, aby název sboru byl FS Most se sídlem v Litvínově. Toto řešení musí potvrdit staršovstvo, SR již naznačila souhlas.³⁷⁰ Podle sdělení kurátora Pospíšila v dopise seniorátnímu úřadu z 26. 11. 1947 vikář bydlí stále v Duchcově a do Mostu dojíždí.³⁷¹ Trnitá cesta hledání stálého duchovního, který by se na sboru usadil a plně se mu věnoval, je zakončena zvolením faráře Oldřicha Vraného. Br. Vraný se stává farářem FS Most od 1. 3. 1949, přichází ze sboru v Chomutově a má tedy osobní zkušenost s prací v pohraničí. V Litvínově mají mu upravit jednu místnost jako kancelář a ještě jednu, zřejmě k obývání. „Potíž je v tom, že v Mostě nemají ani kamrlík a v Litvínově to je v ubohém stavu...“³⁷² (foto5/14)

Zajímavou sondou do života kazatelské stanice je zpráva Dr. Honců z 8. 9. 1947. Jsou to ony dny, kdy se Most a Litvínov opět „dohadují“, zda bude zvolen duchovním Laštovka nebo Nechanický. Honců upozorňuje na přehnaný entusiasmus Litvínova, který může být až ke škodě: „*Hornolitvínovští... potřebují ještě něco k tomu, aby se z radostného křesťanství dostali ke křesťanství. Všechno jim jde lehce a hravě a jsou zatíženi přemírou optimismu...*“ Rezignací br. Nechanického, jemuž byli nakloněni Mostečtí, vzrostlo sebevědomí Litvínovských a posílilo se tím i jejich odhodlání k osamostatnění. Litvínov by převzal finanční závazek za Most. Vycházejí také z toho, že město Litvínov se rozrůstá, stavějí se nové osady, zatímco význam Mostu klesá. Mostecký sbor

³⁷⁰ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 1106.

³⁷¹ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 252/47.

³⁷² SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 317-IV-8.

živoří, naproti tomu Litvínov má hojně navštěvovaná shromáždění. Honců se snaží hledat důvody tohoto rozkvětu. Domnívá se, že je to hodně dáno jak osobností Alfréda Marka, který je velmi nakloněn vikáři Z. Laštovkovi, tak lidmi, kteří chtějí ve sboru pracovat. Problém vidí v nezkušenosti a svérázném sebevědomí vikáře Laštovky. Litvínovští by si přáli Laštovku za svého duchovního a „*Duchcov by se prý mohl nabídnout Nechanickému.*“ Navíc zapálený Marek má asi za měsíc jít z Litvínova pryč. Na otázku, zda jen nechce po sobě něco zanechat, odpověděl, že chce. Dle Dr. Honců není Litvínov ještě hotovým sborem.³⁷³ Touha Litvínova po samostatnosti přesto trvá dál. V roce 1951 rozmlouvá senior Litvínovským, aby zvážili rozhodnutí vyhlásit Litvínov filiálním sborem.³⁷⁴ V počtu duší jsou Most a Litvínov nastejno – schematismus ČCE podle stavu k 31. 12. 1948 udává v Mostě 1 240 duší, z toho 590 v Litvínově.³⁷⁵

5.9 Od Kyjánka po současnost

Během působení br. Vraného se podařilo stabilizovat chod sboru. Po jeho odchodu se v následujících desetiletích na sboru vystříдалo několik farářů a každý svým dílem přispěl ke zdárnému chodu sboru. Karel Kyjánek sloužil na sboru od 1. 5. 1953 do 30. 9. 1967.³⁷⁶ Zachoval se dopis, v němž senior popisuje nastupujícímu faráři Kyjánkovi, co ho v Mostě čeká:

³⁷³ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 28 (červené číslo).

³⁷⁴ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 1575-XXVI-42.

³⁷⁵ *Věstník 1949*, č. 1, XXVIII, s. 181.

³⁷⁶ Karel Kyjánek. In: *Evangnet*. [online] 1.4.2017 [cit. 2018-03-20] Dostupné z: [online] http://www.evangelnet.cz/cce/kazatel/908-karel_kyjaneck

„Sbor je v začátcích a neměl od počátku na různých ustláno. Jsou to většinou lidé přestouplí a v pohraničí... Jde o práci dosud průkopnickou, což předpokládá lásku k církevní práci, elán a trpělivost... Jsou tu mnozí, kteří čekají, aby si jich farář všiml a ukázal sám chuť do práce. A ti budou vděčně spolupracovat. Valašsko to tu není. Je třeba mnoho skromnosti!“³⁷⁷

Byla to doba, kdy sbor usiloval o vlastní místnost v Mostě, řešily se problémy se spoluužíváním objektů po NEC, sbor má sídlo v Litvínově. Nakonec se podařilo vyjednat koupi domu v ulici Rosy Luxemburgové. Dle pamětníků byl br. Kyjánek tragickou postavou. Po odchodu do důchodu žil na Meziboří, v obci nad Litvínovem, a za přivýdělkem docházel do restaurace Radniční sklípek v Litvínově.³⁷⁸ Cestou procházel kolem sborového domu, přesto po odchodu do důchodu sbor nikdy nenavštívil. (foto5/15)

Farář Otakar Funda pracoval v Mostě od 1. října 1967 do 30. září 1972.³⁷⁹ Statut sboru byl původně Most a Litvínov byla jen kazatelská stanice. Po projednání ve staršovstvu a schválení sborovým shromážděním a následným schválením seniorátem a synodní radou byla provedena změna statutu. Sbor Most-Litvínov, jeden dvojsbor se stejným rozsahem aktivit a ve vzájemném prolínání – jedno společné staršovstvo, jedno hospodaření. „*Tato změna se i do budoucna ukázala jako velmi dobrá!!*“³⁸⁰ Osobnost br. Fundy přilákala do sboru značný počet dětí a mládeže. Začaly se pořádat sborové dny, vždy na jaře a na podzim,

³⁷⁷ SOA LTM, f. ČCE - k. č. 9 sing. III.A 11 – Most, 58-XXI-5

³⁷⁸ Informaci poskytla p. Libuše Řeháková, vedoucí správního odboru – matriky MÚ Meziboří.

³⁷⁹ Otakar Funda. In: *Evangnet* [online] 25.3.2017 [cit. 2018-03-20] Dostupné z: [online]

http://www.evangelnet.cz/cce/kazatel/801-otakar_funda

³⁸⁰ Z dopisu br. Fundy Pavle Vitouškové ze srpna 2017.

střídavě v Mostě a Litvínově.³⁸¹ V nabitém a pestrém pracovním programu, jenž obnášel i zatápení v kamnech v litvínovské modlitebně, pracoval bratr na své disertační práci z postgraduálu v Basileji. Více ze vzpomínek br. Fundy uvádím v příloze. (Příloha č. 2) V závěru Fundova působení v Mostě získal sbor nový sborový dům v ulici U Města Chersonu.³⁸² (foto5/16-18)

Vladimír Kopecký působil na sboru od 1. 10. 1979 do 31. 10. 1979.³⁸³ Mladý vikář začal práci v novém sborovém domě v Mostě. Začali se scházet třicátníci, pokračovaly sborové dny, jezdilo se na výlety. Do sboru docházelo hodně mládeže, proto vznikla v podkroví jedna upravená místnost. Každý byla vydávána Ročenka. (foto5/20-21) Manželé Kopečtí zvelebili farní zahradu. Zasadili borovici a smrk, růže a pivoňky, pod oknem kvetly lilie. Rút Kopecká z nich chystala na stůl Páně pěkné kytice. V péči o zahradu pokračovali i manželé Pištorovi. Farní jablka se rozdávala na štrúdl.³⁸⁴ Zachovaly se zprávy o potížích, které bratr Kopecký měl s OCT (okresní církevní tajemník). Údajně „nevhodně“ dlouho hovořil na pohřbech, což mělo pohoršit přítomné dělníky. Úřady potom sborům činily potíže při žádosti o koupi auta pro faráře.³⁸⁵ (foto5/19,22) Po odchodu Kopeckých do Stříteže zůstal sbor několik let bez faráře. Až do nástupu nového faráře, případně i v letech předchozích, administroval sbor velmi oddaně farář Emanuel Vejnar z Duchcova. (foto5/23) Vzpomínku jeho ženy Jany na Most uvádím v příloze. (Příloha č.3) Nedocenitelnou péči věnoval sboru MUDr. Pavel Pištora se svojí ženou. Udržovali dům, pečovali o zahradu,

³⁸¹ Z rozhovoru se sestrou Pištorovou v březnu 2018.

³⁸² Z dopisu br. Fundy Pavle Vitouškové ze srpna 2017.

³⁸³ Vladimír Kopecký. In: *Evangnet*. [online] 26.4.2017 [cit. 2018-02-20] Dostupné z: http://www.evangelnet.cz/cce/kazatel/91-vladimir_kopecky

³⁸⁴ Z rozhovoru se sestrou Pištorovou v březnu 2018.

³⁸⁵ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, různé.

br. Pištora hrál na varhany, stal se ordinovaným presbyterem, byl dlouholetým kurátorem sboru. (foto5/24-25) V roce 1970 se do Mostu přistěhoval Pavlův otec, emeritní farář Jiří Pištora, který sboru také v mnohém posloužil. Od dubna 1996 do srpna 1997 byla na sboru Jana Tožičková. Její manžel Tomáš byl v té době vedoucím Diakonie ČCE v Mostě. Začala spolupráce s organizací Logos.³⁸⁶ V roce 2003 přišel do Mostu Petr Špirko. (foto5/26) Kazatelská stanice v Litvínově byla stále v provozu, ale bohoslužby navštěvovalo asi 10 lidí. Nízká účast a špatný stav litvínovského domu vedly k rozhodnutí zrušit stanici a prodat dům. Litvínovské bratry a sestry pak přivázeli Mostečtí na shromáždění auty. V roce 2007 odešel farář Špirko do Prahy Radotína. Po něm převzal sbor stávající farář Marián Šusták. (foto5/27) S kázáním vypomáhala a vypomáhá též celá řada bratří a sester. Již několik let se jeden červencový víkend koná Českoněmecká pouť smíření. Trasa vede po hřebenech Krušných hor, mívá několik zastavení na německé i české straně. Po oba dny se konají bohoslužby, jež koncelebrují čeští a němečtí duchovní různých konfesí. (foto5/28)

³⁸⁶ Logos. In: *Zpravodajství.ecn* [online] xxx [cit. 2018-04-13] Dostupné z: [online] <http://zpravodajstvi.ecn.cz/PRIVATE/logos/ohledmst.htm>

6 Nemovitosti

V této kapitole se budu zabývat různými nemovitostmi, pozemky a budovami, které mostečtí evangelíci vlastnili, spravovali, nebo o ně usilovali. Přehled začíná rokem 1930, kdy tehdy kazatelská stanice Most pojala záměr zakoupit si dům. Chybějící korespondence z let 1961–1967 mi neumožnila zcela zrekonstruovat některá témata. Kapitola končí prodejem litvínovského sborového domu a instalací Jilemnického kříže v Mostě. Příběhy sborových domů, místností a pozemků odráží historii mosteckého sboru.

6.1 Plán zakoupení domu v Mostě

V roce 1930 se kazatelská stanice v Mostě rozhodla zakoupit vlastní církevní dům. Věc projednával synodní výbor, který se s dotazem obrátil na seniorátní výbor podřipského obvodu. Seniorátní výbor dne 24. 11. 1930 zaslal staršovstvu ČCE v Lounech dotaz na jeho pohled ve věci mosteckého domu.³⁸⁷ Seniorátní výbor sděluje 5. 12. 1930 svůj názor synodnímu výboru: „*Chápeme potřebu církevního domu pro KS v Mostě, ale jestli dluh ve výši 250 000, který by na sebe Most uvalil, není pro 400 členů KS příliš vysoký.*“ Podotýká, že lounský sbor ani seniorát nemohou Mostu na koupi domu finančně přispět.³⁸⁸ Synodní výbor obratem sděluje seniorátu: „*Jak známo, usnesl se synod, že nemá býti dáno povolení k nabytí reality církevní, nemá-li sbor kupující aspoň polovinu potřebného kapitálu po ruce. Výbor stanice uvádí ve svém přípise ze dne 10. 11., že má jen 10 000 Kč.*“ Ke kupní ceně bylo nutné připočítat převodní poplatky

³⁸⁷ SOA LTM, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č.: 453.

³⁸⁸ SOA LTM, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č.: 472.

a vydání za nutné adaptace a opravy. Most plánoval v zakoupeném domě zřejmě pronajímat místnosti, ale synodní výbor viděl kalkulace o výnosnosti místností ve dvoře jako dosti problematické. Bylo třeba počítat i s klesající cenovou tendencí, nastávající nezaměstnaností a všeobecnou hospodářskou depresí.³⁸⁹ Církevní dům zakoupen nebyl. Podle dochovaného náčrtu budovy a jejích možných úprav šlo o rohovou budovu v ulicích Teplická a Šmídlova (Schmiedler Gasse), čp. 564.³⁹⁰ (foto6/1-2)

Evangelíci se i nadále scházeli v soukromých domech, případně si pronajímali místnosti. V Mostě měli propůjčenu místnost od roku 1921 „v menšinové škole“³⁹¹, smlouva byla obnovena v roce 1933. Kurátor Jan Laštovka mírní obavy synodní rady, že budoucí farní sbor nemá vlastní prostory pro činnost: „*Ministerstvo školství školní místnosti pro bohoslužebné účely opětně propůjčuje. V nejposlednější době naší církvi v Louce a Duchcově. Ostatně ve vlastním zájmu se staráme, abychom co nejdřív byli pod vlastní střechou.*“³⁹² Otázka vlastních prostor zůstává nevyřešena i v dalších letech. Navíc je třeba řešit i bydlení pro duchovního. V květnu 1936 žádá kurátor Laštovka synodní radu o opětovnou intervenci u Ministerstva školství a národní osvěty, aby propustilo ze záboru jím zabrané místnosti v budově školy na Václavicích. Dříve zde bývala dívčí škola obecná, pak pokračovací škola řemeslnická. Místnosti mají být v nejbližších dnech prázdné. „*Místnosti, o něž nám jde, se nacházejí*

³⁸⁹ SOA LTM, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č.: 2937.

³⁹⁰ SOA LTM, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č.: 2937.

³⁹¹ SOA LTM, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, bez čísla, senior sboru, 3. 8. 1936.

³⁹² SOA LTM, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 119/36, 13. 8. 1936.

*v 1. poschodí. Jedna místnost by sloužila za modlitebnu, druhá by byla přepažením upravena na kancelář a provizorní byt vikářův...*³⁹³

6.2 Pozemek v Mostě

V roce 1936 se Mostu naskytlá příležitost zakoupit na příhodném místě stavební pozemek. Městský úřad v Mostě píše 12. 11. 1936 filiálnímu sboru: „*Správní komise města Mostu usnesla se na své schůzi dne 11.11. 1936 prodati Vám stavební místo číslo 54 Na lisu za cenu 7 Kč za 1 m² a za dodržení pěti podmínek ...*“ Těmi byla povinnost započít se stavbou do 3 roků, o vhodnosti projektu stavby musel z urbanistického hlediska rozhodnout stavební úřad a sbor musel vzít zpět žádost o prodej přislíbeného stavebního místa v Dvořákových sadech.³⁹⁴ (foto6/3) Sbor informoval 24. 4. 1937 o rozhodnutí koupě pozemku seniora. Pozemek měl stát cca 7 800 Kč. Na stavebním fondu sboru bylo přes 31 000 Kč, s těmi však nechtěl sbor hýbat. Peníze na koupi se měly obstarat sbírkou, z níž se zatím podařilo vybrat 1 100 Kč.³⁹⁵ Kurátor a jednatel sboru zaslali 25. 3. 1937 seniorátnímu úřadu kupní smlouvu s plánkem pozemku: „*Smlouva je pro nás velmi výhodná. Pozemek se nachází v nejlepší části města, v tzv. vilové čtvrti Na lisu. Jen mimořádným známostem lze děkovat, že se dokázala nepatrná cena 7 Kč za m². Normální cena v těchto místech je 45–54 Kč za m².*“³⁹⁶ Městská obec Most jako prodávající a filiální sbor jako kupující strana uzavřely smlouvu:

³⁹³ SOA LTM, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 89/36.

³⁹⁴ SOA LTM, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č.: 21.888/G.

³⁹⁵ SOA LTM, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 18/37.

³⁹⁶ SOA LTM, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 23/37.

„Městská obec Most na základě rozhodnutí správní komise města Mostu ze dne 11. listopadu 1936 č. j. 21.888/G prodává a předává a tímto již prodala a předala z vložky pozemkové knihy číslo 3966 katastr. území Most dílec pozemkové parcely číslo katastru 1336/63 role ve výměře 1 141 m² označený v připojeném geometrickém plánu č. j. 1/1937 ze dne 19. května 1937 písmeny a b c d e a po 7 Kč za 1 m², takže celková částka činí 7 987 Kč, sedmtisícdevětsetosmdesát sedm korun česl., za kterou obapolně zjednanou kupní cenu filiální sbor církve českobratrské evangelické v Mostě výše uvedený se všemi právy kupuje a přejímá a tímto již koupil a převzal.“³⁹⁷

Ve smlouvě je připomenuta podmínka, že se stavbou musí být započato do tří roků. Nestane-li se tak, má město právo zpětné koupě za cenu, za kterou pozemek prodalo. Za filiální sbor smlouvu podepsali kurátor Jan Laštovka, vikář Dr. Bohumil Honců, pokladník František Holovský a starší Václav Janč, za FS Louny farář Vlastimil Svatopluk Juren, kurátor Julius Fleischer a jednatel Bohumil Švec, za seniorát senior J. Kantorek a seniorátní kurátor Vladimír Soukup.³⁹⁸

6.2.1 Problémy s pozemkem za okupace

V době okupace se sbor dostal do těžké situace. Mnoho členů se odstěhovalo a k tomu město Most začalo usilovat o zpětnou koupi stavebního pozemku. Mostecký starosta se německy psaným dopisem z 1. 12. 1939 obrátil na synodní radu. Uvádí, že podle kupních podmínek byla kupující strana zavázána

³⁹⁷ SOA LTM, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, bez čísla.

³⁹⁸ SOA LTM, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, bez čísla.

podmínkou začít stavět do tří let. Mimo to měla být do konce ledna 1938 splacena poslední částka ve výši 1 087 Kč – částka zatím nedorazila.

„Protože jmenovaná církev by už asi sotva měla na tomto staveništi nějaký zájem, je město Most podle § 3 připraveno tuto parcelu odkoupit v tehdejší kupní ceně 7 Kč za m², tj. 7 987 Kč, eventuálně 798,70 RM... Žádám Vás k mé nabídce zaujmout stanovisko, poté Vám předložím zpětnou kupní smlouvu k vyhotovení. Částka z prodeje Vám bude poukázána po přijetí devizového povolení, po srážce dlužného obnosu a nákladů zpětné kupní smlouvy. Heil Hitler!“³⁹⁹

Starosta, zřejmě jako odpověď na dotaz synodní rady, posílá 7. 12. 1939 v němčině psaný přehled zaplacených položek: „...ke kupní smlouvě byly zaplacený: 2 270 Kč 19. 10. 1937, 730 Kč 24. 10. 1937, 1 000 Kč 13. 12. 1937, 2 000 Kč 22. 12. 1937, 900 Kč 12. 5. 1938. Což činí dohromady 6 900 Kč. Zbývá tedy ještě 1 087 Kč. Heil Hitler!“⁴⁰⁰

Na vyzvání faráře B. Honců posílá 28. 12. 1939 synodní radě kurátor J. Laštovka, který v době okupace žije v Chrudimi, originál kupní smlouvy pozemku určenému ke stavbě sborového domu v Mostě. Řeší se problém se zaplacením poslední splátky za koupi ve výši 1 087 Kč. Laštovka soudí, že zaplacena nebyla. Je rozhodně proti placení pozemkové daně, tento požadavek je „*mírně řečeno nehorázný!*“ Doporučuje doplatit zbytek a pozemek neprodávat, lhůta tří let k zahájení stavby ještě neuplynula: „*Přijde čas, přijde rada.*“⁴⁰¹

Starosta opět píše synodní radě 11. 4. 1940 a dotazuje se, zda bylo již zahájeno církevně administrativní jednání o zpětném prodeji pozemku do

³⁹⁹ SOA LTM, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, bez čísla, překlad.

⁴⁰⁰ SOA LTM, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 24901/G, překlad.

⁴⁰¹ SOA LTM, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č.: 3668.

vlastnictví města. Oznamuje, že Finanční úřad města Mostu požaduje po městu zpětně, aby zaplatilo za tehdejší kupní smlouvu úrok ve výši 42,25 RM. Upozorňuje, že:

„...podle kupní smlouvy jste k zaplacení tohoto poplatku zavázáni. Úplata je stanovena lhůtou... Váš dluh vůči městu Most se ještě zvýší. Také z toho je opět vidět, že by bylo nejlepší, kdyby uvedené stavební místo bylo co nejdříve uvedeno do vlastnictví města. Proto Vás žádám, abyste tuto žádost ráčili urychlit. Heil Hitler!“⁴⁰²

Senior se k požadavku mosteckého starosty na zpětný prodej sborové stavební parcely v Mostu obci mostecké vyjádřil v dopise synodní radě z 18. 5. 1940:

„Dle mého názoru má právo vyslovit se o prodeji předně sbor v Mostě. Tento se vystěhováním většinou rozpadl, ale zrušen nebyl. Bude nutné zjistit zbývající členy v Mostě a okolí, bude nutné je organizovat příklad v kazatelskou stanici a přičlenit k některému sboru (Teplíce-Šanov, Louny) ve smyslu církevního zřízení. Staršovstvo mateřského sboru by se o otázce prodeje vyslovilo a teprve pak by měl stanovisko vyjádřit seniorátní výbor... Bylo by dobře připravit scházející obnos... a upozornit město, že věc musí projít ve smyslu zákona církevního právní cestou řešení.“⁴⁰³

Na výzvu Finančního úřadu v Mostě oslovila synodní rada seniorátní úřad v Mělníce, aby ustanovil zplnomocněného zástupce mosteckého sboru. Úřad

⁴⁰² SOA LTM, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 651/45-436/G, překlad.

⁴⁰³ SOA LTM, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. 789.

jmenoval teplického vikáře Josefa Kužela.⁴⁰⁴ JUDr. Richard Gruner⁴⁰⁵ (foto6/4), zástupce města, navštívil seniora a urgoval žádost o zpětném prodeji. Senior mu v otázce stavby sdělil, že podmínka nemá právního podkladu, protože všechny novostavby jsou úředně zastaveny a nedovoleny. Synodní rada má ale opačný názor a sděluje jej seniorátnímu úřadu. Podle tržové smlouvy má město Most nárok na zpětnou koupi a není možné se uplatňování tohoto nároku bránit. Sbor Most sice nebyl zrušen, ale „*nejeví známky života*“ a nebyla v něm ustanovena ani správní komise. Proto podle ustanovení § 25.5 církevního zřízení je v tomto případě nutno uplatnit a přenést správu sborového jmění na seniorátní výbor. Seniorátnímu výboru doporučuje smlouvu o zpětné koupi podepsat. Upozorňuje na nutnost došetřit některé podrobnosti, především „*zda jsme povinni dát si z tržové ceny srazit Drunderwerbsteuer*“.⁴⁰⁶ V druhé polovině října 1940 informuje senior synodní radu, že JUDr. Grunerovi bylo spěšným a doporučeným dopisem sděleno, že SR souhlasí s prodejem pozemku.⁴⁰⁷ Advokát Gruner obratem zasílá seniorátnímu výboru kupní smlouvu s datem 31. 10. 1940 uzavřenou mezi městskou obcí a Filiálním sborem ČCE v Mostě – není zde použito označení farní. Zplnomocněné orgány mají smlouvu podepsat před německým soudem nebo před německým notářem. Dle sdělení advokáta nebudou poplatky spojené s odprodejem vysoké, městská rada je vyžadovat musí. Gruner též žádá, aby si církev opatřila prohlášení úřadu, že osoby, které podepíší smlouvu za církev, jsou zmocněné přijmout rozhodnutí a závaznost za filiální (farní)

⁴⁰⁴ SOA LTM, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. 2558, překlad.

⁴⁰⁵ Pozn.: JUDr. Grunner – obhájce a advokát, sídlil v Mostě v ulici Kirchen Gasse.

⁴⁰⁶ SOA LTM, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. 2669.

⁴⁰⁷ SOA LTM, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. 1445.

sbor.⁴⁰⁸ Ze strany církve došlo zřejmě k prodlení (snad k vyčkávání), neboť rozezlený JUDr. Gruner po uplynutí 12 dnů žádá potvrzení přijetí kupní smlouvy: „Upozorňuji Vás, že moje přívětivá trpělivost právě došla ke konci a že Vás bez dalšího vyčkávání zažaluji, jestliže do 5 dnů neobdržím náležitě podepsanou smlouvu.“⁴⁰⁹ Za ČCE smlouvu podepsali 6. 11. 1940 senior Josef Kantorek a seniorátní kurátor Vladimír Soukup v soudní kanceláři Krajského soudu v Mělníce.⁴¹⁰

Až 22. 3. 1944 sděluje starosta Mostu seniorátnímu úřadu, že dal příkaz městské kase, aby byla na seniorátní úřad převedena částka 489,02 RM.⁴¹¹ Z původní částky 798,70 RM byly odečteny:

- zbývající splátka 130,44 RM
- základní daň za smlouvu z 31. 10. 1940 39,90 RM
- poplatek Zemskému úřadu 10,15 RM
- advokátní výdaje a soudní poplatek 86,94 RM (foto6/5)

Na zpětném odprodeji církev prodělala 309,68 RM (3 096,80 Kč)!

6.3 Po válce: boj o německý kostel

Ihned po skončení války se rozjela řada jednání, vyřizování a dopisování i dohadování týkající se převzetí majetku po Německé evangelické církvi. (foto6/6) Zmocněnec Ministerstva školství a osvěty v Mostě Jaroslav Pospíšil informoval 18.6. 1945 synodní radu, že dle jeho zjištění nebyl dosud zajištěn

⁴⁰⁸ SOA LTM, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. 47/1926 1b, překlad.

⁴⁰⁹ SOA LTM, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, bez čísla, překlad.

⁴¹⁰ SOA LTM, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, bez čísla, překlad.

⁴¹¹ SOA LTM, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, bez čísla, překlad.

majetek Německé evangelické církve (NEC).⁴¹² Podle informací, které získal u dosavadního faráře německé církve v Mostě Karla Poledníka, měl majetek přejít do rukou Českobratrské církve evangelické. Žádal proto synodní radu o zaslání pověření, aby mohl majetek zajistit. Farní úřad zatím spravoval farář NEC Karel Poledník, který si zažádal o uznání československé státní příslušnosti.⁴¹³ Dr. Honců v dopise z 13. 7. 1945 sdělil seniorovi, že chrám i fara v Mostě mají být ČCE předány 17. 7. 1945, fara je zabrána pro byt Ústřednou odborů („*To se dá změnit.*“), v přízemí bydlí německý farář, který žádá o přiznání české národnosti, chtěl by do našich služeb, mluví česky s německým přízvukem, jeho paní je říšská Němka: „*Mohu mu potvrdit loajalitu vůči nám i vůči republice, což dokázal nejednou (např. bohoslužbami na památku Masarykovu roku 1938). Chrám vždycky ochotně půjčoval naší církvi.*“⁴¹⁴ Podle zápisu z jednání ONV v Mostě má dojít k převzetí chrámu Svaté Anny v Mostě a farní budovy NEC v Mostě do národní správy Českobratrskou církví evangelickou dne 20. 7. 1945. Tohoto jednání byli přítomni zástupci ONV v Mostě Dr. Hubert Ripka⁴¹⁵ (zde chybně Rybka, v jiném dopise uveden jako zástupce Ministerstva financí) a Ministerstva školství a osvěty v Mostě Josef Křeček, Německé evangelické církve Karel Poledník a Českobratrské církve evangelické Dr. Bohumil Honců. Správou budov byl pověřen František Holovský, farář Poledník měl vykonávat s pověřením NV v Mostě funkce pro příslušníky své církve, administrátorem

⁴¹² Pozn.: Pospíšil zde uvádí název synodní seniorát.

⁴¹³ SOA LTM, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. 1219.

⁴¹⁴ SOA LTM, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, bez čísla.

⁴¹⁵ Pozn.: Během únorového převratu 1948 patřil mezi ministry, kteří podali demisi.

úřadu byl Dr. Honců, farář z Loun. Zápis uvádí i základní přehled o stavu budov a matrik, dále o jmění a dlužích NEC v Mostě⁴¹⁶:

- kostel vystavěný roku 1637 z kamene, s věží: chráněn Památkovým úřadem, celkem v dobrém stavu, okna silně rozbitá, ve věži hodiny se dvěma ciferníky a dva ocelové zvony; (foto6/7)
- fara: cihlová budova o jednom poschodí, vystavěná v zahradě; v přízemí se nachází Farní úřad a modlitebna – celkem 4 místnosti s předsíní a příslušenstvím; v suterénu 2 sklepy, farní archiv a zasedací síň; v 1. patře naturální byt faráře, kuchyň a čtyři pokoje; na půdě dvě komory; farní budova je v dobrém stavu; přízemí fary používá jako nouzový byt farář Poledník, první patro si zabral tajemník Oldřich Lošťák; (foto6/8)
- matriky: vedené od roku 1903, obsahují matriky rodné, oddací, úmrtní, ohlášení a knihy přístupů a odstupů
- jmění: sbor má na běžném účtu Městské spořitelny v Mostě 1 772 RM, na vkladech Poštovní spořitelny v Drážďanech asi 100 RM
- dluhy: hypotéka na faru u Pensijní pokladny v Jablonci asi 17 000 RM
- celková hodnota fary k 1.1. 1945 je 45 540 RM Dne 10. 8. 1945 píše senior synodní radě, že dle sdělení Dr. Honců byl majetek NEC zajištěn u Okresní správní komise, ale zde nastal problém. Zástupce CČS zajistil majetek u MNV a vyzvednul si klíč ke kostelu. Zřejmě senior radí Dr. Honců, aby tento stav klidně vyložil faráři CČS i MNV a požádal MNV o anulování jimi daného pověření ČCS.⁴¹⁷ Během podzimu se však situace kolem nemovitostí

⁴¹⁶ SOA LTM, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, bez čísla.

⁴¹⁷ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 1703/45/B.

radikálně vyhrotila. Bývalý farář NEC Karel Poledník popsal situaci v dopise 1. 10. 1945 (asi) faráři Honců. Nejprve informuje o administrativních úkonech, potom následuje dramatické sdělení:

„Od seniorátu v Mělníku jsem dostal vyvěsit ceduli ‚POD SPRÁVOU ČESKOBATRSKÉ CÍRKVE EVANGELICKÉ‘, kterou jsem upevnil na hlavních dveřích fary. Již druhého dne mne navštívil československý farář Novák a žádal, abych plakát ihned sundal. Správa Českobratrské církve je prý zrušena. Hrozil mi, že mne udá, když neposlechnu. Jen abych se uvaroval zbytečného sporu, jsem ceduli zase odstranil. 28. září se z bytu vystěhoval pan Lošťák. V neděli večer vyžádal si farář Novák klíče od pana Lošťáka a přistěhoval se na faru i s nábytkem. Bojím se, že i já budu muset faru opustit.“⁴¹⁸

Dne 17. 10. 1945 píše Dr. Honců z Loun seniorátnímu úřadu, že „*farář CCŠ Novák se nastěhoval do naší fary, proti čemuž lze protestovat u ONV v Mostě*“.⁴¹⁹ Z další korespondence se dovídáme mj., že farář Novák má jít na vojnu, tudíž je naděje, že se situace s majetkem bývalé NEC zklidní. Na začátku prosince 1945 Evangelická církevní správa v Jablonci nad Nisou píše seniorátnímu úřadu v Mělníku. Z přípisu farního úřadu v Mostě, který posílají, plyne, že v Mostě není národního správce; prosí, aby naše církve pomohla faráři Poledníkovi.⁴²⁰

K otázce německého majetku se v roce 1946 vyjádřil Synod:

„Ve věcech majetku německé evangelické církve... čekáme na konečné slovo vlády. Držíme však a zastáváme stanovisko, že jmění církevní je majetkem

⁴¹⁸ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. 13.

⁴¹⁹ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. 15.

⁴²⁰ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 1703/45/B.

účelovým, kterého nemá být užíváno jinak než k účelu, pro který bylo vytvořeno, to jest, že jmění evangelické církve německé má být zachováno jedině k účelům evangelické církve (podobně jako je tomu se jměním německých katolíků) a že tedy majetek tento má přejíti ve vlastnictví církve naší, která je spojenou církví a.v. a h.v., jež obě v době rakouské byly i s německou církví pod společnou administrativou vrchní církevní rady ve Vídni. Ministerstvo školství a osvěty a zejména církev Československá nesdílí toto stanovisko a pracují k tomu, aby tomu evangel. církevní jmění bylo prohlášeno za konfiskát... Synodní kurátor dr. Boháč napsal o tom obsáhlé memorandum, které bylo rovněž ministerstvům a vládě předloženo.⁴²¹

6.3.1 Rozhodnutí o majetku Německé evangelické církve

Vedení Německé evangelické církve, zastoupené prezidentem Erichem Wehrenfennigem a Gerhardem Hickmannem, jednalo již na sklonku války o přijetí sborů své zanikající církve do struktur ČCE.⁴²² Součástí dohody bylo i převedení majetku NEC na ČCE. Přes tyto snahy nemohla NEC o svém osudu rozhodovat. 21. 8. 1945 požádala oficiálně Rada NEC o připojení k ČCE. Ministerstvo školství a osvěty tuto žádost z formálních důvodů neuznalo. Svou žádost NEC opakovala v letech 1945–46 několikrát. V únoru byl 1946 zatčen její prezident E. Wehrenfennig, zatčení bylo provedeno na pokyn ministerstva vnitra. V srpnu 1946 byl Wehrenfennig odsunut. „*Tím byla NEC v Československu*

⁴²¹ *Devátý synod*, v Praze 1946, s. 35.

⁴²² Kořeny, tradice a příběhy. In: *Evangnet*. [online] xxx [cit. 2018-06-01] Dostupné z: [online] www.evangelnet.cz/cce_pruvodce:koreny_tradice_a_pribehy, Ondřej Macek

*umlčena.*⁴²³ CČS, která měla o majetek NEC zájem, usilovala o prohlášení německého církevního majetku za konfiskát. Majetek by tak nepřešel automaticky na ČCE. Konfiskaci prosazovala KSČ a z tohoto důvodu ji CČS podporovala. Ve své církvi sesadila vedení a nahradila ho Ústřední národní správou, jejímiž členy byli komunisté (např. František Hub, pozdější vedoucí Státního úřadu pro věci církevní, Václav Mollkup pozdější pražský krajský církevní tajemník). V lednu a únoru 1947 gratuluje pražský biskup CČS Novák Klementu Gottwaldovi k politice vlády a stěžuje si, že ještě nedošlo ke konfiskaci majetku NEC. Také ČCE se snažila získat podporu politických, mimo KSČ. Největší oporou ČCE byl národní socialista František Loubal, od května 1945 předseda Zemského národního výboru v Brně (zemřel v Jáchymově). ČCE se opírala o právní výklad, že majetek NEC je „veřejnoprávním evangelickým majetkem“. Podobně postupovala Slovenská luterská církev. Zásadní v celé kauze byly dekrety prezidenta republiky č. 33/1945 Sb., o úpravě československého občanství (ten odstavil původního majitele od majetku), a č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku, který se stal nástrojem ke konfiskaci.

SR ČCE se přihlásila o majetek NEC 28. 5. 1945 u Zemského národního výboru v Praze a Brně. Oznamuje, že považuje majetek německých evangelíků za majetek ČCE. 17. 7. bylo rozhodnuto v Brně rozhodnuto o přidělení majetku NEC do správy ČCE jako „*církvi ideově nejbližší*“. O několik dní později však Ministerstvo školství a osvěty (MŠO) nařídilo, aby národní výbory ustavily nad majetkem NEC národní správu. Ministerské nařízení mělo přitom větší právní váhu než rozhodnutí zemských národních výborů. Následovala řada zmatečných

⁴²³ PIŠKULA, Jiří, *Poválečný zápas o majetek Německé evangelické církve v Českých zemích* [online] 2012 [cit. 2018-05-31] Dostupné z: [online] <http://granosalis.cz>

rozhodnutí Ministerstva vnitra (MV). V r. 1946 jedná o majetku NEC vláda na svých schůzích, avšak bez výsledku. Komunističtí ministři žádali konfiskaci, nekomunističtí jiné řešení. V březnu 1948 dojednala MV a MŠO, že o majetku NEC bude rozhodnuto speciálním zákonem, který bude projednán ve zkráceném řízení. Před přijetím zákona rozhodl ÚV KSČ o podpoře CČS, součástí této podpory má být i předání konfiskátu po NEC.

Zákon č. 131/1948 Sb., o likvidaci právních poměrů NEC, byl schválen 4. 5. 1948. Důvodové zprávy mluví o „zachování kultového účelu pro potřeby nekatolických církví“, na prvním místě je jmenována CČS. Církev pak mohly podat své návrhy na rozdělení majetku. CČS nakonec získala většinu, tj. 73 % majetku NEC, ČCE 27 %, to znamenalo pro ČCE 48 položek ze 176. Majetkové převody NEC byly dokončeny až v roce 1958.⁴²⁴

6.4 Společné prostory s CČS

V 50. letech pokračovaly dál neshody s CČS ohledně spoluužívání kostela. Kyjánek v dopise 18. 4. 1956 synodní radě, kde se informoval o situaci kolem kapucínském klášteře, připomněl problémy s CČS. Velké potíže činil sbor nový československý farář, přestože byl sbor vedlejším uživatelem kostela. Dále měl sbor pronajaty dvě místnosti na faře CČS, ale jejich farář tam uskladnil brambory a prohlásil smlouvu za neplatnou. To znamenalo, že dětské bohoslužby, výuka konfirmandů a biblické hodiny probíhaly v sakristii kostela. K tomu v největších mrazech odvezl československý farář z kostela plynová kamna. Také stav kostela byl velmi špatný:

⁴²⁴ PIŠKULA, *Poválečný zápas...*

„Malba se stropu se odloupuje a ve velikých plachtách padá na účastníky bohoslužeb. Schody k varhanám jsou shnilé, provazy od zvonů také, střechou zatéká. Nebudeme-li mít v nejbližší době řádné místnosti pro svou sborovou práci, utrpí sborový život ztráty, které se budou později těžce napravovat.“⁴²⁵

K potížím s pronájmem místností na faře CČS se vyjádřil Kyjánek v dopise seniorátnímu výboru. Sbor měl pronajaty dvě místnosti v suterénu fary, ale tamní farář trval na tom, že dohoda nebyla schválena radou starších. *„Naši předložili písemnou smlouvu s podpisy jejich rady starších, československý farář tvrdil, že to nebylo schváleno ústředím jejich církve, k urovnání sporu se sejít nechtěl.“* 12. 7. 1956 v dopise seniorátnímu výboru (zde též sdělení, že nadějí na kapucínský klášter odzvonilo) znovu Kyjánek připomněl, že se v Mostě konají nedělní bohoslužby v kostele, kde je sbor spolouzivatelem, ale nemá místnost pro další setkávání. *Ze sakristie „v únoru československý farář odmontoval plynová kamna, prý kvůli velkým účtům za plyn...“* Plyn opravdu někde unikal, proto dali evangelíci příspěvek 200 Kčs k ročnímu paušálu, aby napříště nedocházelo k nedorozuměním. Navrhli, aby si každá církev, jež kostel užívá, zapisovala svoji spotřebu plynu, k tomuto účelu dodali sešit s tužkou.

„Snášeli jsme to všechno jako křesťané, řídíce se Ježíšovým ‚Neodporujte zlému!‘ a těšíce se, že pravda se nakonec ukáže. Také naděje, že si pořídíme v brzké době v Mostě něco vlastního, nás sílila v této naší trpělivosti. Nyní však naše naděje se hroutí a my se lekáme, co bude v zimě. Potřebujeme tedy pro naši práci mít v Mostě aspoň jednu místnost, v níž by se dalo v zimě topit.“

⁴²⁵ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 77/56, ad 210-X-4.

Kyjánek navrhl řešení: budova československé fary je dosti velká, přízemí obývá kostelník s manželkou, první patro farář. „*Nám by stačil suterén, avšak se zvláštním vchodem, aby nám nebylo opět vyčítáno, že se kvůli nám do budovy dostali zloději.*“⁴²⁶

Kancelář synodní rady odpovídá 14. 9. 1956 sboru v Mostě na dotaz týkající se majetku po německé církvi: podle zák. č. 131/48 Sb. přešel majetek bývalé NEC na stát. Farní sbor Most-Litvínov není oprávněn disponovat depositním účtem a má tuto skutečnost oznámit finančnímu odboru ONV v Mostě, aby zařídil převedení tohoto majetku na stát.⁴²⁷

6.4.1 Okna

Další problém se spoluzíváním kostela vyvstal kolem rozbitých oken. Kyjánek o tom napsal synodní radě 14. 1. 1957. Před dvěma roky prý docházelo ke stálému vytloukání oken neznámými pachateli, v oknech byly kdysi ochranné sítě, ale rozpadly se. Československý farář navrhl, aby se sítě opět instalovaly, na ně však evangelický sbor nemohl nic přispět. Sbor československému faráři doporučil, aby se obrátil na státní pojišťovnu. Ta souhlasila pod příslibem, že se československý farář zřekne rekonstrukce barevných oken. Farář nechal sítě zhotovit, ale po předložení účtu žádala pojišťovna ještě souhlas krajské pojišťovny. Ta se obrátila na ministerstvo a žádost se dostala až do vlády, která žádost zamítla. Československý farář se znovu obrátil na ČCE s žádostí o finanční spoluúčast. Kyjánek: „*My jsme bez peněz, nic jsme mu nepřislíbili, avšak v zájmu*

⁴²⁶ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 200/56, 367-X-11.

⁴²⁷ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 1928, 449-X-15.

zlepšení vztahů bychom peníze raději dali.“ Sbor proto požádal synodní radu o finanční prostředky.⁴²⁸

Na konci ledna 1957 se na synodní radu obrátila Diecézní rada CČS s tím, že FS Most-Litvínov neplní smluvně převzatý závazek pravidelně hradit čtvrtinu nákladů na udržování společných prostor. *„Náklady za minulý rok činily 9 463,76Kčs, FS sbor ČCE má z toho platit čtvrtinu, ale zaplatil jen 300 Kčs – ostatní prý zaplatí později.*“ synodní rada žádala od sboru vysvětlení.⁴²⁹

Problém s příspěvkem na zajištění oken řešila i synodní rada. CČS požadovala alikvotní částku ve výši 1 430 Kč, což byla 1/3 z celkové částky. Radu v dopise sboru z 23. 2. 1957 zajímalo, proč CČS nežádala od pojišťovny uhrazení výloh obnovy barevných oken. Šlo by o uvedení do původního stavu. A dále, zda byla dotazována také hlavní správa Státní pojišťovny: *„Velmi nás překvapilo tvrzení, že se záležitost dostala až do vlády a ta že to zamítla.*“⁴³⁰ Když pojišťovna odmítla zaplatit ochranné sítě, bylo obnoveno barevné okno, obraz apoštola Pavla, nákladem 2 328 Kč, pojišťovna zaplatila téměř celou částku. Cena za sítě do oken pak byla 3 412,58 Kč, na sbor ČCE 1/4 (nikoli 1/3). Dále proběhla oprava varhan, schodů na kůr a dalších míst, dluh sboru byl 1 430 Kč.⁴³¹

Na původních oknech byli vyobrazeni reformátoři. CČS tato okna nahradila obyčejným neprůhledným sklem. Tato záležitost se dostala do místního tisku.

⁴²⁸ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 26/57, 18.

⁴²⁹ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 2542/56, 35-X-2.

⁴³⁰ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 167, 58-X-3.

⁴³¹ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 65/57, 60-X-4/28. 2. 1957.

V jednom z dopisů FS Most synodní radě z roku 1957 jsou shrnuty zkušenosti ze spoluužívání kostela s CČS. Velké potíže provázelo uzavírání smlouvy o spoluužívání. Poté, co ČCE byl odňat kostel a fara NEC a po příchodu nového faráře ČCE, bylo zahájeno jednání o smlouvě o spoluužívání kostela. Ve vypracované smlouvě byl sbor chybně jmenován jako Litvínov, slovo bylo vymazáno a přepsáno na Most. Nadřízené orgány CČS smlouvu neschválily, protože v ní bylo škrtnáno. Dohoda se tedy musela přepsat, ale ani opravená smlouva nebyla schválena a musela se znova přepracovat.⁴³²

6.5 Hledání dalších možností

6.5.1 Místnost v Mostě

Mostecký farář ČCE Vraný píše 16. 3. 1949 seniorátnímu úřadu v Teplicích, že sbor v Mostě má nadále zájem o kostel a faru po NEC, tento majetek byl však obsazen CČS. Dle sdělení kurátora, který obíhal všechny příslušné úřady, nemá sbor vyhlídky ani na jedinou náhradní místnost. Sbor se proto obrací na KNV v Ústí nad Labem, aby sboru přikázal budovu, která by mu vyhovovala a je právě uvolněna: „*Jednu takovou známe.*“⁴³³ V dubnu sděluje MNV Most seniorátnímu úřadu v Teplicích:

„Vaši žádost z 12. 3. 1949 vzala komise sociálně-zdravotní a bytové péče MNV v Mostě na vědomí a doporučuje Vám, abyste si prohlédli bývalou pohotovostní místnost Československého červeného kříže v Mostě, Barvířská

⁴³² SOA Litoměřice, ČCE – podřipký seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 71/57, 61-X-5.

⁴³³ SOA Litoměřice, ČCE – podřipký seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 689-XXVI-31.

ulice, zda Vám vyhovuje pro Vaše účely; pokud ano, bude Vám přidělena; jiné volné místnosti t. č. v Mostě nejsou.“⁴³⁴

Farář Vraný informuje seniorátní úřad o stavu nabízené místnosti. Nachází se v přízemí vedle obousměrného průjezdu, okno do ulice, jednoduché dveře z průjezdu, plno špíny. Ve Vraného dopisu je výrazně podtrženo, že zástupci sboru místnost po prohlídce odmítli, věta je ukončena vykřičníkem. A Vraný dodává: „*Nemíním o ní vůbec jednat! Úřední věci jsem přenesl do Litvínova, Smetanova 18.*“ Kurátor byl upozorněn na další dvě místnosti v Mostu, jednu bude sbor žádat do vlastnictví.⁴³⁵

6.5.2 Opakovaná koupě pozemku v Mostě

Farář ČCE Kyjánek píše 8. 9. 1954 seniorátnímu výboru o úmyslu koupit nazpět stavební pozemek čp. 1336/63, který sbor koupil 13. 10. 1937 a který seniorátní výbor prodal roku 1951 městu Most. Sbor se v této věci radil s právníkem synodní rady, jak postupovat. Synodní rada doporučila zmíněný pozemek znovu koupit. Kyjánek ještě dodává, že sbor má předem ústní příslib od MNV a OCT⁴³⁶.⁴³⁷ Na Kyjánkův dopis reaguje 13. 9. 1954 senior – není mu známo, že by seniorátní výbor v roce 1951 prodal nějaký pozemek „*kdekoli a komukoli*“, věc je třeba vyjasnit.⁴³⁸ Kyjánek 2. 12. 1954 informuje synodní radu,

⁴³⁴ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 465-15/3-1949, 891-IX-49.

⁴³⁵ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 223/49, 932-XXVI-43.

⁴³⁶ OCT = Okresní církevní tajemník

⁴³⁷ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 563/54, 496-X-9.

⁴³⁸ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 496-X-9, Ad č. 563.

že po poradě se seniorátním úřadem v Teplicích požádal sbor Radu MNV v Mostě o prodej zmíněné parcely. Rada MNV žádost kladně vyřídila a sbor je tedy majitelem parcely. Pozemek se nachází v nové části města, která neleží na uhlí, mezi gymnáziem a průmyslovkou, na náměstíčku, do něhož se paprskovitě sbíhá několik ulic. V Kyjánkově dopisu jsou také informace o budoucnosti Mostu s ohledem na těžbu uhlí: „*Pod Mostem je v hloubce 40 m vrstva uhlí... Původně se mělo bourat jen po řeku Bílinu, ale teď se mluví o celém starém městě, což nechce povolit památkový úřad... Staví se nový Most a má mít 50 000 obyvatel. Nový sborový dům je potřebný i s ohledem na plánovaný růst města.*“ Obětavost ve sboru stoupá, navíc zde panují dobré vztahy s ostatními církvemi – brigádnicky by vypomohli katolíci, českoslovenští i pravoslavní v čele se svými faráři. Jediný problém je v úhradě – sbor by chtěl žádat prostředky po státu, ale k tomu by asi neobdržel povolení. Prosíme tedy, aby synodní rada zařadila tuto stavbu do svých plánů.⁴³⁹ Naléhavost situace v Mostu vede seniora k tomu, že hned následující den se obrací dopisem na synodní radu: „*Potřeba pořádného střediska v tomto sboru je už dávno naléhavá. Z tohoto důvodu jest mou povinností jejich žádost doporučiti.*“ Vysvětluje, že sbor Most-Litvínov má k dispozici jen studený kostel po německé církvi, jehož vlastníkem je CČS a vedlejším metodisté, pak ještě suterénní místnost na faře CČS, vše jsou provizoria: „*Mimo to mají v Litvínově starou barabiznu, nouzové středisko, tísnivé a oprav dost... Zásadně se za pomoc mosteckému sboru přimlouvám.*“⁴⁴⁰ Synodní rada připravila plán zamýšlené stavby sborového domu a 15. 12. 1954 informuje staršovstvo, že je ochotna

⁴³⁹ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 647/54, Ad 697-X-15.

⁴⁴⁰ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: Ad 697-X-15.

finančně i jinak stavbu podpořit. Prosí, aby sbor jednak Ing. Bareše, který posoudí zamýšlenou stavbu, a dále zkusil navštívit referáty výstavby ONV a KNV, zda by přece jen stavbu finančně nepodpořily.⁴⁴¹

6.6 Kapucínský klášter

V dubnu 1956 informoval farář Kyjánek synodní radu o nové situaci:

„Koupili jsme od města Mostu znovu stavební pozemek, který nám byl Němci v době okupace odňat, a majíce podporu synodní rady dali jsme vypracovat bratrem Ing. arch. Barešem z výtvarného odboru synodní rady projekt novostavby sborového domu. Novostavba nám byla KNV pro rok 1956 zamítnuta... Byla zamítnuta i pro rok 1957 s tím, že v mosteckém okrese je mnoho nevyužitých církevních objektů... OCT, asi na návrh KCT⁴⁴², nám nabídl, abychom pro své účely adaptovali bývalý kapucínský klášter. Zdejší katolický vikář přinesl klíče a provedl naše staršovstvo v doprovodu OCT klášterem. Byl velmi ochotný...“

Kyjánek nastínil základní údaje o klášteře:

„Tvoří ho velká budova, pobývalo zde 5 kněží a 60 studentů, úpravy by byly s malými náklady, uvnitř je velký sál asi pro 100 lidí (bývalá studovna) z venku přístupný, vedle malý sál – vhodný pro biblické hodiny a dětské bohoslužby. Dvě křídla budovy mají pronajaty mostecké ocelárny jako ubytovnu pro mladé dělníky, ale budou se stěhovat do vlastní budovy...“

⁴⁴¹ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 2708/54, 14-X-2.

⁴⁴² KCT = Krajský církevní tajemník

Budovu si prohlédli také presbyteři a líbila se jim. Náboženská matice církve římskokatolické by ji ráda předala. Při neustálých problémech s CČS se spoluužíváním kostela („*Nový československý farář nám dělá potíže s užíváním kostela...*“) se budova kapucínského kláštera jevila jako optimální řešení.⁴⁴³ V květnu 1956 navštívil sbor náměstek synodního seniora B. Burian a synodní kurátor Hrejsa, aby si prohlédli klášter. Při rozhovoru se staršovstvem řekli, že je to poslední možnost domoci se v Mostě vlastního objektu pro sborovou práci, oba se tedy nestavěli k získání objektu odmítavě. Jediná obava se týkala zachování dobrých vztahů s římskokatolickou církví, aby usilování o získání objektu nebylo chápáno jako „*nepřátelský čin proti římskokatolické církvi*“. Kyjánek v dopise synodní radě však tyto obavy mírní reakcí římskokatolického děkana, který se vyjádřil kladně k této kauze. Římskokatolická církev byla znepokojena stavem budovy a převod na ČCE vítala. OCT zjistil na SÚC majitele klášterní budovy, jímž byla náboženská matice, v té době v likvidaci: „*Majetek přejde bud' na římskokatolickou konzistoř, bude-li mít o majetek zájem, nebo na SÚC, nebude-li mít zájem.*“ OCT navrhl, aby se při této příležitosti učinil přímý převod na sbor.⁴⁴⁴

Ve snaze o zachování dobrých vztahů s římskokatolickou církví se Kyjánek obrátil na děkanský úřad v Mostě. 31. května obdržel kladnou odpověď (ocitováno v Kyjánkově dopise SR): „*Budova kapucínského kláštera, kdyby nadále zůstala nevyužita, chátrala by ještě víc a během doby stala by se zbořeništěm.*“ Přesto by si synodní rada jako nejvyšší správní orgán ČCE přála znát stanovisko i kapitulní konsistoře: „*Neradi bychom viděli, aby převzetí této*

⁴⁴³ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 77/56, ad 210-X-4.

⁴⁴⁴ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 154/56, 262-X-6

budovy bylo přijímáno ze strany činitelů římskokatolické církve jako náš nevládný čin vůči římskokatolické církvi.“ Kancelář synodní rady se tedy obrátila písemně na kapitulní konsistoř v Litoměřicích se zdvořilým dotazem, zda by souhlasili s tím, aby farní sbor Most-Litvínov ČCE převzal pro své náboženské účely budovu bývalého kapucínského kláštera v Mostě. Kancelář vysvětluje konsistoři potíže s pozemkem a realizací výstavby sborového domu.⁴⁴⁵

Zásadní obrat v jednání nastal v červenci. Kyjánek získal důležité informace od katolického faráře. Hned následujícího dne 12. 7. 1956 je napsal seniorátnímu výboru:

„Včera přijela do Mostu velká komise. Kromě jiných tam byl právník z Energotrustu, právník z ředitelství OKR, zástupce MNV a jeden dr. z náboženské matice. Tyto tři instituce mají o budovu kláštera zájem. OKR tam chce zřídit byty pro horníky, Energotrust kanceláře a MNV ze zahrady veřejný park. V praxi to znamená, že našim nadějím je odzvoněno.“

To zcela měnilo situaci.⁴⁴⁶ Kyjánek zaujal ke kauze překvapivé stanovisko. Vyjádřil, že je tomu vlastně rád, neboť měl z celé záležitosti obavy. V závěru dopisu popsal situaci mosteckého sboru: farář bydlí v Litvínově, s Mostem je výhodné spojení – buduje se rychlodráha, která bude začínat u fary v Litvínově a končit u kostela v Mostě, cesta zabere 15 min, spoje mají jezdit v intervalech 10 minut.⁴⁴⁷ O budovu projevil zájem i Pionýr.

⁴⁴⁵ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 1208, 360-X-10

⁴⁴⁶ Pozn.: O budovu projevil zájem také Pionýr.

⁴⁴⁷ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 200/56, 367-X-11.

6.7 Koupě domu v ulici Rosy Luxemburgové

11. 6. 1957 oznámili Mostečtí seniorátnímu výboru, že šance stavět na vlastním pozemku je mizivá. Z tohoto důvodu se staršovstvo rozhodlo vyměnit stavební pozemek za dům nikým neobývaný, který je v majetku města, a tam provést adaptaci. Začalo vyjednávání. Most: „...žádáme, aby Seniorátní výbor prohlásil opatření vhodné budovy pro náboženskou práci v Mostě za prvořadý úkol a požádal Synodní radu, aby bylo s Mostem finančně počítáno.“⁴⁴⁸ Staršovstvo se 20. 3. 1958 obrátilo na Odbor místního hospodářství Rady MNV v Mostě s žádostí o prodej domu v ulici Rosy Luxemburgové čp. 1501, který byl ve vlastnictví města. V dopise se píše, že jde o dům, jenž není činžovní povahy, nachází se v něm jen jeden byt a dosavadní nájemník nemá o koupi zájem; dům by FS sloužil jako farní budova. Dále staršovstvo seznámilo Radu MNV se situací sboru. V roce 1945 byla FS přidělena fara bývalé NEC, avšak na zákrok MNV v Mostě byla budova odňata a přidělena CČS – předsedou MNV byl tehdy farář CČS p. Novák, odvolací řízení vyzněla ve prospěch CČS. „*Dekret o přidělení fary dosud máme.*“ Dopis je uzavřen vyjádřením, že prodejem domu čp. 1501 může MNV napravit způsobenou křivdu. „*Nadějeme se, že také cena domu bude nízká.*“ Sbor utrpěl německou okupací ztráty. Němci zabavili vkladní knížku, na níž bylo přes 30 000 Kč stavebního fondu, dále dvě harmonia a vybavení modlitebny. Přidělením fary v Janáčkově ulici (po NEC) upustil sbor od vymáhání škod z doby okupace. Pak ale po dvou letech na zákrok MNV faru ztratil

⁴⁴⁸ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 211/57, 228-X-7.

a současně byla promeškána lhůta k uplatnění nároku na náhradu škod z doby okupace. „Právních nároků vůči Vám nemáme, ale mravní tu však jsou.“⁴⁴⁹

FS poslal 22. 3. 1958 synodní radě i seniorátu popis domu v ulici Rosy Luxemburgové. Šlo o jednopatrovou vilu, stavěnou pro jednu rodinu. V přízemí kuchyň 4,5 x 4,5 m a dva pokoje o téže výměře, hala se schodištěm do 1. patra a záchod, v poschodí pokoj pro služku, dva pokoje, koupelna, záchod a hala se schodištěm na půdu. Uvažovalo se o probourání příčky mezi pokojem a kuchyní, čímž by se získala místnost o výměře 4,5 x 9 m, byla by vhodná pro shromáždění, v druhém pokoji by byla kancelář, v 1. patře by byl byt. „*Odhadní cena je vysoká: 100 000, ale dle praxe půjde stanovená cena hluboce dolů, zřejmě nepřesáhne 50 000. Město se rozhodlo prodat všechny domy, které nemají povahu činžovního domu. Předkupní právo v tomto domě má jediný nájemník.*“⁴⁵⁰ SR dopisem z 19. 4. 1958 sdělila FS, že nemá námitek proti zahájenému jednání s MNV v Mostě o koupi domu. A nabídla sboru pomoc právního odboru, dojde-li k uzavření kupní smlouvy. SR zároveň upozornila, že je třeba pamatovat na určité právní potíže, které by mohly nastat:

- „Soudní výpověď i z rodinného domku je dnes možná a proveditelná jen za pomoci MNV. Jednali jste o těchto věcech nebo máte proveditelný plán?“

⁴⁴⁹ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 87/58, ad 148-X-8.

⁴⁵⁰ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 90/58, 148-X-8.

- „Přeměnit jednu bytovou jednotku nebo její část na bohoslužebné místnosti je možné jen se souhlasem Bytového odboru MNV a Stavebního odboru povolením změny původního projektu.“⁴⁵¹

Synodní rada píše 3. 7. 1958 mostecké domovní správě č. 6, že za FS přebírá záruku za splacení kupní ceny ve výši 39 264,92 Kč. Navrhuje provedení výplaty ve 4 ročních splátkách po 10 000 Kč.⁴⁵² Domovní správa oznamuje 9. 7. 1958 synodní radě povinnost splatit odhadní cenu najednou po podpisu kupní smlouvy, jak je stanoveno výnosem MMH⁴⁵³. Lze si zažádat o poskytnutí slevy až do výše 40 % odhadní ceny, kterou může povolit Rada MNV.⁴⁵⁴ SR o způsobu placení informuje sbor a vyzývá ho, aby podal na MNV žádost o slevu odhadní ceny.⁴⁵⁵ Dne 29. 9. 1958 sbor oznamuje SR, že Rada MNV v Mostě vyhověla žádosti o poskytnutí slevy a slevila z odhadní ceny 40 %. Kupní cena domu je nyní 24 316,24 Kč, k tomu je třeba připočítat polovinu notářských poplatků ve výši 1 215,80 Kč, celková suma výhodná je tedy 25 532 Kč. Dále sbor sděluje stanoviska zainteresovaných orgánů: „*OCT projevil s koupí souhlas ústní, když jsme u něj byli s br. Ratiborským. Od té doby ovšem je to už asi čtvrtý OCT, poněvadž si nás stále přehazují, ale i předseda ONV byl o tom informován a nemá proti tomu námitek. S KCT jsme nemluvili.*“ Koupě domu je výhodná: „*Je to jedinečná příležitost!*“ – dům leží uprostřed města na rozhraní starého a nového,

⁴⁵¹ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 638/58, 215-X-11.

⁴⁵² SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 1343/58, 308-X-12.

⁴⁵³ MMH = Ministerstvo místního hospodářství

⁴⁵⁴ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: Ad 329-X-13.

⁴⁵⁵ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 1446/58, 329-X-13.

není ohrožen dolováním, v nejbližší době povede ulicí trať elektrické dráhy, před domem bude zastávka.⁴⁵⁶

Na začátku října 1958 jsou jednání o koupi domu tak daleko („*Dům je již téměř náš, čekáme jen na peníze od SR.*“), že sbor posílá své návrhy na úpravy domu Ing. arch. Barešovi:

„Chtěli bychom vybourati v přízemí příčku mezi pokojem a v prodloužení do dvora přistavěti ještě jednu část modlitebny polokruhovitě zakončenou, čímž by se délka modlitebny zvětšila na 13–14 m. Poněvadž uvnitř vestavěné schodiště znehodnocuje dvě místnosti..., navrhujeme zrušiti toto vnitřní schodiště a přistavěti schodiště do 1. patra zvenčí.“⁴⁵⁷

SR poukazuje částku 26 000 Kč na účet sboru č. 5822 u Státní spořitelny v Mostě a 11. 10. 1958 informuje sbor dopisem.⁴⁵⁸ Smlouvu 22. 10. 1958 podepsali za DS Václav Janouš jako prodávající a za FS ČCE farář Karel Kyjánek a kurátor Bohuslav Štádler jako kupující, na druhé straně kupní smlouvy je schvalovací doložka.⁴⁵⁹

V lednu 1959 se řeší problém s kupní smlouvou. Kyjánek píše SR, že originál kupní smlouvy nechal opatřit schvalovacími doložkami OCT a Odboru pro místní hospodářství Rady ONV. Vedoucí OMH⁴⁶⁰ Rady ONV ho mylně informoval, že k platnosti smlouvy není doložek zapotřebí. Kyjánek dal tedy smlouvu bez doložek zaknihovati, což provedl Lidový soud v Mostě 6. 1. 1959.

⁴⁵⁶ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 406/58, 439-X-17.

⁴⁵⁷ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 415/58, 464-X-20.

⁴⁵⁸ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 1951/II.

⁴⁵⁹ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: ad 55-X-4.

⁴⁶⁰ OMH = Obvod místního hospodářství

Schvalování a zaknihování neproběhlo v patřičném pořádku, ale přineslo to i výhodu: OCT i ONV pak schvalovali bez dlouhého rozmýšlení. „*Vůbec můžeme říci, že jsme se při jednání na všech úřadech setkali s velikou ochotou a pochopením, všichni uznávali, že naše církev, která má v Mostě hodně členů, má právo mít vlastní přístřeší pro svou práci.*“ Sbor děkuje SR za poskytnutí finanční pomoci: „*Radost členů se projevila také tím, že bylo v minulém roce vybráno na saláru o 1 000 více než v minulém roce.*“⁴⁶¹

5. 3. 1959 píše SR Odboru pro školství a kulturu, církevnímu oddělení rady KNV v Ústí nad Labem. Navazuje na ústní jednání zástupce SR s KCT dne 26. 2. 1959 ohledně koupě domu FS ČCE v Mostě – koupě byla schválena OMH Rady ONV v Mostě i podle § 10 odst. 3 zák. č. 218/49 Sb. § 27 vlád. nař. č. 221/1949 Sb. Odborem pro školství a kulturu rady ONV v Mostě. „*Podle decentralisačního a pokud nám známo dosud platného opatření bývalého Státního úřadu pro věci církevní je ONV příslušný schvalovat koupě církevního majetku při ceně do 500 000 Kč st. plat, tj. 100 000 Kčs n. plat. Příslušná vyhláška je otištěna v č. 2 roč. 3 Církevního věstníku, vydávaného bývalým SÚC.*“ Kupní cena za dům v Mostě činila jen 24 619 Kč, tudíž ONV byl příslušný ke schválení této koupě podle církevně-státních předpisů. Smlouva je tudíž platná, což potvrdil i Lidový soud tím, že vložil na dům vlastnické právo pro sbor ČCE v Mostě.⁴⁶² 15. 5. 1959 se senior svěřuje dopisem synodní radě se zážitkem z jednání s KCT:

„Při včerejším jednání s p. KCT v Ústí nad Labem o mírové besedě našeho seniorátu znovu mi bylo slyšeti námitky proti koupi domu v Mostě; že ještě není definitivně rozhodnut o zaujetí stanoviska. Jednak nenahlíží, že by církev naše

⁴⁶¹ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 11/59, 24-X-2.

⁴⁶² SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 343, 116-X-5.

tam potřebovala vlastní dům, když je tam kostel, který nutno udržovat, jednak namítá, že ve věci koupě podléhá všechno schválení KNV.“

Senior vysvětlil KCT situaci: majitelem kostela je CČS, naše církve je jen spoluuživatel. To KTC nevěděl. Argument, že místem, kde stojí kostel, má vést dráha, nepovažoval za významný, neboť je to prý věc nepodložená pro dohlednou dobu. KCT neznal výnos bývalého SÚC, na Ministerstvu školství a kultury dostal jiné informace, a požádal seniora o vypsání příslušné pasáže.⁴⁶³ Na konci roku 1959 může SR napsat mosteckému sboru: „*Br. Ing. Barešovi jsme oznámili, že jste se stali vlastníky domu.*“⁴⁶⁴

6.7.1 Potíže s nájemníkem a adaptací

Koupě domu v ulici Rosy Luxemburgové přinesla problém s vystěhováním nájemníka. V dopise z 20. 1. 1959 napsal sbor SR, že nájemník je ochotný uvolnit přízemí, pokud se sbor postará o to, aby jeho ženatý syn dostal samostatný byt. Bratři Kyjánek a Ratiborský proto navštívili předsedu ONV, který jim přislíbil pomoc. Přislíben také bylo, že jedna rodina ze sboru měla v plánu se stěhovat z mosteckého bytu do domu mimo město, a mohla tudíž byt nabídnout bytovému fondu MNV.⁴⁶⁵ V dalším dopise z 17. 4. 1961 sbor popsal bezvýchodnost situace: „*Všechny kroky k vystěhování nájemníka z domu v Mostě vyzněly naprázdno, protože v Mostě je nedostatek bytů. Sice se staví celé nové čtvrti, ale současně se mnoho bourá, takže roční úbytek převyšuje přírůstek.*“ Sboru bylo (zřejmě od ONV) doporučeno, aby si na vlastní náklady opravil byt,

⁴⁶³ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 224-XX3-21.

⁴⁶⁴ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 174/59, 55-X-4.

⁴⁶⁵ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 11/59, 24-X-2.

který je neobyvatelný. Takový by mohl být sboru přidělen mimo pořadník. „*Je to běžný postup, který využívají i místní závody, ty však mají materiál a řemeslníky.*“ Sbor měl dva návrhy na řešení situace: 1. trojvýměna – jedna rodina z Mostu uvolní svůj byt a půjde do bytu ve sborovém domě v Litvínově, do jejich bytu půjde nájemník a farář do sborového domu v Mostě, 2. Ing. Bareš vypracuje plán adaptace domu v Mostě, který si sbor nechá schválit, pak bude snazší docílit vystěhování nájemníka.⁴⁶⁶

Senior se o způsobech řešení problému v Mostě vyjádřil v dopise synodní radě 18. 4. 1961. Senior vyjádřil pochopení pro potřebu Mostu, aby mělo prostory ke své činnosti, nesouhlasil však s navrženými způsoby řešení; navíc dodal, že koupě obsazeného domu byla neuvážená. Navrhl využít stavební pozemek, který sbor v té době stále měl, a pokusit se získat povolení ke stavbě domu.⁴⁶⁷ Synodní rada se naopak přiklonila k řešení trojvýměnou. Souhlasila se seniorem, že koupě obsazeného domu byla neuvážená.⁴⁶⁸ Zástupci sboru navštívili tajemníka MNV soudruha Ptáčka, předsedu Odboru pro výstavbu soudruha Fořta, ředitelství Okresního stavebního podniku a OCT – všude byli vlídně přijati a od všech dostali pochopení pro záměr zřídit shromažďovací místnost pro bohoslužby ČCE. Pro jednání se všemi orgány bylo důležité, že koupě domu se uskutečnila nedávno a prošla schválením MNV a ONV, jejichž razítka byla na kupní smlouvě. Předseda Komise pro výstavbu přislíbil, že adaptaci schválí po předložení plánů nejpozději do 7 dnů. Na OSP⁴⁶⁹ řekli, že po předložení technické dokumentace stavbu převezmou, avšak pro nedostatek lidí si „*sbor musí sehnat brigádníky,*

⁴⁶⁶ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 113/61, XI-3.

⁴⁶⁷ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 116, XI-4.

⁴⁶⁸ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 806/10. 5. 1961.

⁴⁶⁹ OSP = Okresní stavební podnik

*kteří mají souhlas svých závodů, a současně zajistit technický dozor, OSP stavbu zajistí materiálově“.*⁴⁷⁰ Na základě jednání SR se její tajemník obrátil na Ing. Bareše, aby co nejdříve vypracoval plány přestavby sborového domu v Mostě.⁴⁷¹

Farní sbor sdělil 3. 12. 1961 SR, že po obdržení plánů na přestavbu dal Městský stavební odbor souhlas s přestavbou. Jeden stavitel vypracoval rozpočet: celá akce měla vyjít na 41 599,88 Kč. Nastaly však komplikace s převzetím stavby, neboť v OSP došlo k personálním změnám a nové vedení odmítlo stavbu převzít, protože prý „*podnik neplní plán*“. Sbor jednal s jiným údržbářským podnikem, ale jejich vedoucí se různě vymlouvali, že to nejde a „*chtějí razítko nějakého vyššího úřadu*“. V dopise lze číst o zajímavé zkušenosti: „*A jak jsme vyzorovali, stačilo by strčit těm vedoucím a mistrům nějakou tu stovku, ale my si to nemůžeme dovolit.*“ OCT radil sboru obrátit se na církevní stavební podnik Charita, který prováděl zhotovení střechy sborového domu v Litvínově.

„Na zdejší okrese je totiž velmi svízelná situace ve stavebnictví. Na všech stavbách jsou hluboce pod plánem, nemají lidi, ani materiál, po celém okrese jsou vyvěšeny plakáty, aby každý občan odpracoval minimálně 10 brigádnických hodin ve stavebnictví, a je proto těžké sehnati kvalifikované zedníky, kterým by dal jejich podnik povolení k brigádnické práci u nás, když je mají posílat na stavby, které jsou vládním úkolem. Jsou tu invalidní důchodci se

⁴⁷⁰ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 411/61/FS – SR, 13. 9. 1961.

⁴⁷¹ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 1646/2. 10. 1961.

sníženou pracovní schopností, kteří si nechtějí více vydělat, poněvadž mají obavy, aby jim nebyl odňat důchod. Je to takový začarovaný kruh.“⁴⁷²

Tajemník SR na ústředí Charity zjistil, že Charita se již nezabývá stavebními pracemi. SR doporučilo sboru nedat se snadno odbýt u OSP, případně situaci řešit brigádami. SR nabídla možnost zeptat se v církvi po zednících a tesařích, kteří by vypomohli, materiál „*si sbor musí obstarat sám v prodejních stavebních hmot, kde občas bývá k dostání*“.⁴⁷³

Sborový život začal v domě v letech 1963–1964.⁴⁷⁴ Podle slov pamětníků schody do patra vedly vnitřkem a v přízemí se nacházely dvě místnosti.⁴⁷⁵ Zamýšlená přestavba neproběhla, k úpravám interiéru došlo, neboť tam vznikly dvě modlitebny.⁴⁷⁶ (foto6/9-10)

6.8 Sborový dům v Litvínově

6.8.1 Získání domu

Farář Vraný informoval 16. 3. 1949 seniorátní úřad v Teplicích, že kazatelská stanice v Litvínově žádá o dům čp. 473⁴⁷⁷, kde jsou dosavadní investice ve výši asi 5 000 Kč – malování, elektřina, nová podlaha. „*Jiný objekt zde dostat nemůžeme.*“⁴⁷⁸ Na přiděleném domě bylo třeba provést opravy a úpravy, které byly odhadnuty na 150 000 Kč. Sbor učinil kroky pro získání

⁴⁷² SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 566/61.

⁴⁷³ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 2169, XXI-335/30. 12. 1961.

⁴⁷⁴ Dle vzpomínek sestry J. Pištorové.

⁴⁷⁵ Dle vzpomínek sestry J. Pejchalové.

⁴⁷⁶ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 717/71.

⁴⁷⁷ Pozn.: Smetanova 18, Litvínov.

⁴⁷⁸ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 225/49, 933-XXVI-44.

domu do vlastnictví, k čemuž se MNV Litvínov stavěl kladně, sbor tedy doufal ve skutečné nabytí domu.⁴⁷⁹ 18. 1. 1952 sdělil farář Vraný seniorátnímu úřadu v Teplicích negativní zprávu: s úpravou dosavadní budovy v Litvínově se počítat nedá nejen pro zamítavý postoj úřadů, ale i pro chatrný stav budovy. Ani stavitel nechtěl podstoupit riziko možných těžkostí, přestože byly v proudu práce na zajištění proti dalšímu propadání terénu. Po urgencích měla žádost o vyhlédnutou budovu z července 1951 přijít do Rady MNV.⁴⁸⁰

6.8.2 Adaptace

V dubnu 1955 žádal sbor seniorátní úřad o půjčku na nezbytně nutnou opravu sborového domu:

„Ta díra, nesymetricky položená v čelní stěně a zakrytá obrazem, přičemž v zimě proudí do místnosti studený vzduch ze zadní místnosti, která je nevětraná a tím vlhká, trhliny ve stěnách a omšelá omítka, nedůstojný vchod dvorem, který nezasvěcenec těžko najde, zvláště když nám jakýsi dobrodinec ukradl vývěsní skříňku na domě.“⁴⁸¹

Senior se vyjádřil k půjčce kladně, byl srozuměn se špatnou situací sboru.⁴⁸² Kyjánek a kurátor navštívili kancelář synodní rady. Řešili výši částky za plánovanou opravu – odhad byl 50 000 Kč, sbor měl k dispozici 10 000. Bylo dohodnuto, že Kyjánek zažádá o finanční pomoc KNV, očekávalo se však

⁴⁷⁹ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: bez čísla.

⁴⁸⁰ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 23/52, 282-XXIV-6.

⁴⁸¹ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 269/55, 241-X-6.

⁴⁸² SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 242/3-X-7/8.

zamítnutí. Během jednání v kanceláři SR padl názor, že vývoj směřuje ke vzniku dvou samostatných sborů Most a Litvínov.⁴⁸³

Během léta 1955 již probíhaly opravy sborového domu, bohoslužby byly dočasně přesunuty do modlitebny CČS.⁴⁸⁴ Kancelář SR upozornila staršovstvo, aby poslalo potvrzení od SÚC, OCT nebo KNV, že s opravou souhlasí.⁴⁸⁵ V červnu 1956 žádal Kyjánek SR o další finanční pomoc. Navrhoval, aby Litvínov dostal peníze určené pro sbor v Javorníku, který odložil opravu.⁴⁸⁶ Adaptace domu v Litvínově, která proběhla v letech 1955–1957, stála nakonec 99 352, 53 Kč. V částce nebyla započítána práce, již členové odvedli zdarma.⁴⁸⁷ Sbor požádal SR, aby mu byl na polovinu snížen úrok z půjčky 40 000, úrok činil 10 %. Za snížení se přimluvil také seniorát. SR žádosti vyhověla.⁴⁸⁸

6.8.3 Houba

V roce 1961 se ve sborovém domě objevil nečekaný a závažný problém – houba. Sbor se dopisem 14. 8. 1961 obrátil na synodní radu: „*Do sborového domu v Litvínově , který jsme před několika lety nákladně adaptovali, se nám dala houba. Narušila futra několika dveří v přízemí a od dveří se šíří do modlitebny, v níž je parketová podlaha.*“ Snaha zbavit se předchozích dluhů kladla na

⁴⁸³ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 974, 440-X-11.

⁴⁸⁴ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 395/55, 441-X-12.

⁴⁸⁵ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 1689, 497-X-13/8. 8. 1955.

⁴⁸⁶ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 171/56, ad 32-X-8/20. 6. 1956.

⁴⁸⁷ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 52/58, 108-X-4/14. 2. 1958.

⁴⁸⁸ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 390/1958, 146-X-7.

obětavost členů sboru velké nároky, nebylo již možné požadovat další zvýšení sborové obětavosti. Sbor proto žádal o dar z repartic ve výši 5 000 Kč. Počítalo se i s tím, že mnoho práce vykonají členové sboru zdarma.⁴⁸⁹

V září 1969 provedl Komunál na účet ONV vymalování všech prostor ve sborovém domě. Seniora o tom informoval farář O. Funda.⁴⁹⁰ V listopadu 1973 se obrátil na seniora Ing. Tomáš Kočička, který na popud seniorátního výboru navštívil 4. 11. 1973 sbor Most-Litvínov a prohlédl venkovní okna sborového domu v Litvínově. Shledal nutnost výměny všech 11 oken, což mělo obnášet částku cca 13 000 Kč.⁴⁹¹

6.8.4 Trhlina

V 70. letech musel být řešen nejzávažnější problém litvínovského domu. Vikář V. Kopecký napsal 18. 3. 1974 Odboru výstavby MNV v Litvínově o narušení domu v Litvínově. Během posledních 6 měsíců došlo podle pozorování obyvatel domu k intenzivnějšímu sesedání jižní strany domu a k podstatnému zvětšení trhlin v obvodovém zdivu západní fronty objektu. Kromě toho se objevily trhliny i ve zdivu vnitřním a úhlopříčná trhlina v podlaze předsíně bytu v 1. poschodí domu. Příčinou narušení objektu jsou zřejmě staré důlní chodby, které se nalézají v blízkosti objektu, a zvýšené otřesy způsobované veřejnou dopravou. *„Informujeme vás jako kompetentní stavební úřad o této skutečnosti, aby byla zajištěna bezpečnost obyvatel domu, tak i bezpečnost chodců na veřejné*

⁴⁸⁹ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 298/61.

⁴⁹⁰ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 717/69/3.9.1969.

⁴⁹¹ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 625/73.

komunikaci.“⁴⁹² Odbor pro výstavbu MNV Litvínov se obrátil na Obvodní báňský úřad Severočeských hnědouhelných dolů Most, v příloze zaslal i dopis Farního úřadu ČCE Most-Litvínov. Odbor pro výstavbu žádal Báňský úřad o provedení posouzení s ohledem na bývalou důlní činnost v daném prostoru. Připomenul, že v minulosti již tento problém nastal, tehdy byla provedena určitá opatření proti sesedání půdy a dalšímu poškození objektu. „*Mělo by se prověřit, zda současné vady nejsou způsobeny zpětnými pohyby půdy v důsledku bývalé důlní činnosti.*“ Odbor pro výstavbu upozornil na nutnost brzkého vyřízení, aby v důsledku průtahů nedošlo k dalšímu poškození a případným úrazům.⁴⁹³ 8. 4. 1974 Obvodní báňský úřad v Mostě oznámil seniorátnímu úřadu ČCE v Roudnici nad Labem, že na pátek 3. května 1974 svolává místní šetření k narušení domu čp. 473 v Litvínově. „...*na základě § 49 a násl. zákona č.41/57 Sb. (Hor. zákon)*...“⁴⁹⁴

Pro přetrvávající potíže s technickým stavem domu se v roce 2006 mostecký sbor rozhodl sborový dům odprodat. Novým majitelem se stal Ing. Švec. Za utržené peníze byl zakoupen byt v Praze (Vinařská 3, Praha 7 – Letná). S realizací koupě bytu pomáhal tehdejší farář Petr Špirko.⁴⁹⁵ (foto6/11)

6.9 Nový sborový dům v Mostě

V roce 1967 se farář Kyjánek chystal odejít do důchodu a rozhodl se zůstat na Mostecku. V dopise seniorátnímu úřadu zmínil svoji situaci ohledně získání bytu. Popisuje postupující bourání Mostu, které se však právě zpomalilo. Sbor měl

⁴⁹² SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 90/74, č. j. 144/74.

⁴⁹³ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 1678/74.

⁴⁹⁴ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 223/74.

⁴⁹⁵ Informace od Petra Špirka.

přislíben nový sborový dům jako náhradu po zbourání domu v ulici Rosy Luxemburgové. „Uhlí údajně nejde na odbyt, nová výstavba a další bourání se odkládá o dva roky a více.“ Sbor měl již určen nový sborový dům, kam se chtěl farář Kyjánek na důchod přestěhovat, dům však byl obsazen a byty pro dosavadní nájemníky nebyly. Dům tedy nebylo možné koupit a stěhovat se do něj. Kyjánek si podal žádost o byt na MNV v Mostě.⁴⁹⁶

6.9.1 Jednání o novém domě

15. 3. 1968 oznámil farář Funda synodní radě, že sborový dům v Mostě bude s konečnou platností demolován v rámci likvidace starého Mostu. Proběhlo několik nesnadných jednání bratra faráře a bratra kurátora s předsedy MNV, ONV, OCT, Ředitelstvím výstavby Koridoru Most a dalšími složkami. Nakonec byla uzavřena smlouva, jíž byl sboru formou bezplatného převodu přidělen prostorný dům o 12 místnostech a se zahradou na adrese U Města Chersonu 8/1675.

„Nevypisují složitost a nesnadnost jednání, výsledek však je pro nás velmi uspokojivý. Vila je 35 let stará, zachovalá a její odhadní cena činí 200 000 Kč. Náš dosavadní sborový dům má odhadní cenu cca 30 000 Kč. Je tedy tato výměna pro nás ziskem.“

Výstavba Koridoru Most navíc vlastními náklady slíbila upravit spodní byt na modlitebnu a také uhradit výdaje spojené s přestěhováním. Vše se plánovalo na roky 1970–1971. Dluh, který byl na starém sborovém domě u Tolerančního fondu, chtěl sbor splatit před zbouráním domu. Sbor požádal bratra architekta

⁴⁹⁶ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 372/67/3. 4. 1967.

synodní rady o návštěvu v Mostě, aby zhotovil plány nové budovy, které neexistovaly. Sbor také zaslal své představy o úpravách nového domu: v přízemí modlitebna, kancelář, zasedací místnost, šatna a příslušenství, v patře byt pro faráře, v podkroví byt určený pro kostelníka nebo pro hosty, v suterénu klubovna pro mládež nebo kruh sester. Nové plány by měly být vyhotoveny do roku 1970.⁴⁹⁷

Vilu postavili a vlastnili v letech 1928–1929 Václav a Mina Baudisovi.⁴⁹⁸ Archivní záznamy uvádí manžele jako vlastníky domu i v roce 1932: „*Wenzel und Mina Baudis, ulice Am Pressfeld (Na lisu) čp. 1675.*“⁴⁹⁹ Ve stejné ulici, v níž bydleli Baudisovi, se nacházel také sborový pozemek zakoupený ve 30. letech. Zde se nabízí otázka, jaké byly další životní osudy manželů Baudisových. Protože vila není v poválečných letech již majetkem manželů, zdá se, že se Baudisovi stali součástí poválečného odsunu. Stopy Wenzela Baudise lze dohledat na wikipedii. Byl pedagogem a autorem několika knih, mj. psal i poezii, zemřel 21. ledna 1947 ve východoněmecké Elsterwerdě. Baudisův syn Hans byl lázeňským lékařem v Jáchymově.⁵⁰⁰

3. 9. 1969 sdělil Funda seniorovi informaci od OCT, že bourání sborového domu v Mostě se odkládá na rok 1973. Také proto se sbor rozhodl brigádně si vymalovat starou modlitebnu v Mostě.⁵⁰¹

⁴⁹⁷ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 373/68.

⁴⁹⁸ SOkA Most, fond Berní správa Most – čp. 1675, karton 186.

⁴⁹⁹ SOkA Most, Adressbuch der Stadt Brüx 1932, s. 187

⁵⁰⁰ Hans Wenzel Baudis. In: De.wikipedia [online] 28.12.2017 [cit. 2018-06-21] Dostupné z: [online] https://de.wikipedia.org/wiki/Hans_Wenzel_Baudis

⁵⁰¹ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 717/69.

Události šly nakonec rychleji. 11. 8 1971 (na originálu zřejmě chybně rok 1970) oznámil Funda seniorátnímu výboru, že k demolici sborového domu v Mostě dojde v tomto roce. Koridor měl sboru předat nový objekt a také celou akci finančně zajistit:

- Starý sborový dům byl odhadnut na 88 000, ale pouze pokud bude objekt uznán jako rodinný dům – interiér byl přebudován, vznikly tam dvě modlitebny.
- Vyplacenou částku za zbouraný dům použije sbor na úpravu nového domu. Koridor Most částku vyplatí až v okamžiku bourání, avšak s úpravami nového domu je nutné začít dřív.
- Pokud se nepodaří prosadit uznání starého domu jako rodinného, bude vyplacená částka mnohem nižší. Potom by Koridor Most převzal některé úpravy nového domu – především shromažďovací místnost, která byla i ve starém domě. Jistou částku přislíbil i odbor kultury ONV v Mostě.

Sbor požádal SR o půjčku 50 000, aby již mohl začít s úpravami nového objektu. „*Je třeba položit novou střechu, zavést topení a vymalovat. Peníze bychom vrátili příští rok z vyplacených peněz od Koridoru.*“ Chtěl se také poradit se stavebním odborem seniorátu ohledně přestavby nového domu. Pro návštěvu stavebního odboru byl navržen jako nejvhodnější začátek září 1971.⁵⁰²

Synodní rada schválila žádost Mostu o půjčku a usnesla se poskytnout sboru bezúročnou zápůjčku ve výši 30 000 Kč z Jubilejního tolerančního daru. Peníze byly určeny na opravy nového sborového domu. Sboru to oznámila

⁵⁰² SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 717/71.

dopisem Kancelář SR. Rada též upozornila, že „zřízení dosavadních objektů a získání nového objektu podléhá schválení Synodní rady ve smyslu ustanovení církevního zřízení § 15, odst. 3.“⁵⁰³

6.9.2 Práce na novém domě

Do nového sborového domu nastoupil jako duchovní vikář Kopecký. V roce 1973 se řešil problém se střechou. Ing. Tomáš Kočička informoval seniora, že během návštěvy v Mostě jednal s br. vikářem o stavu střechy sborového domu v Mostě: „Dle vikáře není možné opravu letos provést, není dodavatel. ONV v Mostě zajistí, aby prováděcí podnik dostal akci pro rok 1974 jako jmenovitý úkol.“⁵⁰⁴

V roce 1974 skutečně proběhla generální oprava střechy, tašková byla nahrazena eternitovou. Začalo se také se stavbou plotu u sborové zahrady – zvládla se betonová podezdívka a sloupy, dřevěná část byla dokončena až v následujícím roce, protože vážlo dodání dřeva. Na zahradě byly nově upraveny cesty a vysazeno dalších 30 růžových keřů – šlo o dar manželů Vydrových a sestry Hlavsové. Dr. Pištora navrhl a provedl novou úpravu stěny u vchodu do modlitebny. Byly zakoupeny nové lavice do klubovny pro mládež. Významnou událostí byla koupě varhan za 74 000, částka byla splácena.⁵⁰⁵ Polovina částky byla splacena v roce 1975.⁵⁰⁶ Dle informací současného kurátora sboru Ing. Petra Pištory byly varhany původně určeny pro blíže nejmenovanou římskokatolickou

⁵⁰³ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 2.117/71, 748/71 /27.8.1971.

⁵⁰⁴ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 625/73/8.11.1973.

⁵⁰⁵ SOA..., Ročenka Českobratrského sboru Most-Litvínov 1974, č. j.: 140/75.

⁵⁰⁶ SOA..., Ročenka Českobratrského sboru Most-Litvínov 1975, č. j.: 87/76.

farnost, snad v jižních Čechách. Úřady však katolíkům tyto varhany nakonec zakázaly, a tak se ocitly u evangelíků v Mostě.⁵⁰⁷ Koupi varhan vyjednával farář Funda.

V každém roce sbor dle možností investoval do oprav a úprav domu a do vybavení místností. Práce byly často ovlivněny permanentním nedostatkem materiálu a řemeslníků. Mnoho stálo na obětavosti členů sboru. Díky vydávání Ročenek v 70. a 80. letech si můžeme udělat představu o péči, kterou sbor svému sborovému domu v Mostě věnoval. V roce 1976 proběhla adaptace podkrovní místnosti⁵⁰⁸, v roce 1977 rekonstrukce ústředního topení, stavba vjezdové plochy a byl nakoupen materiál pro stavbu garáže⁵⁰⁹, v roce 1979 byla opravena kanalizace, topení a oplocení, byl dokončen vjezd a zpevněn povrch dvoru⁵¹⁰, v roce 1980 proběhla výměna podlahové krytiny v kanceláři⁵¹¹, v roce 1982 sbor zakoupil sporák, psací stroj a magnetofon⁵¹², v roce 1984 byly zbudovány nové komíny a hromosvody, sbor obstaral materiál na okapy⁵¹³ a k jejich opravě či výměně došlo v následujícím roce⁵¹⁴, v roce 1986 nebyla pro nedostatek opravářských kapacit dokončena oprava fasády, nově byla upravena presbyterní místnost⁵¹⁵. Ve výročních Ročenkách jsou uvedena jména obětavých členů sboru, kteří odváděli brigádnické hodiny na domě. Farář Kopecký v Ročence za rok 1974 zmiňuje bratry Geroče, Hampla, Patra, Kopeckého, Pištoru, Stárka, Tomáše

⁵⁰⁷ Z rozhovoru s Ing. P. Pištorou.

⁵⁰⁸ SOA..., Ročenka Českobratrského sboru Most-Litvínov 1976, č. j. 103/77.

⁵⁰⁹ SOA..., Ročenka Českobratrského sboru Most-Litvínov 1977, č. j. 158/78.

⁵¹⁰ SOA..., Ročenka Českobratrského sboru Most-Litvínov 1979, č. j. 248/80.

⁵¹¹ SOA..., Ročenka Českobratrského sboru Most-Litvínov 1980, č. j. 60/81.

⁵¹² SOA..., Ročenka Českobratrského sboru Most-Litvínov 1982, č. j. 98/83.

⁵¹³ SOA..., Ročenka Českobratrského sboru Most-Litvínov 1984, č. j. 109/85.

⁵¹⁴ SOA..., Ročenka Českobratrského sboru Most-Litvínov 1985, č. j. 108/86.

⁵¹⁵ SOA..., Ročenka Českobratrského sboru Most-Litvínov 1986, č. j. 124/87.

Ratiborského a sestry Geročovou, Pištorovou a Kopeckou, čas věnovaný práci a úklidu v součtu činil 548 hodin.⁵¹⁶ V roce 1980 odpracovaly sestry minimálně 100 brigádnických hodin při generálním úklidu domů.⁵¹⁷

6.9.3 Obsazení naturálního bytu faráře

V roce 1980 řešil sbor problém s neobsazeným bytem faráře po odchodu faráře Kopeckého v roce 1979. Bratr Stibůrek, hospodář sboru, oznámil dopisem z 22. 9. 1980 seniorovi rozhodnutí staršovstva:

„Po zvážení, že není v nejbližších létech naděje, že by do našeho sboru nastoupil kazatel, a v případě, že bychom získali vikáře, bylo by to opět jen na krátkou dobu (pověst mosteckého ovzduší), dospělo staršovstvo jednomyslně k názoru, že vzhledem k nebezpečí chátrání sborového majetku v Mostě a vzhledem k potřebě jeho ochrany, jest nutné obsadit naturální byt faráře ve sborovém domě Most správcem, který by byl zárukou, že ve sborovém domě se obnoví život, což přispěje ještě větší měrou k oživení našeho sborového života.“
(...) „Ve smyslu platných církevních ustanovení o hospodaření s naturálními byty duchovních a po zcela jen informativním rozhovoru s br. Dr. Otterem na synodní radě s naším br. Ratiborským rozhodlo se staršovstvo jednomyslně dát byt ve

⁵¹⁶ SOA..., Ročenka Českobratrského sboru Most-Litvínov 1974, č. j.: 140/75.

⁵¹⁷ SOA..., Ročenka Českobratrského sboru Most-Litvínov 1980, č. j. 60/81.

sborovém domě do užívání našemu kurátoru br. Dr. Pištorovi, který by byt užíval jako správce domu a sborový dům udržoval.“⁵¹⁸

Smlouva o převzetí správcovství sborového domu ČCE v Mostě a předání farářského bytu do užívání mezi staršovstvem ČCE v Mostě-Litvínově a MUDr. Pavlem Pištorou byla uzavřena dne 17.10. 1980. (foto6/12-14)

6.9.4 Kříž a kalich

Během působení faráře Petra Špirka získal mostecký sbor dva umělecké objekty. Jedná se o práce Ivana Jilemnického, sochaře, grafika a ilustrátora. Jilemnický (1944–2012) pocházel z Hořic, kde vystudoval Střední průmyslovou školu kamenickou a sochařskou, byl členem ČCE. Po roce 1969 nesměl z politických důvodů vystavovat. Od roku 1990 byl členem Sdružení sochařů Čech, Moravy a Slezska. Spoluzakládal galerii Genesis v Praze na Vinohradech, od roku 1993 byl výtvarným redaktorem revue Kámen, patřil mezi členy sochařské skupiny Boháňka.⁵¹⁹ Jeho technikami bylo tesání do kamene, ale význačnou část své tvorby vyřezával motorovou pilou do dřeva.⁵²⁰ (foto6/15)

Vedle vstupní branky na trávníku stojí Jilemnického kamenný kalich. (foto6/16) K čelní⁵²¹ stěně modlitebny za stůl Páně byl instalován velký dřevěný kříž. (foto6/17) Jilemnický jej vyřezal ze dřeva motorovou pilou. Kříž je zabarven

⁵¹⁸ SOA Litoměřice, ČCE – podřipský seniorát, k. č. 9, sign. III.A 11 – Most, č. j.: 716/80.

⁵¹⁹ Ivan Jilemnický. In: *Cs.wikipedia*. [online] 22.2.2018 [cit. 2018-06-01] Dostupné z: [online] https://cs.wikipedia.org/wiki/Ivan_Jilemnick%C3%BD

⁵²⁰ Ivan Jilemnický. In: *Wikiwand*. [online] xxx [cit. 2018-06-01] Dostupné z: [online] http://www.wikiwand.com/cs/Ivan_Jilemnick%C3%BD

⁵²¹ Pozn.: V článku Jana Kirschnera Osudy mosteckých kostelů publikovaného v Českém bratřovi online 2. 5. 2018 píše autor o kříži u zadní stěny modlitebny, jde o chybný popis.

do zelena, střed do červena, což může evokovat srdce. Kříž je zavěšen v šikmé poloze, jako by připomínal křesťanům: Neste mě.

7 Závěr

Cílem mé práce bylo odpovědět si na otázky spojené se vznikem mosteckého sboru, zajímaly mě předchozí generace, které zakládaly evangelický sbor, ptala jsem se také po událostech, jež formovaly město Most a okolní krajinu. Informace jsem získávala v archivech, literatuře, rozhovorech s pamětníky i fotografováním v krajině. Podařilo se mi nashromáždit značné množství materiálu, které bylo nutné roztřídit podle času a témat.

V první kapitole jsem s pomocí poznatků ze SOkA Most představila projevy reformace v dějinách jednotlivých mosteckých obcí. Ukázalo se, že spolu souvisejí změny v počtech obyvatel a vyznáních, poloha obce, nerostné bohatství a historické události. Horské obce byly v 16.století pod saským vlivem, v tomto ohledu se velmi zajímavou obcí ukázala Hora Svaté Kateřiny, která byla založena v souvislosti s dobýváním v místních horách. Také v obcích pod horami působili protestantští pastoři ze Saska a z vnitrozemí. Do horských obcí, k hranicím či za ně, pak utíkali nekatolíci před pronásledováním. Zásadní vliv na proměnu obcí měl rozvoj průmyslu a těžby uhlí. Mnohé obce úplně zmizely z povrchu zemského. Po sumarizování získaných informací jsem se vydala do terénu, abych dohledala místa spojená s reformací. Za perlu své badatelské práce považuji setkání s kateřinským zvonem a možnost o něm hovořit s panem R. Králem.

Druhá kapitola představila dějiny města Mostu od nejstarších dob až ke třicetileté válce. Na počátku hrála roli poloha mezi močály, jimiž procházely staré obchodní cesty, a z bažin vystupující kopec Hněvín jako strážce cest. Vedle slovanské osady vyrostla i německá osada, obě pak daly vzniknout královskému městu Most – Brüx. Za husitských válek se město úspěšně ubránilo husitům, pomocí jim bylo míšeňské vojsko přicházející přes Krušné hory, modlitby a snad i

Panna Marie Sněžná. V polovině 15.století si město jako opěrný bod pro svou misi zvolil italský farantiškán Jan Kapistrán. Je to doba, kdy v Mostě započíná období náboženské svobody. Po velkém požáru je znovuvystavěn děkanský kostel, jehož výstavbu i provozování financují katolíci i nekatolíci. Jde o mimořádný příklad vzájemné mezikonfesní tolerance a spolupráce. S šířící se luteránskou reformací se měnil ráz hor i Mostu. Důležitou roli hrála v horách nově odkrytá rudná naleziště. Na přelomu 16. a 17.století bylo město téměř celé luteránské. Přesto jsou po Bílé hoře nekatolíci z města vyhnáni nebo donuceni k vystěhování. Vylidněné město pak projde pustošením během třicetileté války. Z těchto ran se zotavuje až do počátku 18.století.

Město a okolní region jsou v rámci republiky a snad i Evropy specifickým místem. Události, jimiž kraj prošel v souvislosti s těžbou nerostného bohatství a se svou geografickou polohou, daly městu i krajině specifické rysy. Zatímco dolování rudného bohatství mělo na město pozitivní dopad a přineslo mu rozkvět (děkanský kostel je jeho příkladem), dobývání uhlí znamenalo pro město i kraj jednoznačně zkázu. Následky tohoto barbarského jednání ponесou ještě generace, které se teprve narodí. Soužití Čechů a Němců obohacovalo po staletí město i hory. Politická rozhodnutí a následné události zničily tuto plodnou symbiózu. Před válkou odešly z regionu Češi, po válce Němci. Město se proměnilo, hory se vylidnily.

Čtvrtá kapitola byla svým způsobem shrnutím dějin města a jeho specifických rysů daných těžbou a geografickou polohou. Význam města potvrzovalo množství staveb, jež zde vyrostly v průběhu staletí. Zajímavým zjištěním byly osudy budov, které hrály roli v dějinách mosteckých evangelíků. Kostely a kláštery byly svědectvím prošlých dob i životů předchozích generací. Zlikvidování města je barbarským činem komunistické vlády. Při načítání

informací o jednotlivých sakrálních stavbách se mi odkrývala krása jejich starobylosti, um předchozích generací i tajemství promodlených zdí. Zdálo by se, že tyto nenahraditelné hodnoty skončily v anonymní suti, v popelu spáleného uhlí či na dně těžební jámy. Není to úplně pravda. Ještě jsou zde lidé, jejichž paměť předává příběh města dalším generacím.

Vskutku objevným pro mne bylo poznání o pionýrské činnosti evangelických misionářů. Kolik úsilí, skromnosti, odvahy a jistě i pokory stojí za vznikem nejprve kazatelských stanic a později i farního sboru. Severozápadní misie měla výchozí bod v Krabčicích, na Mostecko se pak šíří přes Teplice a Louny. Když konečně mostečtí získali v září 1938 samostatnost, přišly události, které sbor téměř zlikvidovaly. Po válce začínal sbor zase od nuly. Život mosteckého evangelického sboru byl nezaslouženě provázen mnohými nepřízněmi. Zábor Sudet, likvidace města, špatné životní prostředí, změny ve složení obyvatelstva a jistě i další příčiny způsobovaly, že do Mostu se faráři příliš nehrnuli. Přesto ti, kteří zde působili, vykonali pro sbor mnohé, vedle nich i řada vzácných bratří a sester. Právě obětavost je největším pokladem mosteckého sboru.

Specifickým problémem Mostu byla chybějící střecha nad hlavou, místo pro shromáždění a život církve. Jsou to někdy až těžko uvěřitelné příběhy o usilování získat místnost nebo budovu. Opět zde vícekrát vystupuje problém s těžbou uhlí. Uhlí jako fenomén, s nímž v tomto regionu vše stojí i padá.

Všechny nepřízně a rány osudy, nespravedlnosti ani vysoko sirnaté uhlí, které provázejí mostecký evangelický sbor, město i region, nemohou uhasit žízeň po víře, společenství křesťanů a radostnou zvěst evangelia. Děkuji Pánu Bohu za cestu, kterou jsem ušla při hledání odpovědí na své otázky.

Seznam literatury

BENEŠ OFM, Petr Regalát, *Počátky františkánské observance – Jan Kapistrán*, Skripta pro IFS, 2011/2012. [online] Dostupné z: <http://www.frantiskanstvi.cz/Regalat-observ/Observance%203.pdf>

BONMANN, Ottokar, Osobnost sv. Jana Kapistrána. *Poutník*. 7–8/2000.

BOTLÍK, Tomáš, *Sakrální dědictví královského města Mostu*, bakalářská práce, PedF UK, Praha, 2004.

BUBEN, Milan, *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*, III. díl – 1. svazek, Praha: Libri, 2002.

BULISOVÁ, Jiřina a kol., *Ottova všeobecná encyklopedie ve dvou svazcích A-L, M-Ž*, Praha: Ottovo nakladatelství, 2010.

Církev v proměnách času, sborník k 50. výročí spojení českobratrské církve evangelické, s. 79.

CORI, Johann Nepomuk, *Geschichte der königlichen Stadt Brüx bis zum Jahre 1788*, Brüx 1889.

České Zlatníky. In: *Wikipedia*. [online] 14. 9. 2017 [cit. 2018-05-05] Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cesk%C3%A9_Zlatn%C3%ADky

Devátý synod, v Praze, 1946.

Druhý synod, v Praze, 1923.

Farnost Most. In: *Farnost-most.cz* [online] 2018 [cit. 2018-05-05] Dostupné z: <http://www.farnost-most.cz>

FIALOVÁ, Eva, *Malý obrazový průvodce dějinami ČCE*, Praha: Kalich, 2008, s. 44.

Fláje. In: *Zanikleobce*. [online] 1. 4. 2005 [cit. 2018-04-10]. Dostupné z: <http://www.zanikleobce.cz/index.php?obec=255>

HANZLÍK, Jan a kol.: *Sakrální památky Mostecka*, Most: NPÚ, 2014.

Historie města Mostu. In: *mesto-most.cz* [online] 2018 [cit. 2018-03-30] Dostupné z: <http://mesto-most.cz/historie-mesta-mostu/d-3444/p1=61116>

HLAVÁČEK, Petr, *Čeští františkáni na přelomu středověku a novověku*. Praha: Academia, 2005.

HOUŠKA OFM, Petr Alcantara, *České františkánství*; vlastním nákladem 1996.

HREJSA, Ferdinand, *Dějiny křesťanství v ČSR, V., 1526–1564 Za Ferdinanda I.*, Praha: HČEFB, 1948.

HREJSA, Ferdinand, *Dějiny křesťanství v ČSR, VI., 1564–1576, Za krále Maxmiliána II.*, Praha: HČEFB, 1950.

Infocentrum Deutschkatharinenberg, 12. 5. 2018.

JELÍNEK, Tomáš, *Exulant*, č. 20, 2/2005, informační věstník občanského sdružení.

Jubilejní almanach-schematism československého evangelictví v ČSR, Praha: Kostnická Jednota, 1928.

KIBIC, Karel, Ke zboření města Mostu, *Zprávy památkové péče*, r. 77, 2017, č. 6.

Kniha zápisů českobratrského evangelického farního sboru v Lounech 1923–1938, III-B-10, 16.

KOLÁŘ, Pavel, Zaniklá obec Fláje v Krušných horách. *Regio 4* (2014).

Kostnické jiskry, č. 5, r. 65, 30. 1. 1980.

KUČA, Karel, *Města a městečka*, 4. díl, Praha: Libri, 2000.

KYJÁNEK, Karel, Děkanský chrám v Mostě, *Kostnické jiskry*, č. 38, 1975.

Likvidace města Mostu, materiál pro služební potřebu.

MANNLOVÁ, Heide, *Kostel Nanebevzetí Panny Marie v dějinách českosaské pozdní gotiky*, Dialog, 1996.

MENCL, Vojtěch (ved.), *Křižovatky 20. století*, Praha: Naše vojsko, 1990.

Mostecký deník, 28. 3. 2011.

NETÍK, Jan, Pamětní spis ke znovuotevření děkanského kostela v Mostě. In: *Josefhurt* [online] [cit. 2018-04-13]. Dostupné z: www.josefhurt.cz

Nová Ves v Horách. In: *Wikipedia* [online]. 1. 4. 2018 [cit. 2018-04-10].

Dostupné z: [online]

https://cs.wikipedia.org/wiki/Nov%C3%A1_Ves_v_Hor%C3%A1ch

NOVOTNÝ, Michal: www.rozhlas.cz/regina, 10. 4. 2018

OPOČENSKÝ, J., *Čítanka z dějin sboru ČCE v Teplicích* [online] [cit. 2018-05-17] Dostupné z: <http://teplice.evangnet.cz>

PIŠKULA, Jiří, *Poválečný zápas o majetek Německé evangelické církve v Českých zemích* [online] 2012 [cit. 2018-05-31] Dostupné z: <http://granosalis.cz>

POKORNÁ, Libuše a kol., *Kniha o Mostecku*, Dialog, 2000.

POKORNÁ, Libuše, *Nezapomenutelný starý Most*, přednáška 26. 2. 2013, Městská knihovna Most.

ŘEZNÍČEK, J., *Jako zrno hořčičné*, Choceň, 1946.

Schematismus v Kalendáři českobratrském evangelickém na rok 1947.

SIEBER, Siegfried: *Geistige Beziehungen zwischen Böhmen und Sachsen zur Zeit der Reformation.*

Soupis památek bývalého politického okresu Most. In: *Soupispamatek*. [online] 2002–2004 [cit. 2018-03-28] Dostupné z: http://www.soupispamatek.com/okres_most/ramecokres.htm

STANĚK, Tomáš (ed.), *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951*, dokumenty z českých archivů. Středokluky: Zdeněk Susa, 2010.

STÜRMER, Michael, *Německo 20. století*, Praha: Svojtka, 2005.

SÝKOROVÁ, Jana, HLADKÁ, Eva, *Zmizelé domovy*. Příspěvek k historii zlikvidovaných obcí v okrese Most. Sýkorová, Jana. [Výběr a popisy fotografií]:

Hladká, Eva. Most: Okresní muzeum v Mostě, Státní okresní archiv v Mostě, 2002.

ŠAROCHOVÁ, Gabriela, *České země v evropských dějinách*. Praha: Paseka, 2006.

ŠPLÍCHAL, Josef, *Kronika Českobratrského evangelického sboru v Lounech*. In: Evangnet [online] [cit. 2018-05-05] Dostupné z: <http://louny.evangnet.cz/kronika.html>

ŠUBERT, František (red.), *Malý Ottův slovník naučný*, Praha: Ottovo nakladatelství, 1905.

GRAMETBAUER, Roman, *Třicetiletá válka*. In: Svekr.sweb [online]18.2.2005 [cit.20.4.2018] Dostupné z: [online] svekr.sweb.cz/30valka.htm

Věstník 1939, č. 1, XXI.

Věstník 1939, č. 3, XXI.

Věstník 1940, č. 1., XXII.

Věstník 1940, č. 2, XXII.

Věstník 1946, č. 1, XXV.

Věstník 1946, č. 2, XXV.

Věstník 1947, č. 2, XXVI.

Věstník 1949, č. 1, XXVIII.

Vzpomínky Evy Stránské z Oseka [online] [cit. 2018-05-16] Dostupné z: www.evangelnet.cz/cce/sbor/225-teplice

Za naši diasporu, SV Ev. ref. církve obv. pražského, v Nebuželích, 1901.

Zdroje doporučené R. Králem: Král, R. I. (kronikář): Výpisky z dějin Hory Sváté Kateřiny, 1972; Walter, A.: Aus Alt Katharinaberg, 1928; Philipp, E.: Erinnerungsbuch der Gemeinden, 2002.

ZEMAN, Václav, Typologie saských náboženských vlivů a jejich projevů u evangelických obyvatel severočeského příhraničí v 19. století, *Český lid*, 99, 2012, 4.

Zpráva o osmém synodu ČCE, v Praze, 1939.

Zpráva o sedmém synodu ČCE, v Praze, 1937.

